

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Petter Westergren

Edition av företagshemligheter

En ingående studie av intresseavvägningen vid bedömningen av om synnerlig
anledning föreligger för edition av företagshemligheter

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Peter Westberg

Termin för examen: Period 1 VT 18

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Avgränsning	7
1.4 Metod, perspektiv och material	8
1.5 Forskningsläge	9
1.6 Disposition	10
2 GRUNDLÄGGANDE FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR EDITION AV FÖRETAGSHEMLIGHETER	12
2.1 Grundläggande editionsförutsättningar	12
2.1.1 Kravet på innehav	12
2.1.2 Kravet på identifikation	13
2.1.3 Kravet på bevisbetydelse	15
2.2 Begreppet företagshemlighet	17
3 UTGÅNGSPUNKTER FÖR BEDÖMNINGEN AV REKVISITET ”SYNNERLIG ANLEDNING”	20
3.1 Allmänt om intresseavvägningen och begreppsbildningen	20
3.2 Bakomliggande motiv och betydelsen av allmänna intressen	21
3.3 Teoretisk uppställning av intresseavvägningen	25
4 INTRESSEAVVÄGNINGEN I PRAKTIKEN	29
4.1 Utvecklingen i praxis	29
4.2 Närmare om bevisintresset	33
4.2.1 Bevisbetydelsen och dess gradering	33
4.2.2 Välgrundad talan	39

4.2.3	Tid för framställande av yrkande	40
4.2.4	Twistens värde	41
4.2.5	Bevisbetydelsen i ett skiljeförfarande	41
4.3	Närmare om skadeintresset	49
4.3.1	Skadeintresset i praxis och dess huvudsakliga beståndsdelar	49
4.3.2	Skadans omfattning	52
4.3.2.1	Ekonomiskt värde och grad av företagshemlighet	52
4.3.2.2	Äldre handlingar	55
4.3.3	Risken för skada	58
4.3.3.1	Inledande anmärkningar om risk-komponenten	58
4.3.3.2	Begränsningsåtgärder	59
4.3.3.2.1	Förhandling inom stängda dörrar och sekretessförordnande	59
4.3.3.2.2	Maskning och rätt att stryka uppgifter	60
4.3.3.2.3	Ingivande av handlingar till domstolen, oberoende expert eller ombud	61
4.3.3.2.4	Utgivande av handlingar till skiljenämnd	63
4.3.4	Begränsningsåtgärder vid ett konkurrensförhållande	65
4.4	Editionsyrkande mot tredje man	68
5	SAMMANFATTANDE KOMMENTARER OM INTRESSEAVVÄGNINGEN	70
5.1	Domstolarnas tillvägagångssätt och metodik	70
5.2	Utfallen från intresseavvägningen	72
5.3	En fullständig bild av intresseavvägningen	73
6	AVSLUTANDE REFLEKTIONER	78
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	79
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	84

Summary

The procedural obligation to produce documents makes a restriction for the protection of trade secrets. When a party wishes to attain documents containing trade secrets from another party, "exceptional reasons" are required (sv.: "synnerlig anledning"). The motives for this restriction are of both public and private nature. The assessment of the prerequisite "exceptional reason" is made by a balance of interests between essentially the applicant's interest of attaining the specific document and the holder's interest of not disclosing the same document. The purpose of this thesis is to investigate and clarify the significance and function of the aforementioned prerequisite and the balance of interests that is undertaken in the assessment of it.

To illustrate the significance and function of the balance of interests, a metaphorical image of a balance scale with pans is used. The theoretical arrangement is used throughout the thesis as the investigation and analysis will identify "weights" to be placed in the scale pans. The weights will be critically assessed to determine which importance can be given to each identified weight, in relation to the metaphorical scale. Furthermore the possible outcomes of the balance of interests under different circumstances will be examined. The weights represent factors and aspects that can affect the balance of interests and that can be arranged under each scale pan respectively, i.e. either in relation to the applicant's interest or in relation to the holder's interest. The applicant's interest is referred to in the thesis as the interest of evidence. To a large extent it consists of the significance and importance of the evidence that the applicant wants to attain. The holder's interest on the other hand is referred to as the damage interest. It consists mainly of two components; the extent of the damage that would occur if the trade secret would be unfolded and the risk of such damage occurring. In the thesis several different factors and aspects, which have been given importance in relation to the balance of interests in case law, will be examined. Based on the assessment of case law the thesis will also evaluate when the prerequisite "exceptional reason" is at hand and how the courts in general have approached the balance of interests.

Ultimately, a complete image of the balance of interests will be presented in accordance with the previously explained metaphorical scale. This image represents how the balance of interests *should* be carried out and the significance and meaning of the prerequisite "exceptional reason". It is concluded that the balance of interests is characterized by uncertainty, which to a large extent can be ascribed to the fairly large degree of intuition that seem to pervade the courts' judicial assessments in this question.

Sammanfattning

I den processuella editionsplikten görs en inskränkning till förmån för skyddet av företagshemligheter. När en part vill utfå handlingar som innehåller företagshemligheter fordras nämligen ”synnerlig anledning”. Motiven till inskränkningen är av både enskild och allmän karaktär. Bedömningen av det rekvisitet görs genom en intresseavvägning mellan i huvudsak editionssökandens intresse av att utfå handlingarna och editionssvarandens intresse av att inte lämna ut handlingarna. Uppsatsen avser klargöra den närmare innebörden av det nyss nämnda rekvisitet och den intresseavvägning som utförs vid bedömningen av rekvisitet.

För att åskådliggöra innebörden av intresseavvägningen används en metaforisk bild av en balansvåg med två vågskålar. Denna teoretiska uppställning används genomgående i framställningen på så sätt att det utreds och analyseras vilka ”vikter” som kan tänkas placeras i respektive vågskål, vilken tyngd de har och vilka utfall som kan tänkas vid olika avvägningar. Vikterna representerar de olika faktorer och aspekter som faller inom editionssökandens respektive editionssvarandens intresse. Sökandens intresse benämns i uppsatsen *bevisintresset* och består huvudsakligen av de efterfrågade handlingarnas bevisbetydelse i tvisten. Svarandens intresse benämns *skadeintresset* och består av två komponenter, i form av omfattningen av den skada som kan tänkas uppkomma om företagshemligheten röjs och den risk som föreligger för att sådan skada ska uppkomma. Därutöver identifieras och analyseras i framställningen flertalet olika faktorer och aspekter som i praxis har ansetts kunna få betydelse i intresseavvägningen och som kan inordnas under bevisintresset eller skadeintresset. Utifrån främst praxis dras även slutsatser avseende när rekvisitet ”synnerlig anledning” är uppfyllt och hur domstolarna går tillväga när de utför avvägningen.

Till sist presenteras en fullständig bild av intresseavvägningen i tidigare förklarade balansvågsmetafor. Denna bild representerar rättsläget ifråga om hur intresseavvägningen *bör* utföras och innebörden av rekvisitet ”synnerlig anledning”. Det konstateras att intresseavvägningen är relativt oförutsebar. Detta hänförs till den relativt höga grad av intuition som får anses prägla domstolarnas avvägningar.

Förord

Det är med blandade känslor jag konstaterar att studietiden är slut. Det har varit en på alla sätt fantastisk tid i mitt liv och jag har många att tacka för detta.

Jag vill tacka alla vänner som har förgyllt Lundatiden. Ett stort tack till min familj för stöttning och inte minst all mat. Tack även till min handledare Peter för kloka synpunkter och vägledning genom uppsatsen. Y especialmente gracias a ti Sandy, por tu apoyo y por tu amor.

Avslutningsvis, fyra guld och två Champions League-äventyr under min studietid medför att jag här måste höfta in ett tack till Malmö FF, och särskilt Markus Rosenberg, för all glädje som detta inneburit. Så är det bara. Tack (och skärpning nu!)

Hanoi, juni 2018

Petter

Förkortningar

AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
BrB	Brottsbalk (1962:700)
FHL	Lag (1990:409) om skydd för företagshemligheter
LSF	Lag (1999:116) om skiljeförfarande
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RH	Rättsfall från hovrätterna
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SekrL	Sekretesslag (1980:100)
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Tvister avgörs i regel av vad respektive part lyckas bevisa. En parts chanser till framgång är därför ofta direkt knutna till vilken information denna innehar och kan presentera som bevis. En grundläggande förutsättning för att parterna ska kunna tvista på lika villkor är att de får samma möjligheter att komma åt den bevisning som krävs, vilket benämns som rätten till lika möjligheter att anskaffa information.¹ Editionsinstutet och den processuella editionsplikten utgör ett medel för sådan anskaffning av information. Motstående intresset av att information utlämnas genom edition finns konkurrerande intressen, såsom rätten till integritet och att inte behöva avslöja information som ger insyn i en parts affärsangelägenheter.² Kravet på ”synnerlig anledning” för edition av företagshemligheter utgör en av lagstiftaren uppställd inskränkning i rätten till anskaffning av information.³ Vid bedömningen av detta rekvisit åligger det domstolen att företa en intresseavvägning mellan å ena sidan editionssökandens intresse av att utfå de handlingar som efterfrågas och å andra sidan editionssvarandens intresse av att inte lämna ifrån sig företagshemligheter. Intresseavvägningen kan bildligt talat likställas med en balansvåg där parternas respektive intressen placeras i var sin vågskål och vägs mot varandra av beslutsfattaren.

Editionssökandens intresse kan i huvudsak konkretiseras till den *bevisbetydelse* de begärda uppgifterna har för sökandens talan. Editionssvarandens intresse hänför sig i sin tur till den *skada* som kan tänkas uppkomma om företagshemligheten röjs. Vad som står klart är således att det är två hypotetiska bedömningar, två prognoser, vilka ska vägas mot varandra. Detta medför att det i grunden alltid kommer vara fråga om en svår avvägning med ett visst nödvändigt inslag av skönsmässighet. Detta tycks dock medföra att intresseavvägningen och skyddet för företagshemligheter från ett partsperspektiv kan upplevas som oförutsebart. Om rättsskipningen i syfte att skapa förutsebarhet regelmässigt skulle besluta alltför generöst till sökandens förmån finns den uppenbara risken att parter väljer att avstå från att få sitt materiella anspråk prövat, av rädsla för att i processen föreläggas att utlämna värdefulla företagshemligheter även om dessa endast skulle ha marginell bevisbetydelse. Givet detta skulle förutsebarhet uppnås på bekostnad av ett tillräckligt skydd för företagshemligheter vid tvistlösning.

Om rätten å andra sidan skulle bedöma svarandens intresse alltför generöst kan uppstå vad som av Heuman liknas vid en moment 22-situation:

¹ Närmare om detta begrepp samt om skillnaden mellan rätten till *lika anskaffning* av information och det alternativa synsättet om rätt till *samma* information, se kapitel B Westberg (2010).

² Westberg sammanfattar de konkurrerande intressena som ett allmänt intresse av att bli lämnad ifred, se Westberg 2010 s. 41 ff.

³ Se 38 kap. 2 § RB samt 36 kap. 6 § 2-3 st. RB. Noteras bör att i lagtexten används begreppet ”yrkeshemlighet”. Vilket närmare förklaras i avsnitt 2.2 stämmer emellertid begreppet ”företagshemlighet” i allt väsentligt överens med det i lagtexten angivna ”yrkeshemlighet”. I uppsatsen kommer begreppet ”företagshemlighet” att användas.

svarandens invändning om att den begärda handlingen innehåller företagshemligheter tas för godo utan närmare krav på bevisning, varpå det åligger sökanden att visa att det inte är fråga om en företagshemlighet – något sökanden inte är kapabel till att visa utan tillgång till nämnda företagshemlighet.⁴ Inte heller en sådan rättstillämpning förefaller vara ändamålsenlig, då förutsebarhet skulle uppnås på bekostnad av materiellt riktiga domar. Att uppnå en såväl förutsebar som välbalanserad intresseavvägning, där materiellt riktiga domar inte sker på bekostnad av skyddet för företagshemligheter eller vice versa, framstår följaktligen som en ytterst svår uppgift.

Därutöver kan tilläggas att avvägningar av detta slag troligtvis kommer aktualiseras i en ökad omfattning i framtiden. I takt med en tuffare konkurrens i affärslivet förefaller nämligen behovet av skydd för företagsspecifik information öka.⁵ Allt större intresse och uppmärksamhet har därför på senare tid riktats mot just detta skydd. Den 1 juli 2018 träder också en ny lag om företagshemligheter ikraft.⁶ Den nya lagen innebär ett i vissa avseenden stärkt skydd för företagshemligheter, men i allt väsentligt för den inte med sig några drastiska materiella förändringar jämfört med gällande lagstiftning.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens huvudsakliga syfte är att pedagogiskt klargöra innebörden av rekvisitet ”synnerlig anledning”. Domstolen⁷ prövar det nyss nämnda rekvisitet genom att utföra en intresseavvägning. Av central betydelse för att klargöra rekvisitets innebörd är därför att även förklara den närmare innebörden av denna intresseavvägning. Den huvudsakliga frågeställningen är följaktligen:

- *Vad innebär rekvisitet ”synnerlig anledning” och hur bör den intresseavvägning som företas vid prövningen av rekvisitet utföras?*

För att uppfylla uppsatsens syfte kommer intresseavvägningen noggrant att utredas, analyseras och brytas ned i mindre beståndsdelar. Framställningen kan i anslutning härtill uppdelas i olika delmoment, vilka sammantagna avser att besvara den huvudsakliga frågeställningen. Ett sådant delmoment som faller inom ramen för uppsatsens syfte är att utreda och analysera vilka mer principiella överväganden som motiverar rekvisitet ”synnerlig anledning”. Ett annat delmoment avser identifiering av olika faktorer och aspekter som har beaktats eller kan tänkas beaktas vid intresseavvägningen, samt vilken betydelse dessa omständigheter bör tillmätas. Ett ytterligare delmoment av stor vikt tar sikte på olika domstolars tillvägagångssätt ifråga om

⁴ Jfr. Heuman 1995/96 s. 449.

⁵ Jfr. t.ex. SOU 2008:63 s. 62 ff.

⁶ Lag (2018:558) om företagshemligheter. Se vidare främst prop. 2017/18:200 men även SOU 2017:45 och det högst aktuella EU-direktivet dir. 2016/943.

⁷ Det är främst domstolen som befattar sig med intresseavvägningen, men det åligger även den skiljenämnd att företa vissa bedömningar inom ramen för intresseavvägningen, se avsnitt 4.2.5.

intresseavvägningen samt om rättsskipningen i detta avseende kan anses vara förutsebar. Ett sista delmoment rör utredning och analys av när ”synnerlig anledning” anses föreligga. Delmomenten kan sammanfattas i följande delfrågor:

- *Vilka bakomliggande intressen motiverar editionsplikten respektive inskränkningen av editionsplikten till förmån för skyddet av företagshemligheter?*
- *Vilka faktorer och aspekter har eller kan tänkas beaktas inom ramen för intresseavvägningen? Vilken betydelse har respektive faktor och aspekt?*
- *Kan det ur praxis skönjas ett eller flera tillvägagångssätt avseende domstolars hantering av intresseavvägningen? Är utförandet av intresseavvägningen förutsebart?*

1.3 Avgränsning

Eftersom uppsatsens syfte endast tar sikte på den processuella editionsplikten vid edition av företagshemligheter faller frågor rörande materiell edition utanför uppsatsens ram. Det kan vidare klargöras att framställningens huvudsakliga fokus är rekvisitet ”synnerlig anledning” och intresseavvägningen. Av denna anledning behandlas rekvisit hänförliga till tidigare stadier av editionsprövningen, såsom de grundläggande editionsförutsättningarna och företagshemlighetsrekvisitet, relativt översiktligt. En mer utförlig redogörelse av dessa rekvisit skulle sannolikt enbart tynga framställningen. Vissa delar i dessa tidigare stadier har dock betydelse för intresseavvägningen. I linje med uppsatsens syfte kommer dessa därför att behandlas mer ingående.

I avsnitt 4 behandlas en stor mängd praxis, främst i form av korta utdrag av betydelse för olika delar av intresseavvägningen. Denna form av presentation har valts för att inte tynga läsaren med längre rättsfallsreferat och för att tydligare belysa de aspekter och faktorer som är av särskild relevans för fastställandet av intresseavvägningens innebörd. Vidare kan understrykas att vissa av de faktorer och aspekter som tas upp i avsnitt 4 ger upphov till särskilda frågor och diskussioner av mer principiell natur vilka inte inkluderas i framställningen. Exempelvis förtjänar frågor om vissa begränsningsåtgärders laglighet och sekretessförfarandet i domstol mer ingående analys än vad som varit möjligt i denna framställning.

Vidare kan nämnas att frågor hänförliga till när en part i ett skiljeförfarande önskar edition som utgångspunkt inte faller inom framställningens syfte. Frågan om kompetensfördelningen mellan skiljenämnd och domstol vid edition är dock av betydelse i den mån denna fråga påverkar intresseavvägningen, vilket främst gör sig gällande ifråga om gradering av bevisbetydelsen. I övrigt faller emellertid kompetensfördelningsfrågan utanför uppsatsens omfång.

1.4 Metod, perspektiv och material

Uppsatsen syftar till att förklara innebörden av rekvisitet ”synnerlig anledning” och den intresseavvägning som företas vid bedömningen av detta rekvisit. Framställningen avser uppnå detta syfte genom att utreda, kritiskt granska och systematiskt bryta ned intresseavvägningen till mindre beståndsdelar. Till övervägande del avser uppsatsen beskriva gällande rätt, vilket görs genom att rekonstruera rekvisitet ”synnerlig anledning”.⁸ I detta hänseende kan uppsatsen beskrivas som *rättsdogmatisk*⁹ med ett *de lege lata*-perspektiv och stort rättsanalytiskt fokus.¹⁰ I korthet består nedbrytningen av intresseavvägningen i att utreda och analysera förekomsten och betydelsen av mindre beståndsdelar vilka tycks ha betydelse i avvägningen. Huvudsakligen utgörs dessa beståndsdelar av olika faktorer och aspekter som på olika sätt gör sig gällande i avvägningsbedömningen. Utgångspunkten för analysen i detta avseende är ett antal centrala prejudikat från HD.¹¹ Underrättspraxis och tolkningar framförda i doktrinen¹² får dock en viktig understödjande effekt. Härvid måste dock understrykas att det följer av rättskällehärskan att främst rättsfall från högsta instans kan tillmätas ett värde och en betydelse vid fastställandet av gällande rätt.¹³ Underrättspraxis och doktrinen kan endast övertyga och få viss betydelse genom de *argument* som förs fram, eftersom källorna i sig inte åtnjuter någon nämnvärd status i rättskällehierarkin.¹⁴ Skillnaden mellan fall från HD respektive underrätterna åskådliggör således rättskällehärskans auktoritära natur.¹⁵ Underrättspraxis bör dock kunna tillmätas ett visst värde även vad gäller rekonstruktionen av gällande rätt när fråga är om starka och relevanta resonemang.

En anslutande aspekt till frågan om intresseavvägningens innebörd är frågan om hur avvägningen utförs i praktiken, vilket framställningen också avser klargöra och kritiskt granska. I de delar framställningen beaktar denna fråga kan det sägas vara tal om en form av *empirisk* metod, vilken dock inte avser vara uttömmande.¹⁶ En stor mängd praxis kommer nämligen studeras i syfte att slå fast hur intresseavvägningen utförs och när ett visst utfall i regel konstateras. Underrättspraxis intar här en mer framskjuten roll än vad som är fallet vid fastställandet av gällande rätt, då rättskällehärskans hierarkiska natur inte får samma omedelbara betydelse vid den empiriska utredningen. Doktrinen används även i detta hänseende som ett understödjande instrument för att klargöra, tolka och analysera rättsfallen.

⁸ Att rekonstruera en rättsregel eller ett rättssystem har beskrivits som rättsdogmatikens huvuduppgift, se Kleineman 2013 s. 26.

⁹ Se vidare om detta begrepp i Kleineman 2013 s. 21 ff. och Jareborg 2004 s. 1 ff.

¹⁰ Se vidare Sandgren 2015 s. 45 ff.

¹¹ Dessa presenteras närmare i avsnitt 4.1.

¹² Med doktrin avses den juridiska litteraturen, vilken befinner sig i bottenkiktet av den normhierarkiska näringskedjan, jfr. Sandgren 2005 s. 651.

¹³ Se vidare om rättskällehärskan bl.a. Sandgren 2005 s. 651 ff. och Sandgren 2015 s. 40 ff.

¹⁴ Jfr. Kleineman 2013 s. 34.

¹⁵ Kleineman 2013 s. 28.

¹⁶ Se vidare om den empiriska metoden i Kleineman 2013 s. 29.

Framställningen intar i huvudsak ett domstolsperspektiv, men med tydliga inslag av ett parts- eller ombudsperspektiv i förhållande till vissa bedömningar där det kan vara förtjänstfullt att tillämpa ett sådant perspektiv. Vidare kan anmärkas att det finns tydliga beslutsteoretiska inslag i framställningen.¹⁷ Beslutsteoretiska resonemang och modeller har varit värdefulla inspirationskällor till den teoretiska nedbrytningen av intresseavvägningen och för presentationen av avvägningen som en metaforisk balansvåg med två vågskålar.

Som ovan angetts har rättspraxis en central funktion för denna framställning, inte minst då intresseavvägningen inte belysts särskilt utförligt i förarbeten. I allt väsentligt har förarbeten endast varit av betydelse i förhållande till företagshemlighetsrekvisitet. I arbetet med uppsatsen har det varit tydligt att det är förenat med en hel del svårigheter att tolka praxis. I många fall är slutsatser och resonemang kortfattade och generella varför tankeverksamheten och analysen som föranlett slutsatsen inte alltid kan uppfattas. I dessa fall har ett antal olika tänkbara motiveringar och ställningstaganden fått utredas. Tolkningar i doktrinen av samma rättsfall har i sådana fall varit särskilt värdefulla som kompletterande tolkningsverktyg.

De rättsfall som tas upp i framställningen presenteras i huvudsak i anslutning till en faktor eller aspekt till vilken rättsfallet är av särskilt stort intresse. Många rättsfall innehåller emellertid flera intressanta aspekter varför de flesta rättsfall återkommer i olika delavsnitt. Som förklarats i föregående avsnitt har detta upplägg valts i syfte att tydligare åskådliggöra intresseavvägningens beståndsdelar, utan att överskölja läsaren i långa rättsfallsreferat med överflödiga sakomständigheter. Vidare kan nämnas att rättsfallen har identifierats främst genom sökverktygen i de stora rättsfallsdatabaserna Zeteo, Karnov och Infotorg, där de flesta fall fanns tillgängliga mellan 2018-03-20 och 2018-05-21. En del opublicerad underrättspraxis har identifierats genom doktrinen. Exempelvis uppmärksammar Fahlbeck i sin kommentar till FHL flertalet relevanta fall vilka inte finns tillgängliga på nämnda rättsfallsdatabaser.¹⁸

1.5 Forskningsläge

Den processuella editionsplikten har behandlats av de flesta stora namnen inom det processrättsliga området. Vad gäller just edition av företagshemligheter är underlaget dock inte lika omfattande. Flertalet författare har berört den för uppsatsen centrala intresseavvägningen i viss begränsad utsträckning, men endast ett fåtal har studerat dess innebörd närmare. Främst kan lyftas fram att Heuman i sin ingående artikelserie om edition i JT har resonerat relativt ingående om intresseavvägningen.¹⁹ Från ett principiellt perspektiv förtjänar även Westbergs *Anskaffning av bevisning i dispositiva tvistemål* att nämnas, även om den konkreta intresseavvägningen

¹⁷ De beslutsteoretiska inslagen har främst tagit utgångspunkt i Lindell 2015.

¹⁸ Fahlbeck 2013 s. 261 f.

¹⁹ Heuman 1989/90 del I-II och Heuman 1995/96.

som sådan inte ägnas något större utrymme.²⁰ Därutöver har flertalet advokater skrivit om avvägningen och därtill näraliggande frågor, framförallt från ett praktiskt perspektiv.²¹ Vidare har Fahlbeck i sin kommentar till FHL ägnat visst utrymme åt intresseavvägningen.²² Gemensamt för i princip samtliga författare som skrivit om intresseavvägningen är att de utgår från praxis och tolkar olika relevanta rättsfall. Även om en del författare således har behandlat edition av företagshemligheter kan denna uppsats bidra med en mer djupgående och strukturerad analys av själva intresseavvägningen och vad som beaktas i den.

1.6 Disposition

Uppsatsen har disponerats med hänsyn till framställningens syfte, att pedagogiskt klargöra innebörden av intresseavvägningen och det strukturerade nedbrytandet av intresseavvägningen som i avsnitt 1.4 förklarats utgöra metoden för uppnåendet syftet. Detta innebär att valet av disposition har gjorts med utgångspunkten att så tydligt som möjligt åskådliggöra de olika beståndsdelarna och aspekterna av intresseavvägningen, för att därefter kunna presentera en fullständig bild över avvägningens och rekvisitets innebörd.

I *kapitel 2* presenteras de rekvisit som måste vara uppfyllda för att intresseavvägningen överhuvudtaget ska bli aktuell, nämligen de grundläggande editionsförutsättningarna och företagshemlighetsrekvisitet.

Intresseavvägningen introduceras i korthet tillsammans med den begreppsbildning som används genomgående i framställningen i *kapitel 3*. Vidare utreds och analyseras de principiella överväganden och bakomliggande intressen som givit upphov till intresseavvägningen och som är nödvändiga att förstå för att en djupare analys ska vara möjlig. I avsnittet orienteras även läsaren i komplexa teoretiska resonemang kring intresseavvägningen, med hjälp av en metaforisk uppställning av avvägningen som en balansvåg med två vågskålar.

Den i föregående kapitel uppställda bilden av balansvågen utökas i *kapitel 4*. I avsnittet utreds och analyseras vilka vikter, dvs. faktorer, som ska placeras i respektive vågskål samt vilken tyngd dessa vikter kan anses ha. Detta görs med utgångspunkt från utdrag ur praxis med kompletteringar från uppfattningar framförda i doktrin. Genomgående i avsnittet redogörs även för vilka tillvägagångssätt olika domstolar har använt sig av när de ställts inför avvägningen.

I *kapitel 5* sammanfattas domstolarnas tillvägagångssätt och utförande av avvägningen. Vidare sammanställs intresseavvägningens olika utfall mot bakgrund av främst den praxis som presenterats i *kapitel 4*. I syfte att på ett

²⁰ Westberg 2010.

²¹ T.ex. Arvidsson, Thyselius 2015, Bengtsson och Kahn 2002, Bengtsson och Kahn 2005, Bengtsson och Arndt 2008/09 m.fl.

²² Fahlbeck 2013.

så pedagogiskt sätt som möjligt åskådliggöra slutsatserna i uppsatsen presenteras till sist en fullständig bild av hur rekvisitet ”synnerlig anledning” och intresseavvägningen bör förstås.

I det avslutande *kapitel 6* sammanfattas uppsatsen kortfattat tillsammans med vissa reflektioner.

2 Grundläggande förutsättningar för edition av företagshemligheter

2.1 Grundläggande editionsförutsättningar

Den processuella editionsplikten regleras i 38 kap. 2 § RB. Det åligger editionssökanden att visa att de grundläggande förutsättningarna för edition är uppfyllda. I huvudsak innebär det att sökanden ska *identifiera* en handling vilken *innehåller* av editionssvaranden och som *kan antas ha bevisbetydelse* i tvisten. I det andra stycket i 38 kap. 2 § RB görs en hänvisning till 36 kap. 6 § RB, som innebär att samma inskränkning som görs för yrkeshemligheter²³ i vittnesplikten även gäller för editionsplikten. För edition av företagshemligheter fordras således, enligt det tredje stycket i 36 kap. 6 § RB, ”synnerlig anledning”. Givet att sökanden har visat att de grundläggande förutsättningarna är uppfyllda måste editionssvaranden invända att de efterfrågade handlingarna utgör företagshemligheter för att intresseavvägningen ska aktualiseras. Det är inte tillräckligt med en blank invändning från svaranden, utan visst stöd för att det faktiskt är fråga om företagshemligheter måste framföras.²⁴ Den för uppsatsen centrala intresseavvägningen sker sedan vid bedömningen av om ”synnerlig anledning” föreligger för edition av företagshemligheten, varför intresseavvägningen har beskrivits som en ”sista strid” mellan parterna i editionsfrågan.²⁵ Samtliga ovan nämnda rekvisit, med undantag för rekvisitet ”synnerlig anledning”, kan med hänsyn till detta förklaras utgöra ”kvalifikationskrav” för intresseavvägningen. Om de grundläggande rekvisiten inte är uppfyllda kommer följaktligen inte heller en intresseavvägning att företas.

I detta kapitel kommer därför de grundläggande editionsförutsättningarna samt begreppet företagshemlighet kortfattat förklaras. Det kan även understrykas att vissa delar av dessa ”kvalifikationskrav” kan få betydelse även vid intresseavvägningen.

2.1.1 Kravet på innehav

Ett editionsyrkande kan riktas mot såväl editionssökandens motpart som mot tredje man. Det krävs dock att den som yrkandet riktas mot innehar den

²³ Såsom tidigare har anmärkts kommer begreppet företagshemlighet istället användas genomgående i framställningen.

²⁴ Jfr. t.ex. tingsrätten i Ö 2754-09, beslut 2010-04-08 (OJ Holding).

²⁵ Arvidsson s. 2.

eftersökta handlingen.²⁶ Vad gäller yrkanden riktade mot tredje man kan anmärkas att detta kan få betydelse för möjligheterna till edition, vilket i relation till intresseavvägningen förklaras närmare i avsnitt 4.4. Rekvisitet har sällan ställts på sin spets i rättspraxis men med innehavare torde avses den som äger en handling eller som har rätt att bestämma över hur den ska användas.²⁷ Begreppet är i detta fall inte helt liktydigt med faktiskt innehav, d.v.s. omedelbar besittning, men vägledning kan troligen hämtas från besittningsbegreppet.²⁸ Vad gäller handlingar upprättade inom ramen för ett bolags verksamhet ska bolaget anses vara innehavare, snarare än en anställd eller ställföreträdare även om denna upprättade handlingen.²⁹

I doktrinen har understrukits att en ägare av en handling inte ska kunna hindra ett editionsföreläggande genom att överlämna handlingen till någon annan och därefter påstå att full förfoganderätt saknas, och att han således inte skulle anses vara innehavare längre.³⁰ I en sådan situation kan ägaren sannolikt fortfarande anses ha bestämmanderätt över handlingen och ska därför ses som innehavare.³¹ Det kan även nämnas att om innehavaren med anledning av editionsprövningen skulle förstöra handlingar som efterfrågas kan detta påverka rättens överväganden vid bevisvärderingen samt medföra straffansvar.³² I anslutning till detta kan dock noteras att ett moderbolag som har full kontroll över ett dotterbolag knappast kan åläggas att utge handlingar som endast finns hos dotterbolaget.³³

Det kan i många fall vara förknippat med praktiska svårigheter att finna en viss eftersökt handling, exempelvis för ett bolag med en mängd olika arkiv. Utgångspunkten är emellertid att detta inte påverkar bedömningen av vem som anses vara innehavare; att ett bolag måste spendera tid och resurser på att finna en specifik handling någonstans i ett "hav av arkiverade dokument" förtar således i regel inte bolagets ställning som innehavare.³⁴ Sist kan nämnas att editionssökanden med stöd av 38 kap. 4 § RB kan begära editionsförhör under straffansvar med exempelvis den som antas vara innehavare av en handling, i syfte att bringa klarhet i huruvida denna innehar handlingen.³⁵

2.1.2 Kravet på identifikation

För att ett editionsyrkande ska bifallas förutsätts även att editionssökanden i tillräcklig grad identifierar alternativt preciserar handlingarna eller uppgifterna som denne vill ha tillgång till.³⁶ Editionssökanden kan uppfylla

²⁶ Se t.ex. Ekelöf m.fl. 2009 s. 266, NJA 2014 s. 651 p.7.

²⁷ Ekelöf m.fl. 2009 s. 266.

²⁸ Karnov 38 kap. 2 § RB.

²⁹ Ekelöf m.fl. 2009 s. 266, Karnov 38 kap. 2 § RB.

³⁰ Karnov 38 kap. 2 § RB, Heuman 1989/90 del I s. 23.

³¹ Ekelöf m.fl. 2009 s. 267.

³² Karnov 38 kap. 2 § RB. Vad gäller bevisvärderingen jfr. 35 kap. 4 § RB och beträffande straffansvaret se 14 kap. 4 § BrB.

³³ Ekelöf m.fl. 2009 s. 266.

³⁴ Heuman 2009 s. 218 ff.

³⁵ Karnov 38 kap. 2 § RB. Se vidare om editionsförhör Heuman 1989/90 del I s. 18 ff.

³⁶ Se t.ex. NJA 2014 s. 651 p.7, Karnov 38 kap. 2 § RB.

identifikationskravet genom att ange en *exakt* handling,³⁷ men då denne i regel endast har bristfällig insyn i editions svarandens dokumentation och förhållanden är det inte sällan svårt för sökanden att förmå sådan identifiering.³⁸ Det är emellertid möjligt för sökanden att uppfylla kravet även genom att med editionsyrkandet utpeka en viss typ eller kategori av handlingar, såsom alla fakturor rörande försäljningen av en specifik vara under en bestämd tidsperiod.³⁹ En ytterligare möjlighet för sökanden är att denne i yrkandet utpekar alla handlingar som är av betydelse för ett noga beskrivet bevisstema.⁴⁰ Sökanden bör härvid beskriva ett bestämt och begränsat bevisstema, t.ex. fullgjord betalningsskyldighet. På motsvarande sätt är ett vagt och vidsträckt angett bevisstema inte tillräckligt, vilket det kan anses ha varit fråga om i exempelvis NJA 1998 s. 590 (II) där käranden som bevisstema angav att de begärda handlingarna skulle styrka oskälighet enligt 36 § avtalslagen.⁴¹

Om editionssökanden inte kan beskriva efterfrågade handlingar tillräckligt precist kan editionsförhör även i detta fall tänkas aktualiseras, exempelvis med motparten eller anställda vid svarandebolaget med förhoppning för sökanden att det i förhöret ska framkomma information om t.ex. vilka konkreta dokument som kan ha bevisbetydelse.⁴² Den hörde får åläggas att på förhand studera arkiverade handlingar för att vid förhöret kunna beskriva grupper av bevisrelevanta handlingar.⁴³ Effektiviteten av ett editionsförhör, särskilt i förhållande till tidsutdräkten, kan dock ifrågasättas. Detta torde i sin tur kunna förklara varför editionsförhör så sällan förekommit i praxis.⁴⁴

Det tycks inte finnas ett krav på att efterfrågade uppgifter ska finnas i en redan existerande handling. Den mot vilken editionsbeslutet är riktat kan vara tvungen att utföra ett inte obetydligt arbete för att sortera fram och sammanställa de begärda uppgifterna.⁴⁵ Härvid måste dock understrykas att det inte får bli fråga om en sammanställning som kan jämföras med ett sakkunniguppdrag.⁴⁶

I det fall editionsyrkandet avser ett stort antal dokument bör det alltså bifallas så länge handlingarna ifråga kan antas ha bevisbetydelse. Om endast en eller ett fåtal av en stor mängd begärda handlingar antas ha bevisbetydelse och det skulle krävas ett omfattande sorteringsarbete för att hitta dessa tycks svaranden dock i vissa fall kunna undgå editionskyldighet av denna anledning.⁴⁷ Rimligtvis borde detta endast aktualiseras när handlingarna

³⁷ Detta kan ske t.ex. med hjälp av hänvisning till handlingens rubrik, tidpunkt för upprättande eller namn på den som upprättat handlingen.

³⁸ Heuman 1989/90 del I s. 6.

³⁹ Ekelöf m.fl. 2009 s. 263, Heuman 1989/90 del I s. 13 f., NJA 1953 s. 19, NJA 1958 s. 501.

⁴⁰ Heuman 1989/90 s. 6 f.

⁴¹ Jfr. Karnov 38 kap. 2 § RB, Ekelöf m.fl. 2009 s. 264 med hänvisning till NJA 1998 s. 590 (I) och NJA 2002 s. 41.

⁴² Ekelöf m.fl. 2009 s. 264.

⁴³ Heuman 1989/90 del I s. 46.

⁴⁴ Heuman 1989/90 del I s. 17 om Stockholms tingsrätt T 112174, HD O 2306183 (Trygg Hansa).

⁴⁵ Karnov 38 kap. 2 § RB med hänvisning till NJA 1953 s. 19, Hjerstedt 2011 s. 432.

⁴⁶ Ekelöf m.fl. 2009 s. 268.

⁴⁷ Heuman 1989/90 del I s. 13.

anses sakna bevisbetydelse och inte för att svaranden ska besparas arbete. Utgångspunkten är nämligen att en parts rätt att få förebringa all relevant bevisning äger företräde framför intresset av ett snabbt avgörande.⁴⁸ Att editionsvaranden därför i vissa sällsynta fall kan få spendera flera månader på att sortera fram begärda editionsdokument är således inte i sig skäl att ogilla ett editionsyrkande. Kostnaderna för detta regleras i sin tur av domstolen såsom rättegångskostnader i målet.⁴⁹ I relation till ovanstående bör dock uppmärksammas att det vid bedömningen av ett editionsyrkande förmodligen *får* företas en proportionalitetsprövning, innebärande att editionsyrkandet inte bifalls trots att alla förutsättningar är uppfyllda. En sådan proportionalitetsprincip är generellt sett en naturlig aspekt vid tvångsingrepp av olika slag. Att den även skulle gälla bevisupptagning och edition, vilket torde vara att betrakta som ett betydligt mildare form av tvångsmedel, tycks eventuellt ha slagits fast i NJA 1998 s. 829 och NJA 1977 s. 254. Uppfattningarna i doktrin om förekomsten av en proportionalitetsprövningen, och vad den i så fall kan tänkas bestå i, är många och delvis splittrade. En övervägande del av författarna som behandlat ämnet verkar dock anse det klarlagt att en proportionalitetsprövning får tillämpas, vilken då närmast skulle fungera som en spärr mot alltför långtgående arbetsinsatser för svaranden, rimligtvis med beaktande hur stort intresse sökanden har av att utfå handlingarna.⁵⁰ Att flera månaders arbete med att ta fram editionsdokument inte per automatik är oproportionerligt måste dock understrykas. Huruvida en proportionalitetsprincip gör sig gällande även när den för uppsatsen centrala intresseavvägningen aktualiseras förefaller i viss mån vara oklart. Lindell menar att så inte är fallet och i en övervägande del av den praxis som hänför sig till intresseavvägningen kan inte heller proportionalitetsresonemang skådas.⁵¹

2.1.3 Kravet på bevisbetydelse

Ytterligare en grundläggande förutsättning som måste vara uppfylld innan intresseavvägningen kan aktualiseras är att den av editionssökanden begärda handlingen "kan antas" ha bevisbetydelse, vilket framgår av 38 kap 2 § RB. Bevisbetydelsen återkommer som en central faktor i intresseavvägningen, där en *gradering* av betydelsen ofta kan vara avgörande för sökandens chanser att nå framgång. Först bör dock klargöras vad som åsyftas med begreppet bevisbetydelse.

Vid bedömningen av en handlingens bevisbetydelse ska utgå från de bevisteman parterna angett i målet, vanligen avseende rättsfakta.⁵² Ett editionsyrkande ska avslås om det bevistema som editionssökanden angett inte kan styrkas med de handlingar som begärs ut. Sådant är fallet om sökanden efterfrågar handlingar för att styrka rättsfakta som är ostridiga eller som inte har påståtts och konkretiserats av den part som har åberopsbördan

⁴⁸ Heuman 1989/90 del I s. 9.

⁴⁹ Zeteo 38 kap. 2 § RB.

⁵⁰ Hjertstedt 2011 s. 443 ff., Welamson 1982 s. 150 f. och notera Westbergs delvis avvikande uppfattning Westberg 2010 s. 661.

⁵¹ Lindell 2015 s. 56 ff.

⁵² Ekelöf m.fl. 2009 s. 264.

för denna rättsfakta.⁵³ Om editionsyrkandet framställs i syfte att t.ex. spåra upp annan bevisning, upptäcka ytterligare grunder eller tillförsäkra partsombudet kringinformation, ska det ogillas.⁵⁴ I relation till detta kan uppmärksammas den viktiga avskärning som görs mot det principiella förbudet av svepande efterforskningar av handlingar med hjälp av domstolen, s.k. fishing expeditions.⁵⁵ Allmänna och planlösa editionsyrkanden som motiveras och framställs i hopp om att hitta nyttig information till motpartens nackdel accepteras således inte i svensk rätt.⁵⁶

Det i lagrummet uppställda beviskravet ”kan antagas äga betydelse som bevis” är mycket lågt ställt; editionsökanden måste inte på förhand kunna bevisa handlingens bevisbetydelse och det krävs inte att handlingen har ett högt bevisvärde utan ”så snart omständigheterna talar för att handlingen har i vart fall ett visst mindre värde vid prövningen av den materiella frågan kan innehavare av handlingen bli skyldig att lämna ut den”.⁵⁷ Heuman förklarar att så snart en handling har en viss bevisbetydelse kan det inte uteslutas att den kan få viss verkan vid en sammanvägning av de olika bevisen.⁵⁸ I relation till det ovanstående kan således understrykas att det inte fordras särskilt mycket för att ”kvalifikationskravet” på bevisbetydelsen ska vara uppfyllt. I intresseavvägningen krävs dock i regel ett större mått av bevisbetydelse än detta mycket lågt ställda krav. Det bör även nämnas att det i en tvist ofta kan dröja innan bevisbetydelsen konkretiseras, och följaktligen kan bedömas, då bevisning i regel inte presenteras förrän vid huvudförhandlingen.⁵⁹

Utöver kravet på bevisbetydelse uppställs ett krav på rättslig relevans. Kravet kan till viss del vara svårt att skilja från kravet på bevisbetydelse, vilket förvisso tycks vara av mindre praktisk betydelse.⁶⁰ Kravet på rättslig relevans innebär att även om en part begär edition av handlingar, som i och för sig skulle kunna styrka ett framställt påstående, ska yrkandet avvisas om påståendet i sig rent materiellt inte kan leda till framgång för den som yrkat på edition. Av kravet på rättslig relevans följer även att edition inte kan beviljas beträffande bevis som skulle komma att avvisas med stöd av 35 kap. 7 § RB. När bevisning med avsevärt ringare besvär eller kostnad kan föras på annat sätt ska ett editionsyrkande följaktligen inte beviljas.⁶¹ Skulle det i ett fall röra sig om en kombinerad mycket låg relevans- och bevisbetydelse kan nämnas att Heuman anför att rätten kan förbjuda bevisning eftersom det kan vara svårt att dra några slutsatser av nämnvärd vikt i sådant fall.⁶²

⁵³ Ekelöf m.fl. s. 264, Karnov 38 kap. 2 § RB, jfr. NJA 2002 s. 41.

⁵⁴ Ekelöf m.fl. 2009 s. 264.

⁵⁵ Se vidare t.ex. Westberg 2013.

⁵⁶ Jfr. Westberg 2010 s. 72.

⁵⁷ Zeteo 38 kap. 2 § RB med hänvisning till NJA 1998 s. 590 (I).

⁵⁸ Heuman 1989/90 s. 24.

⁵⁹ Se avsnitt 4.2.3.

⁶⁰ Westberg anser det följa implicit av 38 kap. 2 § RB, se Westberg 2010 s. 615, Karnov 38 kap. 2 § RB.

⁶¹ Karnov 38 kap. 2 § RB.

⁶² Heuman 1989/90 s. 25.

2.2 Begreppet företagshemlighet

I lagtexten anges att det för edition av ”yrkeshemligheter” fordras synnerlig anledning. I Sparbanken-fallet⁶³ slog HD fast att begreppet ”företagshemlighet” i allt väsentligt torde överensstämma med begreppet ”yrkeshemlighet”, det ansågs i varje fall inte ha en vidare innebörd än sistnämnda begrepp.⁶⁴ I framställningen kommer begreppet ”företagshemlighet” användas. Vidare kan noteras att det förefaller åligga editionssvaranden att, vid sin invändning om att berörda handlingar innehåller företagshemligheter, presentera utredning som stödjer detta. Ett blankt påstående om att handlingar utgör företagshemligheter verkar inte godtas i praxis. Vad som mer konkret fordras av svaranden i detta avseende är dock inte helt klarlagt. Som exempel kan nämnas att editionssvaranden i Nordbanken II-fallet⁶⁵ argumenterade för att det borde presumeras röra sig om en företagshemlighet om inte uppenbara skäl talar emot när svaranden gör en sådan invändning, alternativt att sådan presumtion ska föreligga när visst stöd pekar i den riktningen. Svaranden menade vidare att man i fallet felaktigt ålagts en bevisbörda för sitt påstående om företagshemlighet i första instans. Hovrätten uttalade i relation till detta att ”en part har skyldighet att utreda och bevisa förhållanden samt lämna uppgifter” om dessa tyder på att det rör sig om företagshemlighet.⁶⁶ Man förklarade att parten måste kunna visa vilken skada som kan uppstå om handlingarna röjs. Härvid kan understrykas att intresseavvägningen aktualiseras först efter att editionssvarandens invändning om företagshemlighet har godtagits av rätten. Nedan kommer relativt översiktligt redogöras för innebörden av företagshemlighetsrekvisitet.

Legaldefinitionen av ”företagshemlighet” återfinns i 1 § FHL. Det uppställs enligt Fahlbeck tre objektiva kriterier för att det ska vara fråga om en företagshemlighet, vilka i sin tur har olika beståndsdelar.⁶⁷ Först och främst ska det röra sig om information rörande affärs- eller driftsförhållanden i en näringsidkares rörelse (1). Denna information ska hållas hemlig av näringsidkaren (2). Ett röjande av informationen ska även vara ägnat att medföra skada i konkurrenshänseende (3).

Vad gäller det första rekvisitet kan nämnas att ”information” ska uppfattas brett och omfatta i princip all information som en näringsidkare vill försöka uppnå skydd för.⁶⁸ Information kan förstås som en samlingsbeteckning för uppgifter, kunskaper och vetande av vad slag som helst. Det finns ingen inneboende egenskap hos information som alltid medför att den är att betrakta som en företagshemlighet, utan detta beror på huruvida övriga rekvisit är uppfyllda. Med detta sagt synes det ändå kunna talas om information som av

⁶³ NJA 1995 s. 347.

⁶⁴ NJA 1995 s. 347. I NJA 1999 s. 469 använde HD begreppet företagshemlighet. Se Fahlbeck 2013 s. 286 f. för en närmare redogörelse om begreppsbyggnaden.

⁶⁵ Svea hovrätt Ö 2559-01, beslut 2002-04-22, vilket utgjorde ett parallellfall till NJA 1999 s. 469 (Nordbanken I-fallet).

⁶⁶ Hovrätten hänvisade till Heuman 1989/90 s. 37 f.

⁶⁷ Fahlbeck 2013 s. 295 ff., Jfr. även Domeij 2015 s. 88 ff. som anser att begreppet består av fem rekvisit.

⁶⁸ Fahlbeck 2013 s. 299, Begtsson och Kahn 2002 s. 13 ff.

sin art vanligtvis betraktas som företagshemligheter.⁶⁹ I praxis resoneras det kring att vissa handlingar ”typiskt sett” utgör företagshemligheter.⁷⁰ Vad som åsyftas torde vara att rekvisiten i företagshemlighetsbegreppet ofta regelmässigt är uppfyllda för vissa sorters uppgifter, såsom uppgifter om kundrelationer. Inom ramen för det första rekvisitet krävs även att informationen har anknytning till företagande eller yrkesmässig verksamhet varför information med anknytning till t.ex. rent ideell verksamhet faller utanför definitionen. Vidare ska informationen vara företagsspecifik och röra näringsidkarens affärs- eller driftförhållanden på så sätt att ett röjande av den skulle innebära skada för näringsidkaren genom att förändra konkurrensförmågan i negativ riktning.⁷¹ Vanliga exempel på företagshemligheter är affärsplaner, kundregister och kundunderlag, ritningar, säkerhetsinstruktioner, fakturor m.m.⁷²

Det andra rekvisitet kräver att näringsidkaren håller informationen ifråga hemlig.⁷³ Härvid kan noteras att det inte finns någon tidsbegränsning som medför att skyddet slutar gälla efter viss tid, vilket kan vara fallet för exempelvis immaterialrättsliga skyddsbegrepp. Vidare måste personkretsen som känner till den hemliga informationen i någon mån vara begränsad; informationen kan inte vara tillgänglig för alla om rekvisitet ska vara uppfyllt. I princip kan sägas att det fordras att personkretsen är begränsad till en definierad och slutet krets. Inom ramen för det andra rekvisitet kan slutligen nämnas att det krävs viss aktivitet av näringsidkaren vad gäller hemlighållandet av informationen. Detta krav innebär att näringsidkaren själv ska ha ambitionen att hålla informationen hemlig (den subjektiva sidan) och att det har företagits någon form av aktivitet för att förverkliga nyss nämnda ambition, t.ex. upprättande av säkerhetsinstruktioner eller hemligstämpling (den objektiva sidan).⁷⁴

Det sista rekvisitet innebär att ett röjande av information måste vara ägnat att medföra skada i konkurrenshänseende. Utgångspunkten är att informationen ska ha ett ekonomiskt värde för näringsidkaren.⁷⁵ Näringsidkaren ska ha ett ”befogat intresse” av att informationen inte uppenbaras. Med ”ägnat” åsyftas att det inte krävs att skada uppkommit i det enskilda fallet. Det räcker att ett röjande typiskt sett är av beskaffenhet att medföra skada. Inte enbart ekonomisk skada omfattas utan även näringsidkarens intresse av att hemligheten inte obehörigen utnyttjas eller röjs, samt övriga omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse träffas av begreppet. Det objektiva kravet på skada i konkurrenshänseende begränsar starkt den mycket vidsträckt definitionen av företagshemlighet. Syftet med rekvisitet är nämligen att endast relevanta företagshemligheter åtnjuter skydd. Informationen ska vara så väsentlig för näringsverksamheten att ett röjande skulle förändra konkurrensförmågan i negativ riktning. FHL skyddar således

⁶⁹ Fahlbeck s. 295 ff.

⁷⁰ Jfr. t.ex. Hovrätten över Skåne och Blekinge Ö 556-03, beslut 2003-08-20 (Ceramics).

⁷¹ Fahlbeck 2013 s. 311.

⁷² Bengtsson och Arndt 2002 s. 32.

⁷³ Fahlbeck 2013 s. 315.

⁷⁴ Fahlbeck s. 320 ff.

⁷⁵ NJA 1992 s. 307.

sådana kunskaper som har betydelse för en näringsidkare när han konkurrerar på marknaden med de konkurrensmedel som är förenliga med kravet på en sund konkurrens. Däremot skyddas inte information som medför att en näringsidkare bereder sig fördelar som konkurrenterna inte har och som därigenom leder till en snedvridning av konkurrensförhållandena.⁷⁶ Särskilt intressant att notera med det tredje rekvisitet är att bedömningen av skadan i detta hänseende även har betydelse för intresseavvägningen. Den eventuella skada som kan tänkas uppkomma utgör nämligen en central faktor i intresseavvägningen, vilket redogörs för närmare i bl.a. avsnitt 4.1.7.1.

⁷⁶ Fahlbeck 2013 s. 327 ff.

3 Utgångspunkter för bedömningen av rekvisitet ”synnerlig anledning”

3.1 Allmänt om intresseavvägningen och begreppsbildningen

Vid prövningen av om synnerlig anledning finns för bifall till ett editionsyrkande som rör företagshemligheter ska en intresseavvägning företas. Intresseavvägningen beskrivs på olika sätt inom såväl doktrinen som i praxis. I Euroflon-fallet⁷⁷ uttalade HD exempelvis att de intressen som främst ställs mot varandra är de begärda handlingarnas bevisbetydelse å ena sidan och företagshemlighetens ekonomiska värde å den andra. I Sparbanken-fallet⁷⁸ förklarade HD att den begränsade betydelse som editionsdokumenten hade konstaterats ha fick vägas mot svarandens intresse av att inte behöva röja innehållet i dessa. Det rör sig således inte om några större skillnader utan i allt väsentligt måste det antas vara samma huvudsakliga avvägningsintressen som åsyftas. Den skillnad som åskådliggjorts ovan får exempelvis endast sägas ligga i HD:s något bredare beskrivning av svarandens intresse i Sparbanken-fallet.

För att på ett så pedagogiskt sätt som möjligt presentera intresseavvägningen kommer uppsatsen främst hänvisa till de huvudsakliga intressena i intresseavvägningen som *bevisintresset* respektive *skadeintresset*. Med bevisintresset avses editionssökandens intresse av att utfå en handling som bevis och med skadeintresset åsyftas editionssvarandens intresse av att inte utlämna samma handling eftersom den innehåller företagshemligheter.

Anledningen till att begreppen som används är av denna vida natur är att det kan finnas problem med en alltför snäv begreppsbildning i samband med denna intresseavvägning. Såsom kommer visas i avsnitt 4 finns det nämligen en rad olika faktorer som kan beaktas i intresseavvägningen. Dessa faktorer är inte alla hänförliga till de mer vedertagna men snävare begreppen som exempelvis användes av HD i Euroflon-fallet, d.v.s. bevisbetydelsen respektive företagshemlighetens ekonomiska värde. Som exempel kan anges att tvisteföremålets värde har beaktats i intresseavvägningen på så sätt att sökandens intresse av edition stärks när tvistevärdet är högt. Denna faktor kan inte med logisk hållbarhet sägas påverka bevisbetydelsen, varför det ter sig mer ändamålsenligt att tala om såväl bevisbetydelsen som tvistevärdet som komponenter under samma bevisintresse. Därutöver kan nämnas att de i avsnitt 4 identifierade faktorerna inte utgör en uttömmande samling, utan det kan mycket väl tänkas att även andra faktorer kan få betydelse i

⁷⁷ NJA 2012 s. 289.

⁷⁸ NJA 1995 s. 347.

intresseavvägningen. Mot denna bakgrund finns det en pedagogisk poäng i att använda breda beskrivningar av de huvudsakliga intressena.

Närmare om vad bevisintresset och skadeintresset består av och vilka faktorer som kan inräknas under respektive begrepp kommer som ovan nämnts behandlas i avsnitt 4. Redan i detta avsnitt kan det dock kortfattat förklaras att bevisintresset i stor utsträckning, och i vissa fall enbart, består av bevisbetydelsen. Detta beror på att andra faktorer, såsom det ovan nämnda tvistevärdet, endast aktualiseras i vissa specifika fall. Vad gäller skadeintresset tar detta sikte på huvudsakligen två komponenter, vilka i sin tur kan indelas i mindre beståndsdelar. De huvudsakliga komponenterna är *skadans omfattning* och *riskan för skada*. Komponenterna samspelar på så sätt att förstnämnda komponent tar sikte på värdet av den skada som kan uppkomma vid röjande av företagshemligheten medan sistnämnda komponent avser sannolikheten, eller probabiliteten, för uppkomsten av sådan skada. HD:s beskrivning i Euroflon-fallet ter sig i detta hänseende alltför smal. HD beaktade nämligen inte enbart skadans omfattning, utan även omständigheter hänförliga till risken för skada tycks ha tillmätts vikt i avvägningsbedömningen.

3.2 Bakomliggande motiv och betydelsen av allmänna intressen

Intresseavvägningens motstående intressen beskrevs i föregående avsnitt som ett bevisintresse och ett skadeintresse. På ett principiellt plan finns ett antal fundamentala överväganden, intressen och rättigheter vilka motiverar dessa båda huvudintressen. I detta avsnitt kommer sådana centrala bakomliggande aspekter beröras.

Sökandens intresse i intresseavvägningen, liksom avseende editionsinstitutet i allmänhet, motiveras främst av ett rättviseintresse. Detta intresse återfinns i sin tur som en konventionsskyddad rättighet, i form av den genom art. 6 EKMR fastslagna rätten till rättvis rättegång. Utmärkande för en rättvis rättegång är att parterna är likställda i processen och att proceduren inte gynnar den ene parten på den andres bekostnad.⁷⁹ Rättsskipningens legitimitet och funktionskraft – att nå sanning och rättvisa – kräver att alla har lika rätt till rättvisa ("access to justice"), vilket inkluderar rätten att föra talan på samma villkor som motparten.⁸⁰ I anslutning till detta kan även kontradiktionsprincipen nämnas då det har uttalats att det kontradiktoriska förfarandet ska vara en garanti för att båda parter får tillfälle att framföra sina synpunkter, får lika goda möjligheter att åberopa bevisning samt utföra sin talan i processen.⁸¹ Av central betydelse för en rättvis process är vidare att det råder balans i parternas rätt till informationstillgång. Obalans i detta avseende medför att även beslutsunderlaget kommer präglas av obalanser. I förlängningen är detta förknippat med en större risk för materiellt felaktiga

⁷⁹ Danelius 2012 s. 246.

⁸⁰ Westberg 2010 s. 5.

⁸¹ Svea hovrätt Ö 2559-01, beslut 2002-04-22 (Nordbanken II), Jfr. Danelius 2012 s. 247.

slutsatser.⁸² För rättvisa i informationstillgången och i processen krävs således att båda parter tillförsäkras ett rättsligt bistånd med att komma åt information. Editionsinstitutet uppfyller denna bistående funktion. Sökandens intresse av att utfå information bygger således på ett grundläggande krav på rättvisa i processen, vilket närmare konkretiseras genom att parterna tillförsäkras samma möjligheter att anskaffa information. Skulle parterna å andra sidan tvista på ojämna villkor, exempelvis på så sätt att edition eller annan informationsanskaffning inte tillförsäkrades parterna i tvisten, skulle rättsskipningens ovan nämnda legitimitet och funktionskraft undermineras kraftigt.⁸³ Det är således tydligt att det till synes *enskilda* intresset av tillgång till bevisning för en part, tillika bevisintresset i intresseavvägningen, är förenat med och ett resultat av ett starkt *allmänt* intresse upphängt på rättvisa i informationshänseende.

Mot sökandens intresse av att få tillgång till information står emellertid ett till svaranden hänförligt konkurrerande intresse som även det är starkt och skyddsvärt, nämligen var och ens intresse av att slippa insyn i sina affärsangelägenheter.⁸⁴ Även i relation till detta intresse skulle konventionsskyddade rättigheter i viss mån kunna göras gällande, såsom rätten till integritet och ägande.⁸⁵ Motiv till svarandens skadeintresse i intresseavvägningen återfinns dock främst i skyddet för företagshemligheter och motiven till detta lagbaserade skydd. Ett grundläggande motiv för det starka skydd som information klassad som företagshemlighet åtnjuter är den samhällsekonomiska nytta som följer av sund konkurrens i en marknadsekonomi samt sådan kunskaps betydelse som produktionsfaktor.⁸⁶ Noterbart är således att även skadeintresset motiveras av inte bara ett *enskilt* intresse av att inte utlämna värdefulla handlingar utan även starka *allmänna* intressen. Nedan utvecklas motiven till skyddet för företagshemligheter närmare.

I dagens samhälle växer det fram fler och fler företag vars tillgångar i stor utsträckning främst kan sägas vara kunskap snarare än materiella tillgångar, s.k. kunskapsföretag. Sådana typer av företag har emellertid existerat länge, advokatbyråer kan t.ex. anses falla in under denna beteckning. För företag av detta slag anses skydd för viss information och kunskap vara minst lika angeläget som skydd för materiella eller immateriella tillgångar.⁸⁷ Skyddet för företagshemligheter ger ett enhetligt skydd åt sådan information som inte åtnjuter skydd av immaterialrättslig lagstiftning, men som alltjämt är skyddsvärd. Företagens behov av skydd grundar sig i sin tur på deras strävan av att kunna hävda sig på en konkurrensutsatt marknad. Unik kunskap av olika slag, t.ex. strategisk eller teknisk kunskap, måste skyddas för att ett företag inte ska bli lidande i konkurrensen. Det säger sig själv att ett brett och helt fritt kunskapsutbyte inskränks av skyddet för företagshemligheter. Samtidigt fordrar den sunda konkurrensen att konkurrens sker på rättvisa

⁸² Westberg 2010 s. 25.

⁸³ Westberg 2010 s. 26 f.

⁸⁴ Westberg 2010 s. 28.

⁸⁵ Westberg 2010 s. 28 f. Jfr. art. 8 EKMR.

⁸⁶ Fahlbeck 2013 91 ff.

⁸⁷ Fahlbeck 2013 s. 28.

villkor. Skyddet för företagshemligheter kan även verka konkurrensfrämjande då investeringsviljan ökar med ett fullgott skydd, eftersom viljan att investera rimligtvis minskar om skydd för företagsspecifik information inom t.ex. forskning eller produktutveckling inte är tillfredsställande. Även samarbete mellan företag genom kunskapsutbyte eller gemensam produktutveckling kräver ett skydd för informationen som samarbetet avser. På det stora hela har lagstiftaren dragit slutsatsen att inte bara företag som innehar information som det anser vara skyddsvärd tjänar på skyddet för företagshemligheter, utan även konsumenterna och samhället i stort tjänar långsiktigt på ett visst skydd av sådan information.⁸⁸ Skydd ges emellertid endast åt sådan information som anses vara i behov av skydd, var definitionen av företagshemlighet är avgörande. Sist kan understrykas att det i framtiden, i takt med att mängden kunskapsföretag och mängden skyddad kunskap ökar, torde bli ännu vanligare med invändningar om företagshemligheter i editionssammanhang.⁸⁹

Det kan således konstateras att de bakomliggande intressena som motiverar bevisintresset respektive skadeintresset aktualiserar överväganden från ett allmänt såväl som enskilt perspektiv. Därför måste det klargöras vilken roll allmänna intressen har i praktiken. Domstolarnas hantering av den för uppsatsen centrala intresseavvägningen tycks ytterst sällan aktualisera mer principiella diskussioner om bakomliggande allmänna intressens betydelse. I ett hovrättsfall, Nordbanken II-fallet,⁹⁰ resonerade hovrätten emellertid i dessa banor.

I korthet rörde hovrättens resonemang rätten till en rättvis rättegång, vad som utmärker en sådan rättegång samt kontradiktionsprincipens betydelse i detta hänseende. Vidare tog rätten upp att principen om likabehandling inte medför att domstolen måste tillmötesgå ena partens editionsbegäran endast för att ett av motparten tidigare framställt yrkande på edition bifallits. Härvid konstaterade man att parterna emellertid ska erbjudas samma processuella förmåner. Sistnämnda uttalanden hänförde sig troligtvis till det faktum att svaranden Nordbanken hade framställt ett editionsyrkande tidigare i processen, vilket hade bifallits. Anmärkningsvärt är dock att hovrätten inte resonerar kring det bakomliggande intresset på svarandens sida av avvägningen, d.v.s. avseende skyddet för företagshemligheter och detta skydds betydelse för samhället i stort.

Det är anmärkningsvärt att det grundläggande rättviseintresset tycks ha beaktats som en särskild aspekt eller faktor i den konkreta intresseavvägningen. Rätten uttalade nämligen att betydelsen av likabehandling skulle beaktas i avvägningen. Vidare är det intressant att notera att hovrätten angav att intresseavvägningen skulle företas mellan ”rättskipningens krav på fullständig utredning” och skadeintresset. Begreppet ”rättskipningens krav” är ingen vanlig benämning av sökandens bevisintresse, utan begreppet för tankarna till sådana bakomliggande

⁸⁸ Fahlbeck 2013 s. 91 ff.

⁸⁹ Jfr. SOU 2008:63 s. 62 ff.

⁹⁰ Svea hovrätt Ö 2559-01, beslut 2002-04-22.

intressen som hovrätten resonerade kring inledningsvis i sina skäl för beslutet. Det förefaller stå klart är att hovrätten i den konkreta avvägningen även beaktat det bakomliggande intresse som motiverar sökandens intresse av att utfå bevisning. I någon mån inbegrips alltså ett starkt allmänt intresse på sökandens sida av intresseavvägningen, samtidigt som svarandens intresse inte tycks beaktas på samma sätt då domstolen inte uttalar något särskilt om vikten av ett fullgott skydd för företagshemligheter eller intresset av att slippa insyn i sina affärsangelägenheter. Intresseavvägningen föll också ut till sökandens förmån. Det kan ifrågasättas varför hovrätten så tydligt lyfte fram endast ett av de olika allmänna intressen som får anses prägla intresseavvägningen på ett principiellt plan.

I ljuset av hovrättens intresseavvägning måste de bakomliggande allmänna intressenas roll och konkreta betydelse i domstolarnas intresseavvägning diskuteras. Det kan argumenteras för att även de allmänna intressena bör beaktas vid intresseavvägningen, såsom hovrätten gjorde i ovan nämnda fall. Heuman förefaller resonera i denna riktning avseende intresseavvägningar generellt sett, utan att uttala sig specifikt om den för uppsatsen aktuella intresseavvägningen.⁹¹ Om så är fallet blir avvägningen genast mer komplex, vilket kan visas genom en uppställning av intresseavvägningen som en metaforisk balansvåg med två vågskålar, vilka symboliserar bevisintresset respektive skadeintresset.⁹² När ett allmänt intresse beaktas i intresseavvägningen menar Heuman att man får en situation med ”tre vågskålar” eftersom ett allmänt intresse, mot bakgrund av de särdrag som präglar dem, i regel inte på ett logiskt hållbart sätt kan inordnas under någon av de andra intressena.⁹³ Vågskålm-metaforens förtjänstfulla pedagogik försvinner således direkt. Å andra sidan kan det hävdas att hovrätten även borde ha tagit upp det allmänna intresset på svarandens sida. Hade man tagit upp även detta intresse hade resultatet blivit en balansvåg med fyra vågskålar. Åskådliggörandet av avvägningen blir med en sådan ordning definitivt mer pedagogisk. Argument kan emellertid även framföras emot att hänsyn tas till bakomliggande allmänna intressen i den konkreta intresseavvägningen. Lindell förefaller mena att så inte ska ske. Han anför att det allmänna intresset på sökandens sida, i form av ett effektivt och ändamålsenligt rättegångs- eller skiljeförfarande, torde vara så allmänt att det i så fall gäller för tillämpningen av alla regler i RB eller i LSF.⁹⁴ Motsvarande torde kunna sägas i relation till det allmänna intresset hänförligt till svarandens sida av avvägningen. Därutöver kan det argumenteras för att hovrättens beaktande av ett bakomliggande allmänt intresse som en konkret aspekt i intresseavvägningen medför att detta allmänna intresse beaktas dubbelt. Det ”dubbla” skulle bestå i att domstolen beaktar en aspekt som redan har beaktats av lagstiftaren vid uppställandet av rekvisitet ”synnerlig anledning”. Rekvisitet kan nämligen anses vara resultatet av en mer abstrakt avvägning mellan respektive bakomliggande intresse. Lagstiftaren har beslutat att det ska finnas en möjlighet till edition även när fråga är om

⁹¹ Heuman 2006/07 s. 842 ff.

⁹² Denna metaforiska bild kommer att utvecklas i avsnitt 5.3.

⁹³ Heuman 2006/07 s. 843.

⁹⁴ Lindell 2015 s. 34.

företagshemligheter, men möjligheten ska snarare vara ett undantag i fall när det finns särskilda skäl därtill. Den av hovrätten beaktade likabehandlingsprincipen, och vad man anför om rätten till en rättvis rättegång, får anses vara av lika stor betydelse i varje rättegång varför sådana intressen också skulle vara att beakta i alla bedömningar. En sådan ordning ter sig orimlig. Mycket tyder därför på att intressen av mer allmän karaktär, såsom likabehandling i processen och intresset av sund konkurrens i näringslivet, inte ska beaktas vid den konkreta bedömningen av om ”synnerlig anledning” föreligger. Således ska bevisintresset och skadeintresset endast åsyfta *enskilda* aspekter och omständigheter, på så vis att aspekter av mer allmän karaktär vilka i samtliga fall gör sig gällande inte ska tillmätas betydelse. Slutligen kan understrykas att rekvisitet ”synnerlig anledning” således bör ses som en av lagstiftaren företagen avvägning mellan fundamentala bakomliggande intressen.

3.3 Teoretisk uppställning av intresseavvägningen

Innan intresseavvägningen belyses från ett praktiskt perspektiv i avsnitt 4, kan ett mer teoretiskt perspektiv avseende intresseavvägningar i allmänhet och den för uppsatsen aktuella avvägningen i synnerhet vara nödvändigt av pedagogiska skäl.

Intresseavvägningar används när det inte varit möjligt för lagstiftaren att uppställa preciserade rekvisit anpassade för alla varierande fall som kan uppkomma i praktiken och som ska täckas in av regeln.⁹⁵ Domstolen ges med möjligheten till en intresseavvägning rätt att beakta olika faktorer, ofta knutna till två huvudsakliga intressen, såsom gäller för den i uppsatsen aktuella avvägningen.⁹⁶ Vid en intresseavvägning ska gärna målsättningar och riktlinjer med avvägningen finnas att tillgå, t.ex. att intresset av personlig integritet är särskilt betydelsefullt. Avvägningen skulle i annat fall ske i ett vakuum vilket skulle innebära att de rättsliga kraven på likabehandling och förutsebarhet inte skulle tillgodoses.⁹⁷ Vid avsaknad av riktlinjer verkar det finnas en större benägenhet för domstolar att göra s.k. heuristiker⁹⁸ eller därtill liknande bedömningar inbegripande ett visst mått av intuition och ”genväg” till slutsatsen. Intuitiva bedömningar grundade på fakta och livserfarenheter är både bra och nödvändiga i viss utsträckning, men sådana bedömningar är inte transparenta och strukturerade. I förlängningen kan detta leda till problem med bristande förutsebarhet och otillräcklighet, när det rör sig om ett omfattande beslutsunderlag.⁹⁹

⁹⁵ Heuman 2006/07 s. 837.

⁹⁶ Heuman 2006/07 s. 837, Lindell 2015 s. 44.

⁹⁷ Lindell 2015 s. 19.

⁹⁸ Lindell 2015 s. 114. Heuristiker är förenklade och förkortade resonemang som innehåller intuitiva moment.

⁹⁹ Lindell 2015 s. 14 ff., 114.

Bland annat Lindell har belyst systematisering och strukturering av beslutsfattande inom juridiken. Särskilt har han behandlat den inom beslutsteorin vedertagna beslutsmodellen MKA (multikriterianalys), som en strukturerad analys för beslutsfattande vid helhetsbedömningar och intresseavvägningar.¹⁰⁰ Genom MKA bryts beslutsunderlaget ned i mindre delar och varje kriterium för avgörandet ges poäng och vikt.¹⁰¹ Beslutsunderlaget i detta avseende avser främst rättsfrågor, utgångspunkten är att sakfrågorna redan är klarlagda.¹⁰² Den uppställning som härnäst presenteras av intresseavvägningen har delvis hämtat inspiration från MKA. Den ska dock inte ses som ett försök att efterskapa nämnda beslutsmodell. Istället är det främsta syftet med den teoretiska uppställningen att på ett pedagogiskt sätt åskådliggöra intresseavvägningen. Detta sker även genom att i senare delar av uppsatsen hänföra analysen och framställningen till den teoretiska uppställningen.

En juridisk intresseavvägning avspeglas ofta i ett balansvågstänkande där de två intressen som ska vägas mot varandra placeras i var sin vågskål.¹⁰³ En sådan våg utgör också utgångspunkten för den uppställning som följer. De två huvudsakliga intressena i en avvägning representerar båda var sin sida av vågen, i förevarande intresseavvägning utgörs dessa intressen av bevisintresset respektive skadeintresset. På respektive sida är det i regel inte ovanligt att olika faktorer eller argument av varierande betydelse kan inrymmas. För den i uppsatsen centrala intresseavvägningen kan som exempel på faktorer nämnas ett högt tvistevärde och risken för skada. Samtliga faktorer och aspekter kommer att presenteras och analyseras i nästa avsnitt. Faktorer väger i regel inte lika mycket, vilket förefaller vara logiskt då det ter sig fullt normalt att vissa faktorer är viktigare än andra vid en juridisk bedömning. En faktor har inte heller en konstant vikt, utan även denna kan variera beroende på det specifika fallet. När det talas om vikt bör understrykas att detta sker i relativa termer; juridiken bebländar sig sällan med direkt mätbara kriterier för beslutsfattande.¹⁰⁴ Istället är det den relativa styrkan, relevansen och betydelsen av faktorerna som bildligt talat återspeglar olika tunga vikter. Dessa vikter placeras i den vågskål till vilken faktorn hänför sig och kommer sedan utgöra en del av den totala vikt som placeras i vågskålen. Sammanslagningen av faktorerna, d.v.s. de mindre vikterna, ger alltså en aggregerad vikt. Denna totala eller aggregerade vikt vägs sedan i den slutliga avvägningen mot motsvarande aggregerade vikt i den andra vågskålen. Bilden som utmålas ger ett mycket mekaniskt intryck av en intresseavvägning. I jämförelse med en mer intuitiv bedömning i linje med vad som beskrivits ovan är detta riktigt. Det måste dock understrykas att en domare fortfarande måste värdera och tilldela en vikt åt varje faktor, vilket får anses vara en uppgift som säkerligen fordrar ett visst mått av intuition och skönsmässighet. Av stor betydelse är även att beslutsfattaren separerar faktorer och argument av olika vikt, och sedan håller fast vid den värdering

¹⁰⁰ Lindell 2015 s. 14.

¹⁰¹ Lindell 2015 s. 114.

¹⁰² Lindell 2015 s. 18.

¹⁰³ T.ex. Arvidsson s. 8 f., Lindell 2015 s. 22 f.

¹⁰⁴ Lindell 2015 s. 17.

som gjorts för varje specifik faktor eller argument. Vid komplicerade avvägningar som omfattar en mängd faktorer tycks det nämligen finnas en risk att tungt vägande faktorer upplevs som mindre tunga, samtidigt som lätta vikter ses som tyngre. Heuman förklarar att det kan finnas en psykologisk förklaring till detta utjämningsstänkande.¹⁰⁵ Genom att en beslutsfattare bryter ned intresseavvägningen på detta sätt, och redovisar det i skälen för beslutet, blir det betydligt tydligare vilka ställningstaganden som egentligen ligger bakom resultatet av en avvägning. Följden blir en ökad transparens och förutsebarhet i rättstillämpningen.

En ytterligare teoretisk aspekt som måste klargöras är hur rekvisitet ”synnerlig anledning” ska uppfattas med avseende på dess teoretiska positionering i den metaforiska balansvågsbilden; ska ”synnerlig anledning” anses föreligga så fort editionssökandens vågskål precis tippar över eller krävs det att denna vågskål är nära att ”slå i marken” för bifall av editionsyrkandet?

Ett första möjligt synsätt kan liknas vid en överviktsprincip.¹⁰⁶ Enligt detta synsätt är det nämligen tillräckligt att den ena vågskålen precis tippar över för att utfallet i avvägningen ska ske till den tyngre sidans förmån. Förutsatt att vågskålarna är tomma och i vågrät linje med varandra i utgångsläget innebär detta synsätt att ”synnerlig anledning” för edition föreligger så fort bevisintresset ”väger över”, oavsett hur liten marginal detta sker med. Detta synsätt förefaller mindre lämpligt att utgå ifrån vid den teoretiska uppställningen med tanke på att ”synnerlig anledning” måste anses utgöra en anvisning av lagstiftaren om att något särskilt krävs. Det ska rimligtvis inte vara tillräckligt med enbart ”anledning” till edition utan denna måste vara av viss styrka, d.v.s. ”synnerlig”.

Lindell anför ett annat synsätt och förklarar att materiella markörer såsom rekvisitet ”synnerlig anledning” betyder att vågskålen inte står vågrätt i utgångsläget. Således skulle rekvisitet kunna ges en stränghet överensstämmande med vad som avsetts av lagstiftaren. Samtidigt tycks Lindell mena att det vid en materiell markör som t.ex. synnerlig anledning inte skulle vara tillräckligt med att bevisbetydelsen endast tippar över, trots att skadeintresset som utgångspunkt väger tyngre än bevisbetydelsen, utan det skulle ändå krävas viss marginal mellan vågskålarna.¹⁰⁷

Det kan dock argumenteras för att en enklare och mer pedagogisk uppställning kan utformas. Den logiska utgångspunkten för en våg med två tomma vågskålar är att dessa står vågrätt, varför detta blir utgångspunkten för uppställningen. Vidare torde det stå klart att kravet på ”synnerlig anledning” kräver en viss skillnad mellan vågskålarnas positionering efter utförd avvägning. Härvid bör understrykas att denna del endast beaktar de teoretiska aspekterna av analysmodellen och att den exakta skillnaden kommer att klargöras i avsnitt 4 och 5. Uppställningen kommer i ett senare skede av

¹⁰⁵ Heuman 2006/07 s. 843 ff.

¹⁰⁶ Jfr. Lindell 2015 s. 192.

¹⁰⁷ Lindell 2015 s. 60.

framställningen följaktligen ”kalibreras” till överensstämmande med gällande rätt såsom den uttolkats ur praxis. Det kommer krävas att vågskålen med bevisintresset lägger sig på en nivå ”nära marken”, utan att faktiskt behöva slå i den. Rekviritet ”synnerlig anledning” kan härvid åskådliggöras med en vågrät linje placerad relativt ”nära marken”. När bevisintressevågskålen passerar denna linje finns det synnerlig anledning för edition. Vidare bör nämnas att inte heller rekviritet ”synnerlig anledning” bör uppfattas i konstanta termer, dels för att begreppet enligt sin ordalydelse inte utpekar en absolut gräns, dels för att det inom juridiken helt enkelt inte är möjligt att resonera på ett sådant sätt. Beslutsfattare bör dock eftersträva och försöka att placera gränsen på samma nivå, för att möjliggöra en förutsebar rättstillämpning.

Vad som anförts ovan kan illustreras i två enkla bilder. Bild 1 åskådliggör en situation där ”synnerlig anledning” inte föreligger medan det i bild 2 föreligger ”synnerlig anledning”.

Bild 1. Ej synnerlig anledning.

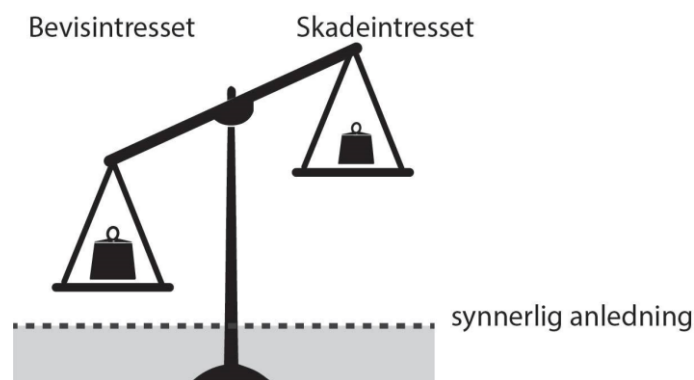
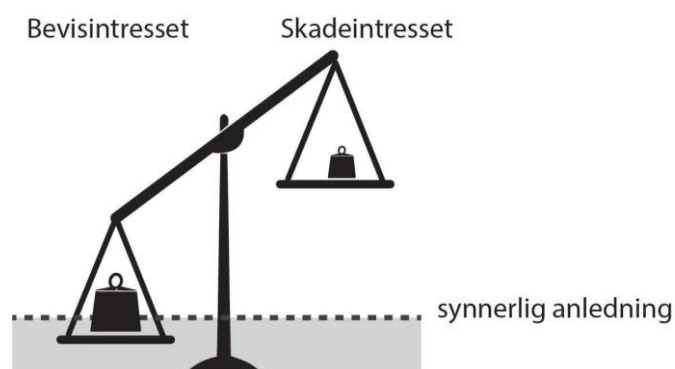

Bild 2. Synnerlig anledning.

I nästa kapitel kommer med utgångspunkt från denna metaforiska uppställning av intresseavvägningen presenteras olika ”vikter” vilka kan placeras i de två vågskålarna. Vikterna representerar faktorer som kan få betydelse i intresseavvägningen. Vidare kommer klargöras vilken tyngd vikterna har. I sistnämnda bedömningar gör sig i regel ett antal olika aspekter gällande, vilka kan ge upphov till en tyngre respektive lättare vikt.

4 Intresseavvägningen i praktiken

4.1 Utvecklingen i praxis

Såsom har beskrivits i avsnitt 3.1 förefaller det råda i vart fall viss enighet om vilka huvudsakliga intressen som ska ställas mot varandra i intresseavvägningen, även om dessa tycks beskrivas på olika sätt. I uppsatsen betecknas dessa intressen som bevisintresset och skadeintresset. Den senare delen av detta avsnitt ägnas åt en presentation av faktorer och aspekter som har identifierats i praxis och som därvid kan placeras under respektive huvudsakligt intresse. Det finns dock en pedagogisk poäng i att först kortfattat redogöra för rättsutvecklingen vad gäller intresseavvägningen, framförallt med avseende på domstolars olika tillvägagångssätt och infallsvinklar när de ställts inför avvägningen.

Bedömningen av ”synnerlig anledning” vid edition av företagshemligheter genom en intresseavvägning har gjorts under många årtionden. Redan från 1950-talet finns fall från högsta instans av detta slag.¹⁰⁸ Rättsutvecklingen vad gäller intresseavvägningen tog dock främst fart från 1986 och framåt. Ett särskilt viktigt fall är nämligen Hagsfallet.¹⁰⁹ I fallet var fråga om skadeståndsskyldighet på grund av ett påstått upphovsrättsintrång och om svaranden inom ramen för denna tvist var tvungen att utlämna en sammanställning av vissa försäljningsuppgifter för vissa produkter som påstods utgöra plagiat. Sökanden anförde att sammanställningen var nödvändig för denne i syfte att kunna precisera skadans storlek och på så vis kunna beräkna skadeståndskravets omfattning. Det ansågs av HD vara fråga om företagshemligheter varför en intresseavvägning företogs. Vid denna prövning angav domstolen att det var av betydelse ”bland annat hur väl grundat” sökandens påstående om upphovsrättsintrång från svarandens sida var. Med hänsyn till det men som kunde uppkomma för svaranden genom ett utlämnande av uppgifterna skulle det enligt HD krävas att ”förhållandevis stränga krav” var uppfyllda för bifall av talan. Editionsyrkandet bifölls inte då rättens avvägning, mot bakgrund av den utredning som hade presenterats, inte gav sådant utslag att synnerlig anledning ansågs föreligga.

Ett antal aspekter är av stor betydelse i prejudikatet från 1986. Det kan t.ex. understrykas att det i intresseavvägningen inte tycks finnas någon fastställd ram för vilka faktorer som kan beaktas, vilket kan utläsas från att HD angav ”bland annat” vilka faktorer som kunde beaktas. För parter och ombud finns således en stor möjlighet till kreativ processföring, vilket återspeglas av det i senare praxis tydliga tillströmmande av faktorer som beaktas i bedömningen. Vidare är HD:s angivande av ”välgrundat” som en särskild riktlinje vid

¹⁰⁸ T.ex. NJA 1953 s. 19, NJA 1958 s. 501.

¹⁰⁹ NJA 1986 s. 398.

bedömningen av bevisbetydelsen av central betydelse och tas upp i avsnitt 4.2.2. Även klargörandet att det ska råda ”förhållandevis stränga krav” för bifall till edition av företagshemligheter är viktigt att uppmärksamma. Av störst betydelse måste dock anses ha varit det tillvägagångssätt HD förefaller ha använt sig av. I skälen för beslutet kan nämligen inte utläsas något närmare om skadeintresset, vare sig vad gäller risken för skada eller en eventuell skadas omfattning. Svarandens intresse beskrivs endast som ”men” som kan uppkomma för svaranden. Rimligtvis faller skadeintresset in under sådana men. Vad som är slående är dock att HD, genom att så tydligt endast rikta in sig på en utredning av bevisintresset och bevisbetydelsen, tycks göra det mycket svårt för editionssökanden att nå framgång med sin talan när svarandens invändning om företagshemlighet har accepterats. Tillvägagångssättet tycks implicera att om bevisintresset inte har viss tyngd kommer edition inte aktualiseras, oavsett tyngden på det motstående skadeintresset. Av denna anledning kan det ha ansetts överflödigt att närmare utreda skadeintresset.

Två år senare aktualiserades en ytterligare editionsprövning i högsta instans, i Julgransfotsfallet.¹¹⁰ Målet rörde en tvist om royaltysättning avseende ett patent på en julgransfot. Käranden, GG, ägde tillsammans med en annan ägare, BA, patenträttigheterna till en julgransfot som överlåtits till svarandebolaget mot ersättning. Två överlåtelseavtal ingicks mellan bolaget och respektive ägare. Båda avtalen ingavs som bevisning i målet. Överlåtelseavtalen var i stora delar identiska men vid ingivning till tingsrätten var köpeskillingen i avtalet mellan BA och bolaget utesluten. I syfte att kunna bedöma skäligheten och omfattningen av GG:s avtal med bolaget och för att kunna utröna om det fanns fog att angripa överlåtelseavtalet med någon annan ogiltighetsgrund, yrkade GG på edition av kopior av samtliga avtal och all korrespondens mellan bolaget och BA beträffande patent- och royaltyfordringar under viss tidsperiod samt överlåtelseavtalet mellan bolaget och BA i sin helhet, d.v.s. inklusive köpeskillingen. Bolaget bestred yrkandet och anförde att andra avtal än det efterfrågade överlåtelseavtalet inte fanns.

I intresseavvägningen uttalade HD ingenting om huruvida sökandens talan var välgrundad. Istället anförde domstolen att det inte framstod som ”sannolikt att ett utelämnande av uppgiften skulle medföra skada av större betydelse för bolaget”. Intresseavvägningen utföll därför till sökandens fördel och synnerlig anledning för edition ansågs föreligga. Uttalandet har givit upphov till olika tolkningar och uppfattningar i doktrinen och senare praxis, vilket kommer redogöras för i avsnitt 4.3.1. Kortfattat kan dock nämnas att en relativt utbredd tolkning tycks vara att HD uppställde ett sannolikhetskrav som innebär att det i första hand är svaranden som måste göra sannolikt att ett röjande av företagshemligheten skulle medföra en skada av större betydelse. På motsvarande sätt som skadeintresset inte redogjordes för närmare i Hagsfallet utvecklade HD inte i Julgransfotsfallet vilken grad av bevisbetydelse det var fråga om, dvs. bevisintresset. I Hagsfallet förefaller HD ha ansett att talan inte var välgrundad varpå skadeintresset inte närmare

¹¹⁰ NJA 1988 s. 652.

behövde undersökas då synnerlig anledning i vilket fall som helst inte skulle kunna föreligga. I detta fall tycks motsatsen råda; eftersom svaranden inte lyckades göra sannolikt en skada av större betydelse var det inte nödvändigt för rätten att närmare undersöka bevisbetydelsen, med mer än att det kunde konstateras att bevisbetydelse ”kunde antas”, dvs. åtminstone kvalifikationskravet var uppfyllt.

Vidare finns ett antal ytterligare rättsfall från högsta instans som berört andra mer specifika aspekter och faktorer av intresseavvägningen, dvs. fler vikter att placera i balansvågens vågskålar. Härvid kan uppmärksammas det tidigare nämnda Sparbanken-fallet. Från intresseavvägningen som företogs i fallet kan noteras att bevisbetydelsen, och därför även bevisintresset, ansågs vara begränsad med hänsyn till att omständigheterna som skulle styrkas med editionsdokumenten hänförde sig till en jämkningstalan där medvällande skulle styrkas, vari ett flertal skilda omständigheter ansågs kunna vara av betydelse. HD uttalade inte något särskilt om skaderisken och omfattningen av en eventuell skada, annat än att svaranden intresse av att inte röja företagshemligheterna vägde tyngre. HD:s slutsats förefaller till stor del vara hänförlig till att bevisbetydelsen ansågs vara begränsad, varför det eventuellt kan ha ansetts överflödigt att gå in närmare på skadan som kunnat uppkomma och risken för denna. På detta sätt kan tillvägagångssättet liknas vid det i Hagsfallet. Anmärkas bör dock att HD inte uttalade något om huruvida sökandens talan var välgrundad. HD tillämpade inte heller sannolikhetskravet från Julgransfotsfallet.

I Nordbanken I-fallet¹¹¹ resonerade HD kring handlingars ålder vid bedömningen av företagshemlighetsrekvisitet samt företog en intresseavvägning där man slog fast att editionsdokumentet, i form av en banks kreditinstruktion, var ”relevant som bevisning i målet” men att det också var uppenbart att dess värde som bevisning skulle bli begränsat. Domstolens tillvägagångssätt vid avvägningen förefaller i detta fall ha varit mer balanserad i den bemärkelsen att inte enbart ett av intressena utreddes närmare. Med detta sagt är utredningarna dock inte särskilt utförliga. Noterbart även i detta fall är dock att det varken bedömdes huruvida sökandens talan var välgrundad eller om svaranden gjort sannolikt en viss skada. Härvid kan dock anmärkas att underrättspraxis, såsom kommer visas i avsnitt 4.2.2 och 4.3.1, dock i viss mån tycks ha fortsatt att tillämpa dessa krav. Varken Sparbanken-fallet eller detta fall tycks tolkas på ett sätt som skulle medföra att möjlighet inte fanns att tillämpa kraven från de två fallen på 1980-talet.

Ett senare prejudikat från högsta instans är Euroflon-fallet. Fallet är främst av stor betydelse avseende kompetensfördelningen mellan skiljenämnden och domstolen när ett editionsyrkande från en part i en skiljetvist tas upp i domstol samt när fråga är om edition av handlingar som innehas av tredje man. Rörande intresseavvägningen i fallet ansågs det röra sig om en stor bevisbetydelse och ett klart begränsat skadeintresse, varför utfallet till

¹¹¹ NJA 1999 s. 469.

sökandens förmån var givet trots att det enligt HD ska föreligga ”betydande restriktivitet” vid intresseavvägningen. Fallet kommer behandlas närmare i avsnitt 4.2.5 och 4.4.

Sist kan understrykas att de två rättsfallen från slutet av 1980-talen har varit centrala för efterföljande praxis och särskilt ifråga om domstolarnas angreppssätt till intresseavvägningen. Fallen kan i viss mån sägas ha etablerat olika oskrivna tillvägagångssätt, där stort fokus läggs på utredning av främst ett av de huvudsakliga intressena. Detta behandlas närmare genomgående i avsnitt 4 och framförallt avsnitt 5.1. Vad som redan nu kan belysas är dock att domstolar i efterföljande praxis ofta förefaller ha valt endast ett av prejudikaten som vägledning. Det verkar ha varit svårt för domstolarna att förena prejudikaten, vilket framstår som relativt förvånande med hänsyn till att det tveklöst bör finnas rum för en bedömning av såväl om talan är välgrundad och bevisintresset i stort som om det finns sannolikhet för en större skada. I många fall verkar det alltså, liksom i Hags- och Julgransfotsfallet, varit fråga om ”halva” eller ofullständiga intresseavvägningar. En förklaring skulle förvisso kunna vara att det endast är *redovisningen*, i form av skälen för besluten, av avvägningen som skapar denna ”halva” bild på så sätt att domstolens fullständiga tankeverksamhet bakom beslutet inte återspeglas på ett rättvisande sätt.

Om prejudikaten från 1980-talet kan sägas ha präglat tillvägagångssättet vid intresseavvägningen verkar de övriga rättsfall från HD som beskrivits kortfattat ovan ha berört andra mer specifika aspekter och faktorer av intresseavvägningen. De senare prejudikaten kan således beskrivas som kompletteringar och utökningar av intresseavvägningen genom att det slås fast fler aspekter av betydelse för avvägningen och de vikter som kan placeras i balansvägens vågskålar. Därutöver kan nämnas att det i praxis inte har varit ovanligt med ytterst kortfattade motiveringar till utfallet i intresseavvägningen. På senare år kan dock skönjas en trend med utförligare skäl för besluten och de överväganden som görs av rätten. Sannolikt korrelerar detta med att parternas processföring har blivit utförligare. Det är härvid möjligt att domstolarna i hög utsträckning har sett sig bundna av den processram som skapats av parterna. I takt med att de tvistande editionsparterna har stoppat in fler och fler omständigheter och faktorer i processen synes domstolarnas resonemang avseende intresseavvägningen nämligen ha blivit utförligare. Med denna utveckling kan även fler faktorer och argument skönjas. I nästa avsnitt identifieras och analyseras sådana faktorer och aspekter närmare med utgångspunkt från en stor mängd rättsfall. Noteras kan att rättsfallen inte kommer redogöras för i sin helhet utan endast i förhållande till de aspekter som är av relevans i relation till intresseavvägningen. Utifrån balansvägsmetaforen är det således tal om att dels identifiera olika vikter som kan placeras i endera vågskålen, dels att utvärdera vilken tyngd dessa vikter kan anses ha under olika omständigheter.

4.2 Närmare om bevisintresset

4.2.1 Bevisbetydelsen och dess gradering

Såsom redogjorts för tidigare finns det två bedömningar av bevisbetydelsen; ett kvalifikationskrav och en gradering. Kvalifikationskravet är mycket lågt ställt och kommer alltid att vara uppfyllt när gradering av bevisbetydelsen aktualiseras, vilket sker vid intresseavvägningen. För sökanden är bevisbetydelsen och den gradering av bevisbetydelsen som görs av domstolen den i särklass mest betydelsefulla delen i avvägningen. Utfallet i intresseavvägningen är ofta avhängigt just domstolens gradering. Nedan redogörs för hur domstolen resonerat vid graderingen och bedömningen av bevisbetydelsen i ett antal särskilt intressanta fall.

I det tidigare presenterade Hagsfallet angav Högsta domstolen att det förhållandet att rätten under vissa förutsättningar med stöd av 35 kap. 5§ RB kan uppskatta skadeståndsbeloppet inte befriar en part från skyldigheten att förebbringa den utredning som skäligen kan åstadkommas. Mot denna bakgrund godtogs därför inte editionssvarandens argument om att nyss nämnda bestämmelse innebar att de handlingar sökanden begärde till utredning av skadans storlek skulle sakna bevisbetydelse. Efterfrågade editionsdokument antogs istället ha bevisbetydelse i målet. HD förefaller inte ha graderat bevisbetydelsen, utan avgörande för utfallet i intresseavvägningen verkar istället ha varit att talan inte ansågs ha varit välgrundad, vars betydelse utreds i nästa avsnitt. Det måste även uppmärksammas att HD enligt Arvidsson bedömt utsikterna för *hela talan*. Han förklarar att detta inte är en bedömning som normalt sett ska göras, som t.ex. i kvarstads- eller förbudsmål, och anser det vara anmärkningsvärt. Han reserverar sig emellertid för att det skulle kunna vara ett annat sätt att ifrågasätta bevisbetydelsen.¹¹² Härvid aktualiseras frågan om vad bevisbetydelsen exakt ska hänföras till. I Hagsfallet förefaller HD ha bedömt bevisbetydelsen för hela talan, dvs. den bevisning som sökanden ville utfå måste ha varit av viss betydelse som bevis för framgång i hela talan. Det kan argumenteras för att det istället borde vara en efterfrågad handlingens betydelse för bevisningen av ett visst rättsfaktum som borde bedömas. Domstolarna synes dock vara benägna att i ett senare skede beakta ett sådant rättsfaktums betydelse för framgången i hela talan, varför bevisbetydelsen även på detta sätt skulle vara hänförlig till hela talan måhända på ett indirekt sätt. Fråga uppstår hur välanpassad denna bedömning egentligen är när det t.ex. rör sig om en stor och komplex tvist med en mängd olika yrkanden och grunder. Att i sådant fall bedöma sökandens utsikter för framgång i hela talan kan knappast sägas vara en enkel uppgift för domstolen, särskilt inte när all bevisning kanske inte har förebragts.

I Sparbanken-fallet riktade Sparbanken skadeståndskrav mot ett antal individer vilka genom bedrägerier med hjälp av förfalskade körkort fått ut pengar från banken. Svarandena yrkade inom ramen för tvisten att från

¹¹² Arvidsson s. 4.

banken utfå de skriftliga instruktioner som banken innehade rörande banktjänstemäns skyldighet att kontrollera legitimationshandlingar vid utlämnande av kontanter m.m. Svarandena anförde att handlingarna ifråga skulle vara betydelsefulla vad gäller att bevisa bankens bristfälliga legitimationskontroll och att banken i förlängningen varit medvållande till den skada som banken kräver ersättning för. De anförde vidare att det var av betydelse att utreda i vilken grad bankens personal hade avvikit från instruktionernas aktsamhetskrav vid legitimationskontroller. Banken bestred editionsyrkandet bland annat med hänvisning till att instruktionerna utgjorde företagshemligheter och att banken skulle utsättas för en säkerhetsrisk om allmänheten skulle kunna ta del av dem. HD angav ifråga om de efterfrågade handlingarnas bevisbetydelse att frågan om bankens skadeståndsyrkande skulle jämkas på grund av medvållande från bankens sida var beroende av flera skilda omständigheter. Instruktionernas innehåll ansågs i sammanhanget därför vara av begränsad betydelse som bevis. Att särskilt notera är således att talan rörde en jämningsprövning med avseende på ett påstått medvållande från bankens sida. Det ansågs vara fråga om efterfrågad bevisning hänförlig till endast en eller ett fåtal av flera skilda omständigheter av betydelse i en sådan jämningsprövning, varför bevisbetydelsen ansågs vara begränsad.

Cointreau-fallet¹¹³ rörde en tvist avseende ett påstått varumärkesintrång. Cointreau yrkade att bolagen Partyman och Vendor solidariskt skulle utge skadestånd till Cointreau och framställde inom ramen för tvisten även ett editionsyrkande. Cointreau anförde att det i syfte att bedöma skadeståndsyrkandets storlek var av betydelse att från svarandena utfå uppgifter om försäljningsintäkter och kostnader för viss tidsperiod avseende försäljningen av de i fallet berörda föremålen. Vidare kan nämnas att parterna gjorde gällande olika metoder för beräkning av skadeståndet ifråga. Angående bevisbetydelsen förklarade rätten att Cointreaus möjlighet att få tillgång till informationen i de efterfrågade handlingarna fick antas ha stor betydelse för att bestämma skadeståndsyrkandet i målet. Detta gällde särskilt efter att rätten konstaterat att skadeståndet skulle beräknas på det sätt som Cointreau argumenterade för. Hovrätten ansåg slutligen att Cointreaus behov av uppgifterna för det angivna ändamålet vägde så mycket tyngre än svarandens intresse av att hålla uppgifterna hemliga att edition medgavs. Noterbart är att skadeintresset inte berördes närmare. Sökandens argumentation slog an på aspekter som sannolikt var starkt bidragande till att avvägningen utföll till dennes fördel. Detta gjorde sig gällande främst genom att parten argumenterade för en *avgörande* bevisbetydelse, men troligtvis även i viss mån genom anförandet av begränsningsåtgärder beträffande skadeintresset. Vad gäller begränsningsåtgärderna tas dessa upp närmare i avsnitt 4.3.3.2. Det kan dock anmärkas att några föreskrifter om sekretess inte kan utläsas ur beslutet. Den stora bevisbetydelsen hänförde sig till att uppgifterna var av stor betydelse för utredningen av skadeståndets storlek. Även om sökanden inte tog upp det kan det tilläggas att det sannolikt inte fanns andra möjligheter för sökanden att beräkna skadeståndet än med tillgång till de efterfrågade uppgifterna. Det kan troligtvis slås fast att

¹¹³ Hovrätten för Västra Sverige Ö 1970-97, protokoll 1998-02-02.

alternativa möjligheter till bevisning utgör en central aspekt vid bedömningen av graden av bevisbetydelse.

I Nordbanken I-fallet tog NS ett banklån för inköp av konvertibla förlagsbevis utgivna av ett företag. Företaget gick senare i konkurs och konvertiblerna, som utgjorde pant för bankens fordran, blev värdelösa. Nordbanken väckte talan mot NS för återbetalning av lånet. NS bestred käromålet och åberopade att det i enlighet med 36 § AvtL vore oskäligt att göra kreditavtalet gällande eftersom banken vid kreditprövningen inte iakttagit god kreditgivningssed. NS begärde edition av Nordbankens interna instruktioner för kreditgivning vilka var gällande i slutet av 1989. Som skäl anförde NS att dessa kunde vara av betydelse som bevis i frågan om banken brutit mot sin egen instruktion för kreditgivningen eller att instruktionen avvikit från god kreditgivningssed. Banken bestred editionsyrkandet med hänvisning till bland annat att de eftersökta instruktionerna utgjorde företagshemligheter. Vad gäller intresseavvägningen uttalade HD att även om man skulle finna att instruktionen var ”relevant som bevisning i målet” var det också ”uppenbart att dess värde som bevis för bedömningen av de omständigheter som ligger till grund för NS:s talan i målet skulle bli begränsat”. Editions föreläggandet lämnades följaktligen utan bifall.

HD:s bedömning tycks i stort sett uteslutande ha tagit sikte på bevisbetydelsen. Det slogs kortfattat fast att det var uppenbart att bevisbetydelsen i målet var begränsad, även om man skulle finna att den var relevant. Vad som åsyftas med ”relevant” i detta hänseende framstår som något oklart. Möjligtvis kan HD tänkas åsyfta rättslig relevans på så sätt att handlingen kan vara rättsligt relevant men att bevisbetydelsen oavsett detta endast var begränsad. Vad gäller den begränsade bevisbetydelsen uttalas det inte direkt att detta skulle hänföra sig till det faktum att editions sökanden med den begärda handlingen avsåg styrka omständigheter i en jämkningstalan. Det ter sig dock inte otänkbart att det varit en faktor som har haft viss påverkan i bedömningen av graden av bevisbetydelse, såsom i t.ex. Sparbanken-fallet. Vidare kan anmärkas att HD inte närmare gick in på skadeintresset utan istället var det den begränsade bevisbetydelsen som blev utslagsgivande i intresseavvägningen. Att döma av hur HD resonerade och angrep intresseavvägningen verkar ett begränsat skadeintresse inte under några omständigheter utgöra synnerlig anledning, eftersom rätten förefaller låta bevisbetydelsen på egen hand bli avgörande utan närmare utredning av skadeintresset. Med en sådan ordning skulle edition inte medges ens med vidtagande av maximala begränsningsåtgärder ifråga om skadeintresset när bevisbetydelse anses vara begränsad.

Ceramics-fallet¹¹⁴ rörde en tvist mellan Ceramics och KL. Ceramics yrkade att KL skulle utge ersättning för utebliven franchisetagaravgift vilket KL bestred. KL genstämde även att Ceramics skulle utge ersättning till honom på grund av underlåtenhet att beivra intrång från ett annat bolag, Malmöbolaget, på det geografiska område som exklusivt skulle disponeras av KL. KL

¹¹⁴ Hovrätten över Skåne och Blekinge Ö 556-03, beslut 2003-08-20.

framställde ett editionsyrkande mot Malmöbolaget avseende bokföringsmaterial i form av fakturor eller andra verifikationer beträffande samtliga arbeten som detta bolag utfört åt kunder inom det aktuella geografiska området för en viss tidsperiod och som omfattades av franchiseavtalet. Som grund för editionsyrkandet anförde KL att handlingarna hade bevisbetydelse på så vis att han med stöd av handlingarna skulle bevisa att Malmöbolaget gjort sig skyldigt till intrång på det geografiska område som disponerats av KL, i vilken omfattning detta skett samt hur stor ekonomisk förlust detta medförde för KL. Hovrättens intresseavvägning är intressant på så sätt att handlingarna tillgavs ett högt bevisvärde, även betecknat som ett betydande intresse. Detta slogs enligt hovrätten fast mot bakgrund av att Malmöbolaget hade vitsordat att man utfört arbeten åt kunder inom KL:s franchiseområde och troligen även med hänsyn till att Ceramics hävdade att det inte stred mot avtalet, snarare än att det inte hade skett något intrång. Vidare angavs att KL hade åberopat ett vittnesförhör i huvudförhandlingen till styrkande av att Malmöbolaget i stor omfattning utfört arbeten till kunder inom KL:s område. Enligt hovrätten torde utredning till styrkande av sådant arbetes omfattning och därav föranledda inkomstbortfall ”svårigen kunna läggas fram om denne inte fick tillgång till de begärda handlingarna”. Således ansågs bevisbetydelsen vara tungt vägande och av stark grad, vilket tycks ha varit resultatet av en relativt tydlig och konkret uppmålad bild av sökanden. Det ansågs helt enkelt inte finnas andra möjliga alternativ att bevisa omfattningen av skadan som låg till grund för editionssökandens skadeståndsykande. Hovrätten konstaterade även att det framstod som osannolikt att ett utlämnande av handlingarna skulle medföra mer än marginell skada i konkurrenshänseende för Malmöbolaget. Utfallet av intresseavvägningen blev följaktligen att synnerlig anledning ansågs föreligga.

Ett ytterligare fall att nämna är Unibet-fallet.¹¹⁵ Inom ramen för den uppmärksammade tvisten mellan Unibet och svenska staten avseende statens påstådda brott mot EG-fördraget, genom lotterilagens bestämmelser och statens marknadsföring av speltjänster, framställde Unibet editionsyrkanden mot AB Svenska Spel och AB Trav och Galopp. Sökanden avsåg utfå ett mycket omfattande antal handlingar som skulle styrka vilka överväganden svarandena hade gjort inför lanseringen av nya spel och spelformer samt hur dessa lanseringar följts upp. Bland annat eftersöktes ekonomiska kalkyler, marknadsplaner, interna PM, rapporter, utredning, statistik, analyser m.m. Med handlingarna skulle bland annat styrkas att svarandena hade till huvudsakligt syfte att vinstmaximera sina respektive verksamheter och att hänsyn därför inte togs till sociala skyddshänsyn och att bolagen hade genomfört den svenska spelpolitiken huvudsakligen för att tillförsäkra medel till statskassan. Unibet anförde att handlingarna var av betydelse i förhållande till bolagens faktiska agerande, snarare än hur bolagen påstod sig ha agerat. Unibet argumenterade för att handlingarna var av helt central betydelse för bolagets fastställsetalan mot staten. Vidare förklarade man att man var öppen för att handlingarna skulle omfattas av domstolssekretess.

¹¹⁵ Eskilstuna tingsrätt T 2417-03, protokoll 2009-06-16.

Utfallet av intresseavvägningen var givet efter att domstolen tycks ha konstaterat ett tungt vägande skadeintresse och samtidigt en relativt lätt vägande bevisbetydelse. Tingsrätten tycks inte ha motiverat slutsatserna särskilt utförligt. Det förefaller ha varit mycket svårt för Unibet att lyckas med editionsyrkandet mot bakgrund av det omfattande material som efterfrågades och de problem som naturligtvis finns med att visa bevisbetydelsen för vart och en av handlingarna eller handlingskategorierna. Det kan argumenteras för att stor bevisbetydelse lättare kan göras gällande vid konkreta situationer där alternativa möjligheter enkelt kan uteslutas.

Bacardi-fallet¹¹⁶ rörde ett påstått varumärkesintrång där käranden Bacardi yrkade att svaranden SMG vid vite skulle förbjudas att i marknadsföring av energidrycker i Sverige använda sig av logotypen ”Red Bat” samt figuren av en fladdermus. Bacardi framställde ett editionsyrkande avseende en av revisor bestyrkt sammanställning av redovisningshandlingar med uppgifter om svarandens försäljningspris till sina kunder samt uppgifter om antalet sålda produkter försedda med intrångsvarumärket för vissa angivna perioder. Som stöd för sin editionstalan anförde Bacardi att de efterfrågade uppgifterna behövdes för att beräkna den ersättning som yrkades i målet och för att bedöma utnyttjandets omfattning och påverkan på anseendet av Bacardis ”fladdermusfigur”. Sökanden anförde även att skadeståndet som begärdes skulle stå i proportion till omfattningen av svarandens intrångshandling. Vidare anförde sökanden bland annat att det torde vara omöjligt för rätten att i enlighet med 35 kap. 5 § RB uppskatta skadan till ett skäligt belopp utan uppfattning om i vilken omfattning intrånget skett. Avseende bevisbetydelsens gradering konstaterade tingsrätten härefter att det var av avgörande betydelse för att bestämma skadeståndsyrkandets storlek att handlingarna som efterfrågades utgavs.

Sammanfattningsvis kan konstateras att domstolarna i sin gradering av bevisbetydelsen främst förefaller fastslå att denna är *stor* eller *avgörande*, alternativt av *begränsad* grad. En bevisbetydelse som precis uppfyller kvalifikationskravet kan anses utgöra den lägsta graden av bevisbetydelse i intresseavvägningen. En sådan grad benämns i regel som ”begränsad” eller ”precis tillräcklig”. Vidare kan nämnas att domstolen i en del fall tycks anta att en handling har bevisbetydelse i målet på så sätt att kvalifikationskravet är uppfyllt, men på grund av bristande utredning inte närmare kan ta ställning till vilken grad bevisbetydelsen kan anses ha. Detta tas upp i avsnitt 4.2.3. I sådana fall kommer bevisbetydelsen vara av den lägsta graden i avvägningen. I andra fall uttalar domstolen att en handling ”kan antas” ha bevisbetydelse men utvecklar sedan inte vilken grad som avses. Härvid tycks det i vissa fall vara så att domstolen valt att inte utveckla resonemanget till att inkludera en gradering eftersom skadeintresset har ansetts vara så pass lågt att en i fallet tillräcklig grad av bevisbetydelse kunnat konstateras.¹¹⁷ Att en handling anges kunna antas ha bevisbetydelse bör således förstås som ett samlingsbegrepp av bevisbetydelsens alla grader ovanför kvalifikationskravet, som dock också inkluderas.

¹¹⁶ Stockholms tingsrätt T 13844-09, protokoll 2010-09-14.

¹¹⁷ T.ex. Julgransfotsfallet.

Vid en närmare studie av domstolarnas gradering visar det sig att en större bevisbetydelse, t.ex. stor eller avgörande, har fastställts i fall där sökandens editionsyrkande i huvudsak avser beräkning av skadestånd. Sådan större bevisbetydelse ansågs föreligga i Cointreau-fallet, Ceramics-fallet samt Bacardi-fallet. I Hagsfallet var också fråga om beräkning av skadestånd. Domstolen uttalade dock inget om en gradering av bevisbetydelsen i det fallet. En begränsad bevisbetydelse å andra sidan konstaterades i både Sparbanken-fallet och Nordbanken I-fallet. I båda fallen var det fråga om edition i syfte att utfå handlingar vilka skulle bevisa omständigheter i en jämkningstalan. Även i Unibet-fallet var det fråga om en begränsad bevisbetydelse. I sistnämnda fall tycks detta ha berott på, bland annat, att det var svårt för sökanden att i en så omfattande talan presentera tillräckligt med utredning om bevisbetydelsen för varje handling och handlingskategori.

En slutsats som tycks kunna dras av de ovan presenterade fallen är att en högre grad av bevisbetydelse verkar kunna konstateras när domstolen inte kan se att annan alternativ bevisning, eller att andra omständigheter, skulle kunna styrka sökandens talan än att sökanden utfår det efterfrågade editionsdokumentet. När sökanden begär handlingar i syfte att utforma sitt skadeståndsanspråk förefaller domstolen på ett relativt enkelt och konkret sätt kunna konstatera huruvida en specifik uppgift eller handling kan vara av betydelse samt vilken betydelse den i så fall ska ha. Detta kan tänkas bero på att antalet möjliga omständigheter som kan vara av betydelse för en skadas storlek kan anses avse en relativt begränsad mängd omständigheter. Härvid tycks det vara lättare för en beslutsfattare att sortera och rangordna olika omständigheter med avseende på deras relevans och betydelse för det specifika editionsyrkandet. En jämkningstalan kan å andra sidan beskrivas vara bredare i den bemärkelsen att det finns fler tänkbara omständigheter som skulle kunna påverka jämkningen. I Unibet-fallet, där såväl sökandens editionsyrkande som den materiella talan var ytterst omfattande, är det rimligtvis lätt för domstolen att identifiera alternativa möjligheter eller omständigheter som också kan vara av betydelse för talan, varför sökandens intresse av att utfå vissa utpekade handlingar inte framstår som lika betydelsefullt som om sökandens möjligheter varit mer begränsade. Härvid kan noteras att den nackdel som tycks drabba sökanden i detta avseende eventuellt kan kompenseras något om fråga är om ett betydande tvistevärde, se närmare avsnitt 4.2.4.

Nyckeln för sökanden torde således vara att argumentera för att det inte finns andra möjligheter för denna att föra sin talan med möjlighet till framgång än genom utfående av editionsdokumentet som efterfrågas. Från ett partsperspektiv kan det därför eventuellt finnas en poäng i att argumentera för att bevisbetydelsen gällande editionsyrkanden som framställs i syfte att utfå handlingar till stöd för ett skadestånds omfattning *typiskt sett*, dvs. från ett objektivt perspektiv, ska anses vara större. Härvid bör det dock anmärkas att tvister och skador i regel skiljer sig så pass mycket åt att det alltid torde bli tal om en bedömning av bevisbetydelsen i det enskilda fallet. Vidare kan det givetvis finnas omständigheter som endast har mindre betydelse även för

beräkning av ett skadeståndsyrkande. Ett motsvarande argument med sikte på att editionsdokument hänförliga till en jämkningstalan regelmässigt skulle ha en begränsad bevisbetydelse ter sig på samma sätt missvisande. Givetvis borde en särskild jämkningsomständighet som sökanden vill styrka genom att utfå bevisning från motparten kunna tillmätas en större grad av bevisbetydelse än enbart en begränsad grad. Att det som utgångspunkt kan vara svårare för sökanden att påvisa en större bevisbetydelse när fråga är om jämkningstalan skulle dock kunna vara fallet. Svaranden å sin sida kan bland annat försöka poängtera att de handlingar som sökanden vill utfå endast hänför sig till ett fåtal omständigheter vars betydelse i ett större sammanhang är marginella. Vad som kan konstateras är att det finns utrymme för parter och ombud att vara kreativa i sin processföring vad gäller just bevisbetydelsen.

4.2.2 Välgrundad talan

Som nämnts under avsnitt 4.1 uppställde HD i Hagsfallet ett krav på att editionssökandens materiella talan skulle vara välgrundad. Begreppets innebörd är inte otvetydigt, varför det måste klargöras vad som kan tänkas åsyftas av rätten i detta sammanhang. I fallet från 1986 ansågs talan inte vara välgrundad eftersom det inte tycks ha funnits tillräcklig utredning för ett sådant konstaterande vid tidpunkten för bedömningen.

Kravet på att en sökandeparts påstående om intrång ska vara välgrundat uttalades även av tingsrätten i Bacardi-fallet. Domstolen verkar dock inte ha utvecklat huruvida kravet uppfylldes i fallet. Begreppet togs även upp av hovrätten i Euroflon-fallet som förklarade att det i intresseavvägningen måste beaktas hur välgrundat sökandens påstående är. I fallet rörde sökandens påstående brott mot en i målet aktuell konkurrensklausul. Rätten konstaterade att det inte i ärendet hade presenterats några närmare uppgifter om hur motparten kunde antas ha brutit mot den åberopade konkurrensklausulen med avseende på de fakturor som omfattades av editionsyrkandet. I ett antal fall har domstolen resonerat i termer som skulle kunna avse krav liknande kravet på välgrundad talan. Minoriteten i HD angav t.ex. i NJA 1953 s. 19 att det fordrades "åtminstone viss sannolikhet" för att ett upphovsrättsligt intrång faktiskt skett. Vidare kan noteras att tingsrätten i GP&C-fallet¹¹⁸ angav att det inte "framstod som osannolikt att sökandens anspråk var berättigat". Som jämförelse kan även noteras att det talas om att en talan ska vara "uppenbart ogrundad" vid s.k. tokmål, vilket eventuellt skulle kunna vara behjälpligt i det att det eventuellt avser motsatsen till en välgrundad talan. Bedömningen av om talan är uppenbart ogrundad avser en rättslig bedömning snarare än en bevismässig.¹¹⁹

Vad som ovan anförts om begreppet välgrundat synes indikera att en talan för att uppfylla kravet måste vara välmotiverad och väl underbyggd på sådant sätt att de argument som förs fram inte bara är relevanta utan även logiskt och rättsligt hållbara. Därutöver är det inte otänkbart att begreppet för med sig en sannolikhetsbedömning på sådant sätt att en välgrundad talan uppvisar viss

¹¹⁸ RH 2016:1.

¹¹⁹ Jfr. Zeteo 42 kap. 5 § RB.

sannolikhet för framgång i tvisten. Härav åsyftas inte en bevismässig bedömning – en sådan kan domstolen inte ge sig på i ett så här tidigt skede av processen – utan snarare avses en rättslig prövning. I den rättsliga prövningen kan däremot beaktas om tillräckligt med relevant bevisning kan eller kommer kunna åberopas för att talan med viss sannolikhet ska kunna få bifall. Med denna tolkning av begreppet välgrundad torde begreppet inte kunna tillmätas någon vikt som ska placeras i bevisintresse-vågskålen. Istället bör kravet troligtvis ses som en aspekt vilken måste vara uppfylld. Sannolikt är kravet inte heller särskilt högt ställt.

4.2.3 Tid för framställande av yrkande

En vanlig anledning till att en editionssökandes yrkande inte bifalls är att domstolen inte anser att bevisbetydelsen är tillräckligt utredd. Följden av bristande utredning blir att domstolen inte anser sig kunna gradera bevisbetydelsen. Denna aspekt bör inte ses som en självständig vikt i intresseavvägningen. Istället kan denna del ses som en belysning av en relativt frekvent återkommande företeelse. Exempel på fall där bevisbetydelsen inte verkar ha varit tillräckligt utredd följer nedan.

Att bevisbetydelse inte var tillräckligt utredd torde kunna utläsas bland annat ur minoritetens resonemang till varför sökanden inte medgavs edition i NJA 1953 s. 19. Minoriteten ansåg troligtvis att det vid tillfället för beslutet inte var tillräckligt utrett vilken betydelse editionsdokumenten kunde få för tvisten, mer än att de kunde få viss betydelse på så vis att kvalifikationskravet för bevisbetydelsen var uppfyllt. Vidare har Arvidsson förklarat att även Hagsfallet belyser faran av att framställa ett editionsyrkande innan bevisbetydelsen är tillräckligt klarlagd. I OJ Holding-fallet¹²⁰ ansågs det av hovrätten vara förenligt med väsentliga svårigheter att dra någon konkret slutsats avseende bevisbetydelsen, mer än att editionsdokumentet kunde antas ha betydelse i målet. Hovrättens uttalande gjordes mot bakgrund av att editionsyrkandet framställdes innan parterna hade angett sin bevisning. Även i detta fall var med andra ord kvalifikationskravet på bevisbetydelse uppfyllt, men det gick inte att gradera bevisbetydelsen. Skiljemannen i Euroflon-fallet drog motsvarande slutsats vid bedömningen av de efterfrågade handlingarnas bevisbetydelse. I det fallet ansågs dock alltså en stor bevisbetydelse i slutändan föreligga, eftersom HD gjorde en annan bedömning vilket tas upp i avsnitt 4.2.5. Sist kan nämnas hovrättens uttalande i GP&C-fallet. Domstolen anförde avseende sökandens andrahandsyrkande, vilket var en jämkningstalan enligt 36§ AvtL, att talan framstod som ”tämligen outvecklad” avseende de sakomständigheter som enligt sökanden skulle utgöra skäl för jämkning.

Mot bakgrund av vad som anförts ovan tycks det finnas en stor risk för sökanden i att framställa editionsyrkandet i ett för tidigt skede. Istället bör denna vänta med att framställa editionsyrkandet så långt det är praktiskt möjligt. På detta sätt kan bevisningen i målet bli erforderligt klarlagt innan

¹²⁰ Hovrätten över Skåne och Blekinge Ö 2754-09, beslut 2010-04-08.

editionsyrkandet framställs. Även om det lågt ställda kvalifikationskravet ofta kan vara uppfyllt även i ett tidigt skede kommer domstolen inte kunna gradera bevisbetydelsen. Såsom kommer visas i avsnitt 5.2 är det av central betydelse för sökanden att sådan gradering sker, eftersom det i regel är en förutsättning för framgång i intresseavvägningen att en bevisbetydelse av större grad än kvalifikationskravet fastställs av domstolen. Vidare bör det anmärkas att även om en part kan framställa ett nytt editionsyrkande om det första inte skulle bifallas är detta förknippat med en väsentlig tidsutdräkt. Arvidsson anger exempelvis att det i Hagsfallet tog över ett år innan frågan kom tillbaka till tingsrätten, vilket dessutom var en anmärkningsvärt kort handläggningstid enligt samma författare.¹²¹

4.2.4 Tvistens värde

I ett fåtal fall har editionssökanden i sin argumentation för ett starkare bevisintresse angivit att tvisteföremålets värde ska beaktas i intresseavvägningen. Nordbanken anförde exempelvis detta i hovrätten i Nordbanken II-fallet, men domstolen uttalade inte något om denna faktors eventuella betydelse. I OJ Holding-fallet anförde sökanden att det vid bedömningen av editionsdokumentets bevisbetydelse särskilt skulle beaktas att sökandens krav i den materiella tvisten uppgick till 50 miljoner kronor. Ställt mot den låga skadan argumenterade sökanden för att synnerlig anledning förelåg. Hovrätten höll med sökanden ifråga om tvistens värde och ansåg att omständigheten att tvisten rörde ett betydande värde kunde tala för att synnerlig anledning förelåg. Detta motiverades av domstolen med att om käranden, tillika editionssvaranden, skulle få fullt bifall till sin talan så skulle detta leda till mycket allvarliga konsekvenser för editionssökanden.

Mycket talar således för att åtminstone viss betydelse kan tillmätas tvisteföremålets värde i intresseavvägningen. Att döma av den förvisso begränsade mängden praxis synes tvistevärdet endast kunna addera tyngd till sökandens intresse av edition; att ett marginellt tvistebelopp skulle medföra att bevisintresset väger lättare verkar inte kunna konstateras. Faktorns möjliga tyngd och reella betydelse vid intresseavvägningen bör dock inte överdrivas. Det tycks främst vara fråga om en kompletterande vikt som kan få viss betydelse under särskilda omständigheter. Vid större tvister bör det dock från ett partsperspektiv vara en självklarhet att anföra denna faktor som stöd för ett tyngre vägande bevisintresse.

4.2.5 Bevisbetydelsen i ett skiljeförfarande

En på senare år alltmer aktuell fråga i praxis har varit förhållandet mellan skiljenämnden och domstolen när part i en skiljetvist önskar framställa ett editionsyrkande. En part i ett skiljeförfarande måste få tillstånd av skiljenämnden att framställa editionsyrkande i domstol, eftersom den slutliga editionsprövningen är förbehållen domstolen. Frågor om

¹²¹ Arvidsson s. 4.

kompetensfördelning mellan olika beslutsfattare faller som utgångspunkt utanför den här framställningens syfte. Vad som i anslutning till dessa frågor tas upp om intresseavvägningen och framförallt bevisbetydelsen faller dock inom uppsatsens ram, vilket redogörs för nedan.

Ett centralt rättsfall på området är Euroflon-fallet. I ett skiljeförfarande hade käranden, Euroflon, framställt ett skadeståndsyrkande mot svaranden, BA, med anledning av att BA påstods ha brutit mot en konkurrensbegränsningsklausul i ett aktieöverlåtelseavtal mellan parterna. BA skulle genom det av honom ägda och kontrollerade bolaget Flexiboy's bedrivit konkurrerande verksamhet i strid med klausulen. Inom ramen för skiljetvisten begärde Euroflon av skiljemanden att bolaget skulle tillåtas att framställa editionsyrkande hos behörig domstol, vilket skiljemanden tillät. Editionsyrkandet bestod i att vissa utpekade fakturor, utställda av Flexiboy's till ett antal företag, skulle inges till skiljemanden av Flexiboy's. Det skulle sedan ankomma på domstolen att bifalla editionsansökan om förutsättningarna efter en laglighetsprövning var uppfyllda. I processen togs även upp bland annat vilken betydelse som kunde tillmätas det faktum att editionsdokument skulle utges till en skiljemand samt betydelsen av att editionsyrkandet riktade sig mot tredje man. Dessa aspekter behandlas i avsnitt 4.3.3.2.3 respektive 4.4.

Sökanden Euroflon argumenterade för att de efterfrågade fakturorna skulle anses ha ett högt bevisvärde i tvisten, samtidigt som skadeintresset skulle vara begränsat. Som stöd för sin talan anförde Euroflon bland annat att BA under skiljeprocessens fortlöpande ingivit fakturor som utställdes av Flexiboy's till fyra olika företag, efter hand som Euroflon åberopat bevisning om att BA brutit mot konkurrensklausulen. Man angav att detta givit anledning för sökandens uppfattning om att det fanns ytterligare fakturor som skulle påvisa brott mot den i fallet aktuella klausulen. Vidare anförde sökanden bland annat att klausulen som BA genom sitt bolag Flexiboy's skulle ha brutit mot hade varit av avgörande betydelse för Euroflon's förvärv av ett annat bolag, Flexitube. Editionsvaranden, Flexiboy's, anförde å sin sida att de inte fanns ytterligare fakturor att utge, eftersom editionsyrkandet avsåg fakturor utställda till andra företag än de fyra mot vilka den konkurrerande verksamheten hade bedrivits. Syftet hävdades därför vara att undersöka om det fanns anledning att utvidga den förda talan, en s.k. fishing expedition. Editionsvaranden anförde vidare att fakturorna utgjorde företagshemligheter eftersom de innehöll uppgifter om övriga kunder och vilka priser som tillämpades, samt att ett röjande av dessa skulle medföra skada. Flexiboy's tillade att uppgifter om kundstorlek, kundvolym och priser avseende vissa specifika försäljningar typiskt sett är företagshemligheter i varje företags rörelse och att hemlighållande av sådana uppgifter var av mycket stor betydelse för Flexiboy's möjlighet att konkurrera inom sitt verksamhetsområde. Sist gjorde editionsvaranden också gällande att det faktum editionsyrkandet riktade sig mot en tredje part skulle vara ytterligare ett skäl till att avslå yrkandet.

För denna framställning kommer främst HD:s skäl för beslutet behandlas. Det kan dock kortfattat konstateras att tingsrätten resonerade kring kompetensfördelningen och slog fast att man inte ansåg sig kunna ompröva skiljemannens bedömning vad gäller handlingarnas bevisbetydelse. Skiljemannen hade i sin tur uttalat att fakturorna ”har eller kan antas ha” betydelse som bevis. Icke desto mindre konstaterade tingsrätten dock därefter att en stor bevisbetydelse förelåg samtidigt som det inte framstod som sannolikt att ett utlämnande av fakturorna skulle medföra skada av större betydelse, varför synnerlig anledning ansågs föreligga. Även hovrätten resonerade kring laglighetsprövningen och kompetensfördelningen och tycks ha dragit en relativt likartad slutsats som tingsrätten, om än inte lika säker sådan. Vad gäller intresseavvägningen underströk hovrätten att sökandens talan måste vara välgrundad samt att bevisbetydelsen kunde ifrågasättas. Skadeintresset utreddes inte närmare men det konstaterades att företagshemligheter ”generellt sett har fått ett allt större ekonomiskt värde inom den alltmer konkurrensinriktade affärsverksamheten”. Intresseavvägningen utföll slutligen till svarandens fördel.

HD särskiljer tydligt frågan om editionsdokumentens bevisbetydelse från domstolens laglighetsprövning enligt 26 § LSF och landar i att bedömningen av bevisbetydelsen ska vara förbehållen skiljenämnden. Som stöd till slutsatsen låg en genomgång av förarbeten och doktrin samt angivande av ett antal ändamålsskäl. Beträffande domstolens laglighetsprövning kan kort anmärkas att ”sekretessregler” ansågs inrymmas, vilket torde inkludera prövningen av om synnerlig anledning föreligger vid edition av företagshemligheter. Det är således domstolens ansvar att bedöma skadeintresset samt företa den slutgiltiga intresseavvägningen.

Från domskälen tycks även kunna utläsas att skiljenämnden, i syfte att undgå onödiga dröjsmål av tvister, ska företa en laglighetsprövning likt domstolens. Om det härvid åsyftas att skiljenämnden ska föregripa domstolens bedömning av skadeintresset samt företa en intresseavvägning får anses vara oklart. Arvidsson tycks uppfatta det på detta sätt och att visst stöd återfinns i HD:s domskäl får anses stå klart.¹²² För egen del framstår dock denna slutsats som något långtgående. Det måste trots allt anses stå klart att det vid kompetensfördelningen åligger domstolen att slutligen bedöma om synnerlig anledning föreligger och således bedöma skadeintresset samt företa intresseavvägningen. Att en skiljenämnd *får* företa nämnda bedömningar ligger i linje med intresset av att undgå onödiga dröjsmål i tvister. Om en editionssökande part emellertid inte medges tillstånd av skiljenämnden, med hänvisning till exempelvis att intresseavvägningen med liten marginal utföll till nackdel för sökanden, framstår det istället som att den i 26 § LSF fastslagna kompetensfördelningen inte åtföljs och att sökanden eventuellt berövats sin rätt till tillgång till information och informationsanskaffning. Detta skulle kunna strida mot art. 6 EKMR. Det är nämligen möjligt att domstolen hade kommit till en annan slutsats i intresseavvägningen om denna fått bedöma saken. Det kan inte anses ändamålsenligt att sökandens

¹²² Arvidsson s. 8.

editionsyrkande ska falla redan i skiljenämnden om bevisbetydelse har konstaterats och det inte tydligt står klart att domstolen inte skulle kunna anse synnerlig anledning föreligga. Ändamålsenligt förefaller snarare vara att skiljenämnden *ska* företa en laglighetsprövning, inkluderande dessa aspekter, men att det vid tveksamma fall *bör* lämnas tillstånd för sökanden att framställa editionsyrkandet hos domstol. Den reella risken av situationen ovan måste emellertid anses vara ytterst begränsad med hänsyn till bland annat att det eventuellt kan skönjas en viss generell försiktighet hos skiljenämnder i situationer som denna grundat på bl.a. klanderrisken.

Av störst intresse i fallet var domstolens uttalande om kompetensfördelningen mellan skiljenämnden och domstolen vid edition. I relation till intresseavvägningen åsyftas härvid vad som egentligen ska vara förbehållet domstolens laglighetsprövning respektive vilka bedömningar som ska vara förbehållna skiljenämnden; ska domstolen t.ex. kunna överpröva en av skiljenämnden fastslagen bevisbetydelse för editionsdokumentet? Efter att ha konstaterat att fakturorna utgjorde företagshemligheter uttalade HD följande avseende intresseavvägningen:

”De intressen som främst ställs mot varandra vid bedömningen av om det finns synnerlig anledning att de begärda handlingarna lämnas ut är deras betydelse som bevis å ena sidan och yrkeshemlighetens ekonomiska värde å den andra. Bedömningen av handlingens bevisbetydelse bör också vid denna intresseavvägning vara förbehållen skiljenämnden (se p. 12). Har emellertid skiljenämnden inte närmare redovisat sin bedömning av handlingens betydelse som bevis måste domstolen, som ska väga betydelsen av handlingen mot den skada som kan uppkomma, göra en egen bedömning. I vissa typsituationer framgår det trots avsaknaden av motivering från skiljenämndens sida vilken betydelse som bevis de begärda handlingarna har. Domstolen kan i dessa fall lägga denna till grund för bedömningen. När så inte är fallet finns det inte anledning för domstolen att utgå från annat än att betydelsen inte varit mer än precis tillräcklig för skiljenämndens beslut att lämna tillstånd till parts ansökan i domstol.”

Det kan således understrykas att HD slog fast att bedömningen av bevisbetydelsen är förbehållen skiljenämnden även vid intresseavvägningen. Domstolen ska alltså inte heller ompröva skiljenämndens *gradering* av bevisbetydelsen genom att till exempel ändra en ”mindre” bevisbetydelse till en ”större”. Att skiljenämnder alltid skulle klargöra bevisbetydelsen på ett tydligt och välmotiverat sätt förefaller dock förekomma mer sällan än ofta, varför HD i fallet upprättade vad som kan liknas vid stödregler vid bedömning av bevisbetydelse från skiljetvist. Stödreglerna kan sammanställas i ett trestegsläge och uppfattas såsom följer.¹²³

1. Utgångspunkten är att domstolen inte ska ompröva den av skiljenämnden fastslagna bevisbetydelsen. Att döma av den andra punkten tycks dock fordras att bevisbetydelsen tydligt motiveras, eller närmare redovisas.
2. När skiljenämnden inte ”närmare har redovisat” handlingens betydelse måste domstolen göra en egen bedömning. Det finns dock

¹²³ Jfr. Arvidsson s. 8 ff., jfr. Blomkvist 2012/13 s. 694 ff.

typsituationer när det – trots avsaknad av motivering – framgår vilken bevisbetydelse skiljenämnden har fäst på editionsdokumentet. Denna bevisbetydelse kan då läggas till grund för bedömningen.

3. När det inte är fråga om en sådan typsituation som under den andra punkten ska domstolen anta, eller presumera, att bevisbetydelsen varit ”precis tillräcklig” för skiljenämndens beslut att lämna tillstånd.

Den första punkten utgör den teoretiska utgångspunkten för kompetensfördelningen och synen på hur bedömningen av bevisbetydelsen ska gå till. I realiteten förefaller detta som ovan nämnts dock inte vara alltför vanligt. Detta kan hänföras till bland annat att bedömningen är hypotetisk och sannolikt uppfattas som svår samt att det för skiljemän har varit och i viss mån fortfarande är svårt att veta att det faktiskt åligger dem att göra – och tydligt motivera – en sådan bedömning. Att notera är att det i teorin alltså ska röra sig om en helt uppdelad, d.v.s. ”haltande”, intresseavvägning där skiljenämnden bedömer det ena intresset och domstolen det andra intresset samt väger intressena mot varandra. Vissa problem med en sådan uppdelning, främst från rättvisesynpunkt, måste härvid belysas. Det mest uppenbara problemet är naturligtvis att skiljenämnden och domstolen ibland kommer att ha helt olika bedömningsskalor och uppställa olika stränga krav, en risk som exempelvis kan tänkas förhöjas när skiljemannen inte besitter juridisk expertis. En annan oundviklig risk är att intressena inte blir lika noggrant utredda. Att det rör sig om ytterst svåra och i grunden hypotetiska bedömningar underlättar inte heller saken och det kan argumenteras för att uppdelningen bidrar till att öka oförutsebarheten i den redan svårhanterliga intresseavvägningen. Att skiljenämnden ska bedöma bevisbetydelsen framstår i grund och botten som en sund avvägning med hänsyn till bl.a. att skiljenämnden har betydligt bättre insyn i tvisten. Vissa frågor uppstår till följd av innebörden av ”närmare redovisat”. Gränsdragningen för när bevisbetydelsen har redovisats i tillräcklig utsträckning i detta avseende förefaller vara relativt oklar. Är det till exempel tillräckligt med en mening som förklarar slutsatsen eller fordras mer utförliga motiveringar?

Den andra punkten förefaller ge visst utrymme för domstolen att företa en egen bedömning. Det måste dock understrykas att domstolen inte bör kunna frångå skiljenämndens slutsats fullständigt, utan bör rimligtvis bedöma bevisbetydelsen med utgångspunkt från den bevisbetydelse som kan skönjas.¹²⁴ Vad HD åsyftar med typsituationer får dessvärre anses vara oklart. Även vid denna punkt är gränsdragningen av vad som utgör ”närmare redovisat” oerhört viktig.

Den tredje punkten tycks ge uttryck för en presumtion om lägsta möjliga bevisbetydelse i samma grad som kvalifikationskravet, när det inte kan skönjas en bevisbetydelse från skiljenämnden och domstolen inte heller förmår göra en egen bedömning.¹²⁵ Den låga bevisbetydelse som presumeras torde ytterst sällan kunna innebära att synnerlig anledning föreligger, varför

¹²⁴ Jfr. Arvidsson s. 8, jfr. Blomkvist 2012/13 s. 694 ff.

¹²⁵ Jfr. Arvidsson s. 9.

presumtionen är till sökandens nackdel. Ett fall där skiljenämnden således inte uttryckligen bedömer bevisbetydelsen och det inte heller presenteras utredning i tillräcklig utsträckning för domstolen att bedöma bevisbetydelsen kommer således innebära att sannolikheten för sökanden att få bifall på sitt yrkande är marginella. Mot bakgrund av att det står sökanden fritt att framlägga utredning för domstolen förefaller det dock vara en motiverad presumtion som uppställs av HD. Å andra sidan är det som Arvidsson påpekar inte helt tillfredställande att sökanden blir lidande av att svaranden först i domstolen framställer invändning om företagshemlighet, eftersom skiljenämnden inte har haft någon anledning att gradera bevisbetydelsen och den därför kommer presumeras vara låg om inte sökanden i domstolen lägger fram utredning som ger skäl för annat.¹²⁶

Angående HD:s bedömning i fallet kan vidare anmärkas att skiljemannen uttalade att handlingarna ”har eller kan antas ha” bevisbetydelse samt enligt Arvidsson att en bedömning av hur stor bevisbetydelsen var inte kunde göras. HD fann ändå att bevisbetydelsen var stor; hur ska detta förstås?¹²⁷ Ställt mot den teoretiska utgångspunkten framstår HD:s fastställda bevisbetydelse som motsägelsefull och oförenlig med den huvudregel man i samma fall slagit fast. Om regeln innebär att domstolen ska ta fasta på skiljenämndens bedömning av bevisbetydelsen och denna är att kvalifikationskravet för bevisbetydelsen är uppfylld men att någon gradering inte är möjlig, sannolikt på grund av bristande utredning framstår det som besynnerligt att domstolen dels skulle anse utredningen vara tillräcklig, dels skulle fastställa en större bevisbetydelse. När en domstol finner att det inte går att gradera bevisbetydelsen i motsvarande situation kan editionsyrkandet rimligtvis inte anses uppfylla kravet på synnerlig anledning i en intresseavvägning och editionsyrkandet avslås följaktligen. I förevarande fall tycks HD i viss mån – förutsatt att det inte rör sig om någon av stödreglerna – ompröva utredningen av bevisbetydelsen för att sedan dra en slutsats som skiljenämnden inte tycks dela.

Hur och varför har HD då fastställt den ”stora bevisbetydelsen”? Det måste antas att HD ansåg att skiljemannen inte närmare hade redogjort för sin slutsats i bevisbetydelse-frågan. Men är det inte just det han gjort när han förklarar att det inte finns tillräckligt med utredning för att gradera bevisbetydelsen, mer än att det kan anses klart att handlingen har eller kan antas ha bevisbetydelse? Det kan eventuellt tänkas att HD endast anser det röra sig om omprövning eller överprövning när fråga är om att finna respektive inte finna att handlingen kan antas ha bevisbetydelse, vilket innebär att graderingen i sig inte skulle vara helt förbehållen skiljenämnden. Stöd för detta skulle finnas i det faktum att intresseavvägningen faller inom ramen för laglighetsprövningen. Detta står dock i strid med HD:s uttalande om att skiljenämndens bedömning av bevisbetydelsen även vid intresseavvägningen ska gälla. HD motiverar inte heller hur man kommer fram till att bevisbetydelsen är stor, vilket framstår som en aning besynnerligt med tanke på att man framhåller vikten av att skiljenämnden ska göra det.

¹²⁶ Arvidsson s. 9.

¹²⁷ Arvidsson s. 9 ff.

Slutsatsen är att det får anses vara högst oförutsebart för parterna hur bevisbetydelsen faktiskt kommer att bedömas när ett editionsyrkande kommer från skiljeförfarande, eftersom det verkar finnas en diskrepans mellan teori och praktik. De stödregler som uppställs förefaller relativt logiska i teorin, men de inbördes gränsdragningarna mellan de olika stegen ter sig oklara i praktiken. Inte heller kan man förklara HD:s slutsats med att kravet på ”närmare redovisat” skulle vara mycket högt ställt. Skiljemannens slutsats om att det inte ansågs tillräckligt utrett borde nog ha respekterats om beslutsskäl i övrigt skulle bli förklarliga.

Blomkvist har kommenterat fallet och anfört att ”eftersom bevisbetydelsen är en komponent i den intresseavvägning som skall ske i dessa fall kan domstolens bedömning bli godtycklig om inte skiljenämnden har klargjort hur stor bevisbetydelse som tillmätts de efterfrågade handlingarna. Om det inte föreligger en typsituation och skiljenämnden inte har redovisat hur stor bevisbetydelsen är, så torde Högsta domstolen mena att intresseavvägningen alltid skall utfalla till sökandens förmån.” För egen del menar jag att situationen som Blomkvist presenterar snarare borde hänföra sig till det tredje fallet, d.v.s. då bevisbetydelsen presumeras vara precis tillräcklig, vilket i sin tur innebär att chansen för sökanden är oerhört liten att få bifall för edition av företagshemligheter. Om skiljenämnden inte har uttalat en gradering av bevisbetydelsen och det inte heller kan skönjas en sådan, alternativt inte föreligger en typsituation, aktualiseras presumtionsregeln. Blomkvist riktar även kritik mot det otydliga angivandet av typfall samt att det ”framförallt är oklart om Högsta domstolen ansåg att en sådan situation förelåg när Högsta domstolen utan någon närmare motivering fann att de efterfrågade handlingarna hade stor betydelse som bevis.”¹²⁸ Härvid kan inte annat än instämmas.

Till sist kan nämnas att utgången av intresseavvägningen var given så fort det stod klart att det rörde sig om en stor bevisbetydelse och en ”klart begränsat skada”. Vad gäller skadeintresset i övrigt kan dock inte utläsas särskilt mycket från detta fall eftersom domstolarna inte motiverade sina ställningstaganden härvid i någon närmare omfattning. Det tydliga övervägandet för bevisbetydelsen medförde således att synnerlig anledning förelåg trots att ”betydande restriktivitet” ska tillämpas vid denna bedömning.¹²⁹

I ett annat fall, GP&C-fallet, fick GP&C av skiljenämnden tillstånd att vid domstol ansöka om edition mot motparten i skiljetvisten, STT. Det måste noteras att skiljenämnden i sitt tillståndsbeslut konstaterade att även om den begärda informationen skulle innehålla affärs- eller yrkeshemligheter ändrade detta inte dess beslut att tillåta ansökan. Tingsrätten å sin sida fann att det var fråga om företagshemligheter varför en intresseavvägning företogs. Vid intresseavvägningen förklarade tingsrätten att vad som främst skulle beaktas var handlingarnas bevisbetydelse å ena sidan och dess ekonomiska värde å andra sidan. Härvid var bedömningen av handlingarnas bevisbetydelse

¹²⁸ Blomkvist 2012/13 s. 694 ff.

¹²⁹ Ett justitieråd var skiljaktigt och ansåg det vara fråga om en s.k. fishing expedition, varför edition inte skulle medges.

förbehållen skiljenämnden. Denna ansågs emellertid inte ha ”närmare redogjort för sin bedömning av bevisbetydelsen” varför tingsrätten ansåg sig tvungen att göra en ”självständig prövning utifrån skiljenämndens utgångspunkt att informationen har tillräcklig bevisbetydelse för att ansökan om edition ska tillåtas (om än precis tillräcklig samt utifrån vad som i övrigt framkommit i ärendet)”. Tingsrätten fann att handlingarna kunde antas ha bevisbetydelse. Vidare slog man fast att det inte framstod som osannolikt att sökandens anspråk var berättigat. Skadeintresset ansågs vara begränsat, vilket behandlas närmare i avsnitt 4.3.1. Synnerlig anledning ansågs därför föreligga. Noterbart med tingsrättens bedömning är således att man ansåg att fråga var om den andra situationen, såsom beskrivits ovan i Euroflon-fallet.

Hovrätten noterade å sin sida att skiljenämnden inte hade redovisat sin bedömning av handlingarnas bevisbetydelse samt att det inte var fråga om en viss typsituation, varför man ansåg att rätten måste göra en egen bedömning och då utgå från att bevisbetydelsen inte varit mer än precis tillräcklig. Vad gäller bevisbetydelsen gjorde hovrätten en utförlig genomgång av bevisbetydelsen för respektive handling. Gällande sökandens förstahandsyrkande, avseende fastställelse av avtalsinnehållet, ansåg domstolen att det faktum att handlingarna avsåg förhållanden som låg i tiden efter träffandet av samma avtal, samtidigt som sökanden inte angett hur sådana senare förhållanden skulle antas ha betydelse som bevis för fastställande av innehållet i det tidigare träffade avtalet, medförde att bevisbetydelsen var liten i denna del. Gällande andrahandsyrkandet, vilket var en jämkningstalan i enlighet med 36 § AvtL, uttalade hovrätten bland annat att sökandens talan framstod som tämligen outvecklad avseende de sakomständigheter som enligt sökanden skulle utgöra skäl för jämkning. Hovrättens slutsats var således att handlingarnas bevisbetydelse för den talan sökanden förde i skiljeförfarandet var mycket begränsad. Hovrättens resonemang avseende skadeintresset tas upp närmare i avsnitt 4.3.1, men det kan konstateras att synnerlig anledning inte ansågs föreligga.

Särskilt intressant att notera är att hovrätten inte ansåg att bevisbetydelsen närmare hade redogjorts för av skiljenämnden, varför den första punkten ovan i slutsatserna från Euroflon-fallet inte förelåg. Någon typsituation ansågs inte heller föreligga enligt hovrätten. Domstolen ansåg sig tvungen att göra en egen bedömning med utgångspunkt från att bevisbetydelsen inte var mer än precis tillräckligt, d.v.s. av samma grad som det lågt ställda kvalifikationskravet. Bevisbetydelsen konstaterades också vara mycket begränsad av rätten, förvisso efter en relativt utförlig genomgång. Hur mycket av hovrättens slutsats som kan hänföras till presumtionen om ”precis tillräcklig” bevisbetydelse är emellertid svårt att slå fast.

4.3 Närmare om skadeintresset

4.3.1 Skadeintresset i praxis och dess huvudsakliga beståndsdelar

I avsnitt 3.1 presenterades den terminologi som i uppsatsen valts för att beteckna svarandens intresse av att inte utlämna handlingar som utgör företagshemligheter, nämligen skadeintresset. Detta intresse består huvudsakligen av dels *risk* för skada, dels *omfattningen* av sådan skada som kan tänkas uppkomma vid röjande av företagshemligheten. Nedan kommer presenteras ett antal rättsfall som kan sägas vara av särskilt intresse för hanteringen och förståelsen av skadeintresset.

Julgransfotsfallet är centralt för hur skadeintresset bör förstås. HD uttalade som bekant i målet att det inte framstod som sannolikt att ett utelämnande av editionsdokumentet skulle medföra skada av större betydelse för svaranden, varför synnerlig anledning ansågs föreligga trots att domstolen endast uttalade att editionsdokumentet kunde antas ha bevisbetydelse, d.v.s. rätten hade inte graderat bevisbetydelsen. Thyselius har förklarat att HD bland annat i detta fall tillämpat ett sannolikhetskrav såsom följer: ”om det inte framstår som sannolikt att ett utelämnande av uppgiften skulle medföra skada av större betydelse för editionssökandens motpart vägt mot editionssökandens intresse av att få ta del av uppgiften som bevisning i målet får synnerlig anledning för det begärda föreläggandet anses föreligga”.¹³⁰ Andra författare som kommenterat fallet har dock inte särskilt anmärkt att fråga skulle vara om ett sådant sannolikhetskrav som Thyselius gör gällande.¹³¹ Eftersom det inte går att dra några säkra slutsatser om vilken bevisbetydelse HD tillskrev editionsdokumentet, en prisuppgift, är det svårt att föreställa sig hur sannolikhetskravet på skadans värde ska uppfattas. Fråga uppstår exempelvis om vilken grad av bevisbetydelse som ska anses vara tillräcklig för edition när svaranden inte lyckas uppfylla sannolikhetskravet, kan det i ett sådant fall vara tillräckligt med en något lägre bevisbetydelse? Att så skulle vara fallet ter sig inte ändamålsenligt mot bakgrund av att ”synnerlig anledning” är ett förhållandevis strängt rekvisit. Den närmare innebörden får även utredas i relation till senare praxis.

I Sparbanken-fallet ägnades inte särskilt mycket utrymme åt skadeintresset. Med utgångspunkt i rättsfallet, och i Heumans kritik av domen, kan emellertid belysas en intressant aspekt av intresseavvägningen. Heuman anser att ett alltför allmänt hållet uttalande från svarandens sida om att de begärda instruktionerna utgjorde företagshemligheter, nämligen därför att ett offentliggörande av dem skulle innebära risk för ytterligare förluster genom obehöriga uttag, synes ha godtagits utan att sökanden fått föreskrifternas närmare innehåll klarlagda för sig. Heuman förklarar att man då nalkas en situation där den editionssökande behöver få kännedom om den ifrågasatta företagshemligheten för att han skall kunna göra antagligt att det inte rör sig

¹³⁰ Thyselius 2005 s. 9.

¹³¹ T.ex. Arvidsson.

om en företagshemlighet, varpå en s.k. moment 22-situation kan uppkomma.¹³² Således kan det hävdas att rekvisitet företagshemlighet ansågs uppfyllt alltför lättvindigt, utan att sökanden ens fick klart för sig vad instruktionerna bestod i. Det ter sig logiskt att detta gör sig gällande även i intresseavvägningen. Sökanden har nämligen en ytterst svår uppgift framför sig när denne måste slå hål på skadeintresset utan att veta vad skadeintresset egentligen består av. Eftersom denna uppgift sannolikt är övermäktig sökanden får detta till effekt att det vid intresseavvägningen kommer finnas ett åtminstone relativt tungt vägande skadeintresse. För att få bifall för sin talan synes därför fordras en stor bevisbetydelse. När en invändning om företagshemlighet alltför enkelt godtas, d.v.s. utan att sökanden delges erforderlig information om vad företagshemligheten består i, blir följden således att det vid intresseavvägningen ofta kan bli ytterst svårt för sökanden att få bifall för sitt editionsyrkande.

I Nordbanken I-fallet förklarade tingsrätten att svarandens intresse av att inte behöva röja innehållet i den aktuella handlingen skulle vägas mot de grunder sökanden åberopat för bifall till editionsyrkandet. Vid avvägningen beaktades särskilt att vad banken anfört inte gjort det sannolikt att ett utlämnande av de aktuella handlingarna medförde skada av betydelse för banken. Mot bakgrund av detta och vid en samlad bedömning ansågs synnerlig anledning föreligga. Hovrätten instämde i allt väsentligt med tingsrättens beslut, med undantag för en mindre inskränkning i beslutet vilket parterna var överens om. Underinstansernas beslut och resonemang förefaller ligga i linje med prejudikatet från Julgransfotsfallet. Editions svarandens oförmåga att göra sannolikt att röjande av företagshemligheten skulle medföra skada av betydelse låg denne till last samt tycks ha haft avgörande inverkan på resultatet av intresseavvägningen, liksom i nyss nämna prejudikat. Underinstanserna utvecklade inte sin syn på editionsdokumentets bevisbetydelse närmare, utan det kan enbart konstateras att en samlad bedömning resulterade i att sökandens grunder för bifall av editionsyrkandet vägde tyngre än skadeintresset. Bevisbetydelsen var således *åtminstone* precis tillräcklig, men utifrån domskälen går det inte att fastställa huruvida en högre grad har fastställts eller åsyftats. Troligtvis har man inte ansett sig kunna, alternativt behöva, slå fast bevisbetydelsen med hänvisning till sannolikhetskravet och tillvägagångssättet som HD tycks ha etablerat i det fallet. Noterbart är att dock HD inte tillämpade sannolikhetskravet.

I Nordbanken II-fallet uttalade hovrätten att svaranden måste kunna visa vilken skada som kan uppstå om handlingarna röjs. I fallet ansågs det vidare vara sannolikt att ett utlämnande av handlingarna inte skulle medföra skada av större betydelse i konkurrenshänseende för banken. Även i Ceramics-fallet tillämpade hovrätten det i Julgransfotsfallet uppställda sannolikhetskravet. Svaranden lyckades inte visa att skada av mer än marginell betydelse skulle uppstå. Vidare kan nämnas ett fall från Stockholms tingsrätt där intresseavvägningen avgjordes av det faktum att det inte gjorts sannolikt att röjande av företagshemligheten ifråga skulle medföra skada av någon större

¹³² Heuman 1995/96, s. 449 ff.

betydelse. Synnerlig anledning ansågs därför föreligga. Noterbart är även att bevisbetydelsens gradering inte klargjordes närmare i detta fall.¹³³ I ett fall från Svea hovrätt förefaller också ett sannolikhetskrav ha tillämpats av domstolen.¹³⁴ Vidare kan anmärkas att tingsrätten i Euroflon-fallet även tycks ha gjort en samlad bedömning varefter man kom fram till att det inte var sannolikt att edition av de aktuella handlingarna skulle medföra någon skada av större betydelse.

I Bacardi-fallet tycks tingsrätten ha gjort en annan tolkning av sannolikhetskravet från Julgransfotsfallet än i de allra flesta övriga fall som presenteras i denna del. Domstolen förklarade nämligen att en avvägning ska göras mellan handlingens betydelse som bevis och den skada som kan åsamkas den förpliktade genom ett utlämnande av uppgifterna, varvid man hänvisade till det nyss nämnda Julgransfotsfallet. Varken i anslutning till detta uttalande eller utifrån skälen för beslutet i övrigt tycks dock kunna utläsas att domstolen skulle anse det vara fråga om ett sannolikhetskrav. Istället förefaller man ha tagit fasta vid att den skada som kan uppstå vid röjande av företagshemligheten ska vägas i intresseavvägningen, utan att det för sakens skull uppställdes ett krav på svaranden att göra sannolikt en skada av viss omfattning. Noterbart är att kravet på att talan ska vara välgrundad också togs upp i fallet. Några mer ingående resonemang fördes dock inte.

Från OJ Holding-fallet kan noteras att hovrätten beskrev intresseavvägningen som främst bestående av den eventuella ekonomiska skadans värde vägt mot bevisbetydelsen. Således nämndes inte *risk*en för skadan som en viktig aspekt att beakta, utan endast skadans omfattning. HD:s beskrivning av intresseavvägningen i Euroflon-fallet beskrevs i liknande ordalag. Att risken för skada helt skulle sakna betydelse är dock en slutsats som inte gärna låter sig göras, inte minst eftersom domstolarna i ovan nämnda fall tycks tillmäta faktorer och intressen hänförliga till vad som i denna uppsats benämns skaderisken. I OJ Holding-fallet resonerar t.ex. hovrätten kring risken för skada i samband med resonemang kring olika sekretessmöjligheter som faktorer att beakta vid begränsningen av risken för skada.

Sammanfattningsvis kan konstateras att prejudikatet från 1988 tveklöst synes ha intagit en central position vad gäller bedömningen av skadeintresset i intresseavvägningen i efterföljande praxis. Anmärkningsvärt är dock att underrätterna i en del fall tycks ha nöjt sig med ett konstaterande om att en betydande skada inte gjorts sannolik av svaranden, varför intresseavvägningen har utfallit till sökandens förmån trots att en gradering av bevisbetydelsen inte gjorts. När sannolikhetskravet från Julgransfotsfallet får denna innebörd blir det i princip tal om en förklaringsbörda för svaranden på så sätt att det måste göras sannolikt att ett röjande av företagshemligheten kommer medföra skada av viss betydelse. Särskilt mot bakgrund av att svaranden inte vill röja sin företagshemlighet blir det svårt för denna att utveckla och förklara att sådan sannolikhet föreligger. Många gånger tycks sannolikhetskravet således vara gynnsamt för sökanden, som i vissa fall tycks

¹³³ Stockholms tingsrätt T 11897-08, protokoll 2010-02-10.

¹³⁴ Svea hovrätt Ö 8181-10, beslut 2011-03-09.

ha fått bifall av sitt editionsyrkande trots att domstolen inte fastslagit vilken grad av bevisbetydelse som gjorde sig gällande. Det är dock även intressant att notera att sannolikhetskravet endast aktualiseras i vissa fall. Motsvarande förefaller gälla för kravet på att en talan ska vara välgrundad såsom uttalades i Hagsfallet och som tagits upp tidigare i framställningen. Vidare är det ovanligt att båda dessa krav beaktas vid intresseavvägningen. I t.ex. Bacardi-fallet hänvisade förvisso tingsrätten till båda prejudikaten, men synes inte ha uppfattat prejudikatet från 1988 såsom en stor del av övrig praxis, nämligen som ett sannolikhetskrav. Från tingsrättens skäl för beslutet kan emellertid inte utläsas något närmare om bedömningarna av respektive krav. Såsom tidigare har anmärkts ter det sig besynnerligt att det i praxis inte verkar ha gått att förena de båda kraven.

Sist kan även understrykas att domstolen i en del fall beskriver skadeintresset enbart med hänvisning till företagshemlighetens eller skadans ekonomiska värde.¹³⁵ Såsom förklarats tidigare i detta avsnitt bör en sådan beskrivning av intresseavvägningen inte tolkas bokstavligt, utan även risken för skada har stor betydelse i intresseavvägningen. Nästkommande avsnitt fokuseras på de två huvudsakliga komponenterna i skadeintresset samt vilka mindre beståndsdelar som kan inrymmas i dessa. Inom ramen för de sammanfattande kommentarerna i kapitel 5 kommer sedan en tydligare bild presenteras av hur skadeintresset bör uppfattas.

4.3.2 Skadans omfattning

4.3.2.1 Ekonomiskt värde och grad av företagshemlighet

En central del av skadeintresset är värdet på den skada som kan tänkas uppstå för innehavaren i konkurrenshänseende vid röjande av företagshemligheten. Det är således tal om i allt väsentligt en mer utförlig bedömning av den bedömning som görs vid företagshemlighetsrekvisitet, nämligen att röjandet ska vara ägnat att medföra skada i konkurrenshänseende. Vid företagshemlighetsbedömningen tycks det vara tillräckligt med ett konstaterande att skada av viss omfattning kan uppstå för att rekvisitet ska vara uppfyllt. När det gäller skadans omfattning i relation till intresseavvägningen fordras att den hypotetiska skadan klarläggs på ett mer ingående sätt. I likhet med vid bedömningarna av bevisbetydelsen där det finns ett kvalifikationskrav och en mer krävande utredning, kan skadans värde i teorin uppdelas på samma sätt. Följaktligen ter det sig naturligt att också kunna tala om grader av företagshemligheter, vilket kan demonstreras såsom följer.

I vissa fall kan en utförlig bedömning av den hypotetiska skadan göras redan vid bedömningen av om fråga är om en företagshemlighet. När det i ett sådant fall slås fast t.ex. att skadan som kan uppkomma är väsentlig ter det sig naturligt att detta även får betydelse vid intresseavvägningen. I praktiken

¹³⁵ T.ex. Euroflon-fallet.

tycks ett sådant föregripande av bedömningen av skadans omfattning ofta kunna göras utan att detta är särskilt problematiskt. Av stor vikt är dock att domstolen ser till att den hypotetiska skadan blir noggrant utredd, även om det kan uppfattas som mycket svårt. Eventuellt kan tänkas att vissa domstolars tillämpning av tidigare nämnda sannolikhetskrav, såsom en typ av börda för svaranden, beror på just svårigheterna som finns vid den prognostiska bedömningen av skadan. Detta ter sig dock inte ändamålsenligt. Det är av stor betydelse att domstolen utreder och bedömer skadans omfattning så ingående som möjligt. Det kan här tilläggas att det i praxis ofta talas om att svarandens intresse i intresseavvägningen utgörs av företagshemlighetens ekonomiska värde eller skadans ekonomiska värde. Vad som således åsyftas är en mer konkret slutsats av vilket värde den hypotetiska skadan skulle medföra vid ett röjande. Att domstolen skulle lyckas fastställa en skada i absoluta tal är givetvis i princip omöjligt med hänsyn till att bedömningen till sin natur är svår. Som exempel kan anges det faktum att det många gånger är förenat med stora problem att fastställa värdet av en inträffad skada. Vid bedömningen av skadans omfattning vid intresseavvägningen har skadan inte ens skett, varför en ytterst svårbedömd hypotetisk aspekt måste läggas till de normala svårigheterna.

Ett ytterligare exempel som kan illustrera svårigheten med att uppskatta den hypotetiska skadans omfattning är följande. Om man av någon anledning skulle be en person nämna ett exempel på en företagshemlighet är det inte otänkbart att Coca Colas ”hemliga recept” skulle nämnas. Detta är förmodligen inte ett felaktigt påstående. Frågan som måste ställas är dock hur stor skada som skulle uppstå om receptet röjdes. Ska värdet helt tillräknas sammanställningen av ett antal ingredienser på ett papper eller finns det andra omständigheter som skapar detta värde? Helgesson menar att man säkerligen kan tillräkna ett stort värde till exempelvis marknadsföringen, kanske till och med på ett sådant sätt att receptet i sig inte anses vara av särskilt stort värde.¹³⁶ Att beräkna och bedöma skadan av ett sådant röjande kan i vilket fall som helst inte sägas vara en enkel uppgift. Detta kan förklara domstolars ofta generella slutsatser avseende en möjlig skadas värde.

I praxis kan uppmärksammas ett antal fall där resonemangen kring skadans omfattning har framstått som särskilt intressanta. Att anmärka här är att resonemangen även kan hänföra sig till företagshemlighetsrekvisitet. Mot bakgrund av vad som ovan anförts om bland annat graden av företagshemlighet är även sådana resonemang relevanta.

Sparbanken-fallet har tagits upp tidigare i uppsatsen. Vad gäller bedömningen av skadans omfattning i detta fall kan nämnas att tingsrätten och hovrätten menade att säkerhetsinstruktionerna som begärdes ut i fallet saknade ekonomiskt värde för banken. I högsta instans anförde banken bland annat att ett offentliggörande av instruktionerna skulle innebära en risk för ytterligare förluster för banken genom obehöriga uttag och tvinga fram en för banken kostsam omarbetning av föreskrifterna. Svarandena ansåg att

¹³⁶ Helgesson 2000, s. 299 f.

säkerhetsföreskrifterna visserligen hade ett värde som säkerhetsföreskrifter men inte något ekonomiskt värde samt att de inte utgjorde någon konkurrensfördel för banken eftersom föreskrifter med liknande innehåll förekommer hos övriga svenska banker. HD var inte enig med underinstanserna utan konstaterade istället att instruktionerna utgjorde företagshemligheter.¹³⁷ Detta gjordes mot bakgrund av att man ansåg det vara av väsentligt intresse för banken att obehöriga uttag förhindrades. Vidare angav HD att det inte gärna kunde ifrågasättas att instruktionerna hade ett ekonomiskt värde för banken, eftersom de inverkade på bankens förutsättningar att hävda sig på marknaden. Det anmärktes vidare att bankkunderna rimligtvis föredrar den bank som erbjuder den största tryggheten mot obehöriga kontouttag. Bankens intresse av att skydda handlingarna ansågs således vara befogat, även om innehållet i instruktionerna skulle vara känt för vissa utomstående och att andra bankers instruktioner var likartade. Vad gäller skaderisken och omfattningen av en eventuell skada uttalade HD dock inte något särskilt utöver att bankens intresse av att inte röja företagshemligheterna vägde tyngre än bevisintresset. Detta berodde sannolikt på att man ansåg det tillräckligt att resonera kring skadan vid bedömningen av företagshemlighetsrekvisitet. En annan förklaring till det uteblivna resonemangen om skadeintresset kan vara att HD ansåg det överflödigt, eftersom det redan konstaterade begränsade bevisintresset ändå inte skulle kunna medföra att synnerlig anledning förelåg.

I GP&C-fallet uttalade tingsrätten att svarandens uppgifter var allmänt hållna men att de kunde konstateras att skadan som kunde uppstå inte var obetydlig eftersom fråga var om edition av omfattande handlingar vilka åskådliggjorde svarandens historiska affärstruktur och kunddatabas, vilket antogs kunna ge ledning om svarandens affärsstrategier m.m. Vidare beaktades dock att parterna inte var direkta konkurrenter samt att ett utlämnande av handlingarna kunde ske utan att de blev offentliga eller förlorade sitt skydd som företagshemligheter genom sökandens sekretessåtagande och genom utlämnande direkt till skiljenämnden, varför skadeintresset slutligen ansågs vara begränsat.

I Yara-fallet¹³⁸ yrkade sökanden att svaranden skulle förete handlingar som visade hur ett aktieägaravtal mellan parterna hade behandlats i samband med vissa överlåtelse och förvärv. Svaranden anförde till stöd för att handlingarna skulle utgöra företagshemligheter bland annat att de innehöll känsliga uppgifter om samarbeten, prisuppgifter och kommersiella överväganden av avsevärd ekonomisk betydelse, att transaktionerna omfattades av sekretessåtaganden till tredje man samt att parterna ostridigt konkurrerade på samma marknad. Hovrätten instämde i detta. Vad gäller skadeintresset ansåg dock hovrätten att svarandens argument varit allmänt hållna avseende vilka uppgifter i handlingarna som skulle innebära skada vid ett röjande samt vilken skada som skulle uppkomma. Därutöver noterade rätten även att fråga var om äldre handlingar, vilket tas upp närmare i nästa avsnitt. Sökandens

¹³⁷ Heuman har utförligt kommenterat fallet, främst med avseende på invändningen om företagshemlighet, se Heuman 1995/96.

¹³⁸ Svea hovrätt Ö 8181-10, beslut 2011-03-09.

bevisintresse ansågs å sin sida vara befogat, även om någon konkret gradering inte uttalades, varför synnerlig anledning ansågs föreligga. Det är således intressant att notera att hovrätten tycks ha tagit fasta på att vissa handlingar hade en avsevärd ekonomisk betydelse vid bedömningen av om företagshemlighetsrekvisitet var uppfyllt, men sedan ändå ansett skadeintresset vara lågt. Resonemanget framstår som en aning motsägelsefullt. Skaderekvisitet i företagshemlighetsbegreppet förefaller i ljuset av detta fall vara relativt lågt ställt, eftersom svarandens invändningar rimligtvis var lika allmänt hållna i relation till företagshemlighetsrekvisitet.

Att döma av Sparbanken-fallet, och vad som tidigare i uppsatsen förklarats, kan sammanfattningsvis anföras att bedömningen av företagshemlighetsrekvisitet är av betydelse även vid bedömningen av skadeintresset. Hovrättens resonemang i Yara-fallet indikerar dock att en rak linje inte verkar kunna dras mellan bedömningarna av skadan i de olika stadierna. Kravet på gradering för att fastställa skadans omfattning vid intresseavvägningen tycks nämligen föra med sig ett strängare krav på svaranden vad gäller att precisera och tydliggöra vilken skada som skulle uppkomma vid röjande. Vidare kan nämnas att det förefaller vara mycket svårt att dra några generella slutsatser avseende när en skadas omfattning är stor respektive begränsad. Problemet bottnar främst i att det till syvende och sist helt beror på den skyddade uppgiften eller handlingens egenskaper och innehåll vilket värde handlingen har. Ett annat problem som uppenbarar sig är hur skadans omfattning, eller företagshemlighetsvärdet, ska beräknas. Att uppskatta värdet på en skada är i princip alltid förenat med stora svårigheter. Därutöver finns det i regel inte en generell metod att ta fasta på, utan flera konkurrerande metoder får användas vilka i regel ger olika resultat. Domstolen har alltså att bedöma detta utefter vad svaranden anfört i processen. Domstolens bedömning ska i regel dessutom ske utan tillgång till handlingarna eller uppgifterna. I anslutning till detta kan anmärkas att det i vissa fall är tal om handlingar som typiskt sett utgör företagshemligheter. Sannolikt kan rättsens resonemang i GP&C-fallet ses som en indikation på en sådan uppfattning. Andra exempel på fall där handlingar typiskt sett utgjorde företagshemligheter har tagits upp i avsnitt 2.2. Ett sådant synsätt kan underlätta bedömningen av företagshemlighetsrekvisitet, men vid uppskattningen av skadans omfattning vid bedömningen av skadeintresset torde det inte hjälpa, eller endast hjälpa i begränsad utsträckning, om fråga är om en handling som typiskt sett är företagshemlighet.

4.3.2.2 Äldre handlingar

Ett förhållandevis frekvent argument från editionssökandens sida vid editionsprocesser är att editionsdokumentet inte ska anses utgöra en företagshemlighet, alternativt tillmätas mindre betydelse i intresseavvägningen, på grund av dess ålder. Argumentet tar sikte på skadans omfattning och tesen att värdet av en handling minskar i takt med att handlingen blir mindre aktuell.

Det centrala prejudikatet rörande denna faktor är Nordbanken I-fallet. I fallet var fråga om en banks kreditinstruktioner skulle anses utgöra företagshemligheter. Editionssökanden anförde att förändringar av bankstrukturen och kreditmarknaden i allmänhet skulle medföra att instruktionerna var inaktuella, varför de också skulle sakna skyddsskäl såsom företagshemligheter. HD ansåg dock att dessa omständigheter inte kunde antas ha lett till sådana förändringar att instruktionen ifråga skulle ha upphört att vara företagshemlighet. HD konstaterade att det faktum att det årligen upprättas nya instruktioner inte medför att äldre instruktioner upphör att vara företagshemligheter. Vidare förklarade rätten att det måste antas att instruktionerna normalt endast undergår mindre förändringar år från år, varför äldre instruktioner således delvis överensstämmer med vid tidpunkten för beslutet gällande instruktioner. HD underströk dock att ”även om bankens intresse av att hålla äldre kreditinstruktioner hemliga får antas vara mindre ju äldre instruktionerna är kan inte enbart den omständigheten att de i målet aktuella instruktionerna numera är tio år gamla läggas till grund för en bedömning att de inte längre ska utgöra företagshemlighet”. I fallet ansåg domstolen följaktligen att bankens påstående om att innehållet i kreditinstruktionerna uppvisade stora likheter med äldre versioner – även tio år gamla – var sanningsenligt. Att notera är att varken domstolen eller sökanden tog del av instruktionerna ifråga. Det faktum att det enligt HD tycks ha stått klart att det varit fråga om grundläggande intressen och viktiga funktioner för banken som avser skyddas uppfattades troligtvis som viktiga omständigheter av domstolen.

Ett snarlikt fall är parallellfallet Nordbanken II. Editionssökanden, Folksam, hade begärt att utfå handlingar som skulle belysa vilka överväganden svaranden Nordbanken hade gjort i samband med att krediter vilka var aktuella i målet hade beviljats av banken, samt handlingar som skulle belysa förekomsten och tillämpningen av handlägningsrutiner och intern kontroll avseende bankens kreditverksamhet under ett visst år. Sökanden anförde i hovrätten bland annat att de handlingar man efterfrågade rörde verksamhet som ”bedrevs för ett relativt stort antal år sedan” varför ett utlämnande inte skulle föra med sig någon annan olägenhet än att ta fram materialet. Med hänvisning till Nordbanken I-fallet förklarade hovrätten att det faktum att handlingarna var äldre inte i sig innebar att handlingarna inte kunde anses innehålla uppgifter som sammantagna utgjorde företagshemligheter.

I IKEA-fallet¹³⁹ noterade tingsrätten att uppgifterna som begärdes var ”sju-åtta år gamla samt avsåg en produkt som inte saluförts av IKEA på flera år”. Efter en sammantagen bedömning där editionsdokumentens ålder var en av faktorerna konstaterade rätten att fråga inte var om företagshemligheter, annat än för sådana uppgifter som skulle kunna röja IKEA:s inköpskanaler.

I samtliga ovanstående fall beaktades handlingarnas ålder vid bedömningen av om editionsdokumenten utgjorde företagshemligheter. I Ceramics-fallet beaktades samma faktor istället i intresseavvägningen. Hovrätten slog i fallet

¹³⁹ Hovrätten över Skåne och Blekinge Ö 2851-01, protokoll 2002-09-10.

fast att handlingarna ifråga hänförde sig till svarandebolagets affärsförhållanden ”för mer än fem år sen”, varför det antogs att informationen om kunder och prissättning i hög grad måste ha mist sin aktualitet från konkurrenssynpunkt. Handlingarnas ålder förefaller ha varit en stor anledning till att det enligt hovrätten framstod som osannolikt att ett utlämnande av handlingarna skulle medföra mer än marginell skada i konkurrenshänseende för svaranden. Handlingarnas ålder verkar således ha begränsat skadeomfattningen och därigenom skadeintresset.

Vidare kan nämnas att hovrätten i Yara-fallet uttalade att handlingarna var relativt gamla, varför svarandens intresse av att hemlighålla uppgifterna fick anses ha minskat med tiden. Trots att företagshemligheternas ekonomiska värde beskrevs som avsevärt ansågs synnerlig anledning vara för handen. Detta tycks ha berott på dels det i föregående avsnitt nämnda faktum att hovrätten ansåg svarandens invändning vara alltför allmänt hållen i förhållande till intresseavvägningen, dels att handlingarna var gamla.

Sist kan nämnas att editionssökanden i Unibet-fallet argumenterade för ett begränsat skadeintresse bland annat med hänsyn till att fråga skulle vara om äldre handlingar. Svarandena, i form av staten och två statliga bolag, anförde att fråga var om företagshemligheter av väsentlig ekonomiskt värde. Tingsrätten ansåg att samtliga handlingar utgjorde företagshemligheter och hänvisade vad gäller handlingarnas ålder till Nordbanken I-fallet och det faktum att handlingars ålder inte per automatik medför att de inte ska anses utgöra en företagshemligheter.

Sammanfattningsvis kan konstateras att editionsdokuments ålder återkommer som ett argument från editionssökande part, främst vad gäller företagshemlighetsrekvisitet men även som ett argument för ett mindre tungt skadeintresse i intresseavvägningen. I Nordbanken I-fallet kan utläsas att en handlingens ålder *får* beaktas, men att denna omständighet inte alltid tillmäts betydelse. När det efterfrågade editionsdokumentet är en äldre handling i den bemärkelsen att den upprättades åtminstone några år före editionsprövningen, kan det således vara en god idé för sökanden att anföra detta som skäl antingen för att den inte ska utgöra företagshemlighet eller för att skadeintresset ska anses vara begränsat. I anslutning till detta kan understrykas att det torde spela mindre roll om sökanden anför argumentet till stöd för att det inte ska vara fråga om en företagshemlighet eller som ett argument för ett begränsat skadeintresse. Detta beror på att handlingarnas ålder tar sikte på skadeomfattningen, vilket således gör sig gällande såväl vid bedömningen av om en handling utgör företagshemlighet som vid bedömningen av skadans omfattning vid intresseavvägningen. En sökandepart som argumenterar för att en handling saknar ekonomiskt värde på grund av dess ålder har således *direkt* gjort gällande att den inte ska anses utgöra företagshemlighet och samtidigt i samma utsträckning *indirekt* argumenterat för ett begränsat skadeintresse. Med detta sagt kan det dock finnas en pedagogisk poäng med att anföra en handlingens ålder till stöd för båda slutsatserna.

Som illustration av betydelsen av en handlings ålder kan förklaras att en handling som har uppdaterats och reviderats i en inte obetydlig grad samt som tillämpas av ett företag vid tidpunkten för editionsprövningen rimligtvis har ett större värde för företaget än vad en tidigare upplaga av samma handling har. Den inaktuella handlingen kan fortfarande vara att betrakta som en företagshemlighet när den uppvisar likheter med den uppdaterade versionen. Den äldre handlingens ekonomiska värde för företaget, och i förlängningen intresset av att den inte röjs, torde emellertid vara mindre vid en jämförelse versionerna emellan. Är det fråga om en äldre handling kan det således vara fråga om ett mindre tungt vägande skadeintresse jämfört med om prövning sker av en aktuell handling, även om detta på intet sätt är självklart i varje fall. En handlings ålder torde dock inte kunna tillmätas någon självständigt avgörande betydelse varken vid bedömning av om en handling utgör företagshemlighet eller vid intresseavvägningen, utan det får snarare anses vara en aspekt som kan få betydelse i dessa bedömningar beroende på omständigheterna i fallet.

4.3.3 Risken för skada

4.3.3.1 Inledande anmärkningar om risk-komponenten

Såsom har förklarats i tidigare delar av framställningen består skadeintresset av två huvudsakliga komponenter, skadeomfattningen och risken för skada. Härvid bör förklaras hur skaderisk-komponenten samspelar med skadeomfattning-komponenten. Skaderisken utgör den framåtblickande komponenten i skadeintresset på så vis att den beaktar sannolikheten för ett visst utfall. Skadans omfattning, även om det är en hypotetisk och ytterst svår bedömning, antas å andra sidan kunna ges ett relativt konstant värde. Ett sådant värde kan t.ex. vara avsevärd skada. Noterbart är alltså att det inte är fråga om uppskattningar i absoluta tal, utan snarare olika graderingar av ett ekonomiskt värde. Endast skadeomfattningen kan dock inte anses rättvist spegla skadeintresset. Det finns nämligen en mängd olika aspekter som verkar kunna påverka och begränsa skadeintressets tyngd, genom att begränsa risken för att en skada ska uppkomma. Dessa aspekter inordnas under skaderisk-komponenten. Den sammanvägning som görs mellan skaderisken och skadeomfattningen skapar således ett integrerat värde. Det är detta värde som benämns skadeintresset och som utgör den totala tyngden av skadeintresset. Med en hög skaderisk för en obetydlig skada ges ett visst integrerat värde. Med en låg skaderisk för en betydande skada ges ett annat integrerat värde.¹⁴⁰

Nedan kommer åskådliggöras ett antal olika begränsningsåtgärder vilka inordnas under skaderisken. Skaderiskens grad är således ett resultat av en föregående sammantagen analys av bland annat de aspekter som tas upp nedan. Utgångspunkten för en sådan analys är emellertid alltid att en risk finns för skada. Därför blir det främst fråga om åtgärderna kan begränsa denna risk och generera en lägre risk, vilket i förlängningen medför ett mindre tungt vägande skadeintresse. Även om risken för skada aldrig tycks kunna elimineras fullständigt tycks det finnas relativt stora möjligheter för parter

¹⁴⁰ Jfr. Lindell 2015 s. 67 ff., 185, 192.

och ombud att vara kreativa vad gäller anförande av åtgärder vilka kan begränsa risken för skada.

4.3.3.2 Begränsningsåtgärder

4.3.3.2.1 Förhandling inom stängda dörrar och sekretessförordnande

Förhandlingsoffentlighet gäller som utgångspunkt vid domstolsförhandlingar men möjlighet finns att hålla huvudförhandlingen inom stängda dörrar enligt 5 kap. 1 § RB. Enligt paragrafen fordras dock att det bedöms vara av synnerlig vikt att uppgiften ifråga inte röjs eller att sekretess ska gälla enligt och 8 kap. 17 § SekrL.¹⁴¹ Kravet på ”synnerlig vikt” gäller inte när handlingar omfattas av sekretessbestämmelsen i 8 kap. 17 § SekrL, i detta lagrum uppställs istället ett krav på att avsevärd skada kan antas uppstå om uppgiften röjs. Med avsevärd skada tycks åsyftas fall där behovet av sekretess verkligen är kännbart.¹⁴² I RÅ 2002 not. 157 ansågs rekvisitet ”avsevärd skada” vara uppfyllt varpå kalkyler och sifferuppgifter som låg till grund för Telias bedömning av driftskostnaderna för förvalsbeställningar fick sekretesskydd. Thyselius tycks mena att 8 kap. 17 § RB inte utesluter att företagshemligheter skyddas redan under förberedelsestadiet.¹⁴³ Vidare kan nämnas att 5 kap. 4 § RB innebär att om förhandling hållits inom stängda dörrar och det vid denna förhandling har förebringats uppgifter vilka omfattas av sekretess enligt sekretesslagen, kan rätten förordna att uppgiften inte heller får uppenbaras efter rättegången.¹⁴⁴

I praxis verkar det inte vara helt ovanligt att sökanden anför att det i intresseavvägningen bör beaktas att förhandlingen kan hållas inom stängda dörrar samt kan förordnas om sekretess. I OJ Holding-fallet framförde sökanden t.ex. ett sådant argument. Hovrätten anförde med hänvisning till Ekelöf att domstolen måste beakta betydelsen av att ett mål rörande företagshemligheter kan handläggas inom stängda dörrar och att möjlighet finns att förordna om sekretess.¹⁴⁵ Sökandena i Unibet-fallet och Cointreau-fallet framförde samma möjlighet att begränsa skaderisken. I Unibet-fallet konstaterade tingsrätten att synnerlig anledning inte förelåg och att möjligheten att sekretessbelägga handlingarna inte föranledde någon annan bedömning. I Cointreau-fallet kan inte utläsas något om sekretess i beslutet, men att sökanden argumenterade i denna riktning, samt anförde att fråga var om en avgörande bevisbetydelse, kan anses ha varit starkt bidragande orsaker till att synnerlig anledning ansågs föreligga. Vidare kan noteras att förhandlingen i Skyways-fallet¹⁴⁶ hölls inom stängda dörrar mot bakgrund av att fråga var om företagshemligheter.

¹⁴¹ Thyselius 2005 s. 25 ff. För mer utförlig läsning av ämnet se bl.a. Thyselius 2005 och Heuman m.fl. 2013

¹⁴² Thyselius 2005 s. 33.

¹⁴³ Thyselius 2005 s. 34.

¹⁴⁴ Jfr. Thyselius 2005 s. 32 ff., Jfr. även 12 kap. 3 § SekrL och principen att en uppgift inte längre är sekretessbelagd hos en domstol om den förebringas vid en offentlig förhandling. ..

¹⁴⁵ Ekelöf m.fl. 2009 s. 234.

¹⁴⁶ Kristianstad tingsrätt T 1644-06, protokoll 2006-12-15.

Sammanfattningsvis tycks kunna konstateras att det rör sig om begränsningsåtgärder vilka tveklöst kan få betydelse för skaderiskens tyngd. Det fodras dock att vissa krav uppfylls vilket inte är helt enkelt alla gånger. Vidare bör noteras att en part inte på förhand kan veta om dennas företagshemligheter kommer skyddas i rättegången, utan detta blir upp till domstolen att ta ställning till. Att åtgärden kan begränsa skaderisken synes dock stå klart varför det kan vara en god idé för editionssökande parter att undersöka denna möjlighet vid utformning av sin talan.

4.3.3.2.2 Maskning och rätt att stryka uppgifter

En förhållandevis vanlig form av begränsningsåtgärd, vilken alldeles säkert begränsar risken för skada när den används, är möjligheten för innehavaren av en handling att maska eller stryka de uppgifter i handlingen som utgör företagshemligheter.

Ett exempel på denna företeelse kan hittas redan i ett fall från slutet av 1950-talet, nämligen i hovrättens beslut i NJA 1958 s. 501. Hovrätten ansåg det kunna vara av betydelse för den aktuella frågan i fallet, rörande nedsättning av vite, om editionssvaranden hade åsamkats förlust samt att editionssvarandens omsättning före och efter avtalsbrottet kunde antas vara av betydelse och att editionssökanden genom de efterfrågade handlingarna kunde erhålla ett jämförelsematerial av ej oväsentlig betydelse. Rätten anförde dock att om handlingarna skulle företes i obeskuret skick skulle företagshemligheter uppenbaras. Därför beslöt hovrätten att bifalla editionsyrkandet men utforma beslutet på så sätt att sökanden endast i innehavarens lokaler, och i närvaro av representant för detta bolag, fick ta del av fakturorna ifråga och endast efter att åtgärd vidtagits som skulle dölja namnet och adressen på fakturornas mottagare. Åtgärderna förefaller således ha begränsat risken för spridning av den känsliga informationen och i förlängningen begränsat skadeintresset som helhet. Exakt hur betydelsefulla begränsningsåtgärderna var kan emellertid inte slås fast.

I Nordbanken II-fallet tilläts svaranden enligt hovrättens beslut maska vissa uppgifter vilka skyddades av banksekretess. Att notera är dock att maskningen inte skedde på grund av utfallet i intresseavvägningen i detta fall. I IKEA-fallet medgavs edition för sökanden, dock med förbehållet att svaranden från den sammanställning som skulle utges till sökanden fick undanta uppgifter vars avslöjande kunde röja IKEA:s inköpskanaler. I Jämtkraftsfallet¹⁴⁷ fick en prisuppgift som uppenbarligen ansågs sakna betydelse för sökanden maskas av svaranden enligt både tingsrättens och hovrättens beslut.

I GP&C-fallet yrkade sökanden att hovrätten skulle förelägga svaranden att förete maskade versioner av de efterfrågade handlingarna, alternativt styrkta utdrag varvid det dock skulle framgå fakturerade belopp, vad som sålts samt när försäljningen ägt rum. Hovrätten ansåg emellertid att handlingarna även

¹⁴⁷ Hovrätten för Nedre Norrland Ö 662-02, protokoll 2003-02-10.

med sådant innehåll utgjorde företagshemligheter. Sökandens anförande av begränsningsåtgärder föll således platt. Härvid är det oklart om hovrätten tolkar handlingarna i sig som företagshemligheter eller uppgifterna däri, varvid det kan understrykas att det sistnämnda rimligtvis bör göras. En handling där företagshemliga uppgifter har maskats är nämligen inte längre i behov av skydd såsom företagshemlighet, varpå utlämnande måste kunna ske. Vad hovrätten måste antas ha menat i fallet är dock att de uppgifter som inte skulle maskas, i form av bland annat fakturerade belopp, medförde att handlingarna fortfarande skulle innehålla uppgifter vilka var i behov av skydd såsom företagshemligheter. Att maska vissa andra företagshemliga uppgifter i samma handlingar skulle därför inte förta handlingarnas status som företagshemligheter.

Vad som särskilt är intressant med möjligheten till maskning är att det förefaller vara ett enkelt och i vissa fall mycket användbart medel för att begränsa skaderisken. Framförallt kan detta anses gälla när en editionssökande vill utfå vissa uppgifter, vilka inte är av företagshemlig karaktär, från en handling som i övrigt innehåller företagshemliga uppgifter. De känsliga uppgifterna kan med denna metod enkelt maskas och sökanden kan utfå dokumentet utan men för svaranden. I många fall är det dock inte så enkelt. Det är t.ex. vanligt att sökanden efterfrågar just sådana uppgifter som svaranden vill maska för att kunna utge handlingen. När fråga är om mer omfattande material kan en mer generell rätt för svaranden att maska eller stryka uppgifter föreläggas från beslutsfattaren. I IKEA-fallet tilläts t.ex. svaranden att stryka alla uppgifter som kunde röja IKEA:s inköpskanaler. När fråga är om en sådan bred instruktion är det svårt för såväl sökanden som domstolen att kontrollera att inte mer än enbart sådana uppgifter stryks. Det finns nämligen ingen kontrollmekanism i detta hänseende. Sammanfattningsvis kan maskning således förklaras vara en i vissa fall användbar metod för att begränsa skaderisken. I förhållandevis många fall tycks dock inte denna metod kunna användas.

4.3.3.2.3 Ingivande av handlingar till domstolen, oberoende expert eller ombud

Heuman har *de lege ferenda* resonerat kring olika lösningar av den s.k. moment 22-problematiken.¹⁴⁸ En sådan lösning skulle kunna vara att rätten beslutar att sökandens ombud, men inte sökanden själv eller hans bolagsjurist, får ta del av den efterfrågade informationen under straffsanktionerad tystnadsplikt för att kunna utforma talan. Heuman förklarar även att det kan tänkas att handlingen ifråga skulle kunna utlämnas till en oberoende expert, såsom en auktoriserad revisor, vilken skulle kunna avgöra t.ex. vilken skada som kunde tänkas uppkomma vid röjande. Genom flexibla tillvägagångssätt såsom dessa verkar man kunna åstadkomma en någorlunda välbalanserad lösning på moment 22-problematiken. Problem finns dock avseende tillvägagångssättens laglighet. Heuman förklarar t.ex. att man i Sverige knappast skulle kunna acceptera att visst bevismaterial undanhålls från en part och att han och hans ombud skulle sakna möjlighet att bedöma frågor om

¹⁴⁸ Heuman 1995/96 s. 454.

behovet av motbevisning och argumentation. Rätten skulle enligt Heuman dessutom med det stränga objektivitetskrav som uppställs inte kunna tillvarata partens intresse fullt ut. Vidare anger samma författare att det även måste beaktas att domstolen enligt 35 kap. 6 § RB inte ex officio får föranstalta om motbevisning i form av vittnesförhör eller skriftlig bevisning i dispositiva tvistemål. Inte heller lösningen med partens ombud synes kunna godtas. Heuman förklarar att den kontradiktoriska principen är av grundläggande betydelse och måste upprätthållas gentemot parten. Även advokatetiska regler verkar kunna stå i vägen för denna möjlighet, då en advokat har en skyldighet att vara uppriktig mot sin klient.¹⁴⁹

I Sapheneia-fallet,¹⁵⁰ under något speciella omständigheter, förefaller hovrätten dock ha förordnat att vissa handlingar skulle utges till ombud för sökanden, vilka genom beslutet inte hade rätt att lämna vidare uppgifter i handlingarna, inte fick kopiera handlingarna i mer än två exemplar samt endast fick använda handlingarna för att ta tillvara på klientens rätt i tvisten.¹⁵¹ Vidare kan noteras att sökanden anförde att de efterfrågade handlingarna kunde utges till en auktoriserad revisor i GP&C-fallet. Enligt hovrätten saknades emellertid laglig grund för ett sådant förordnande.

Heuman presenterar därutöver ett eget lösningsförslag. Han anför att endast rätten och inte parten eller dennes ombud, kunde få ta del av den aktuella informationen under tystnadsplikt och sedan genom tillgång till handlingen bedöma om yrkandet skulle bifallas eller inte. Rätten skulle i en sådan situation, utan förekomsten av fullständig argumentation från sökandens sida, således kunna avgöra om t.ex. fråga var om företagshemlighet, vilken bevisbetydelse som kunde fastställas och om synnerlig anledning förelåg. Heuman förklarar att den kontradiktoriska principen inte upprätthålls till fullo vid en sådan lösning, med avseende på den processuella frågan, men däremot upprätthålls den i förhållande till den materiella prövningen. Om editionsyrkandet skulle avslås uppkommer enligt Heuman inte någon fråga om kommunikering av den efterfrågade informationen. Om edition å andra sidan medges får även sökanden följaktligen ta del av informationen.¹⁵²

Enligt Thyselius kan emellertid enligt gällande rätt en part inte föreläggas att inge handlingar till domstolen för att denna ska göra en ”förhandsbedömning endast avsedd för domstolens ögon”, utan så snart handlingarna getts in utgör de en del av domstolens akt och har därmed gjorts allmänt tillgängliga.¹⁵³ I Skyways-fallet förefaller dock en lösning i enlighet med Heumans förslag ha skett då rättens ordförande fick ta del av informationen för att på egen hand göra en bedömning.¹⁵⁴

Sammanfattningsvis tycks kunna konstateras att de lösningar och begränsningsåtgärder som här har presenterats sannolikt inte kan anses utgöra

¹⁴⁹ Heuman 1995/96 s. 454.

¹⁵⁰ Göta hovrätt T 2174-12, protokoll 2013-04-30.

¹⁵¹ Se närmare om fallet i Fahlbeck 2013 s. 261.

¹⁵² Heuman 1995/96 s. 455.

¹⁵³ Thyselius 2005 s. 42.

¹⁵⁴ Jfr. Westberg 2010 s. 627 f.

gällande rätt, framförallt verkar möjligheterna att till en oberoende expert eller till en parts ombud utge de aktuella handlingarna vara problematiska ur ett laglighetsperspektiv. Det faller emellertid utanför denna uppsats ram att gå in närmare på laglighetsaspekten. Vad gäller Heumans föreslagna lösning, där rätten får ta del av informationen för att göra en form av förhandsbedömning, kan denna eventuellt anses vara tillåten. I vart fall har en liknande konstruktion ansetts vara möjlig av tingsrätten i Skyways-fallet. Utan att landa i någon säker slutsats avseende laglighetsfrågan kan understrykas att denna lösning sannolikt kan vara ett mycket effektivt sätt att lösa moment 22-problematiken. Vidare kan anmärkas att parternas konkurrensförhållande inte på samma sätt torde förta verkan av begränsningsåtgärden, såsom fallet i regel är avseende andra begränsningsåtgärder. Sistnämnda aspekt behandlas i avsnitt 4.3.4.

4.3.3.2.4 Utgivande av handlingar till skiljenämnd

När en domstol företar en intresseavvägning i en skiljetvist tycks det faktum att ett domstolsbeslut med innebörden att editionsdokumentet ska inges av svaranden till skiljenämnden, snarare än till domstolen, begränsa risken för skada.

I Euroflon-fallet framställde sökanden ett editionsyrkande vari det angavs att de efterfrågade handlingarna skulle ”inges till skiljemannen”. Sökanden anförde att skaderisken vid ett utlämnande av handlingarna skulle ses som obefintlig eller åtminstone ytterst begränsad och underströk därutöver att ett utlämnande till skiljemannen inbegrep en underförstådd tystnadsplikt, vilken förklarades gälla mellan parter i skiljetvister. Svaranden å sin sida ställde sig frågande till vad som avsågs med en sådan underförstådd tystnadsplikt. Tingsrätten ansåg att skaderisken begränsades av att handlingarna skulle inges till skiljemannen med hänsyn till att handlingarna på detta sätt inte skulle bli allmänna. Det kan även nämnas att rätten inte ansåg att svaranden hade gjort sannolikt att ett röjande av handlingarna skulle medföra skada av någon större betydelse, vilket delvis synes kunna tillskrivas det faktum att handlingarna inte skulle bli allmänna genom att inges till skiljemannen istället för tingsrätten.

Hovrätten i Euroflon-fallet biföll inte editionsyrkandet och uttalade sig följaktligen inte om denna faktor. HD ansåg däremot att synnerlig anledning förelåg för edition. HD uttalade emellertid ingenting om vilken betydelse som skulle tillmätas att handlingarna skulle inges till skiljemannen istället för tingsrätten. I fallet konstaterades dock att skadeintresset var ”klart begränsat” och i beslutet angavs att handlingarna skulle inges till skiljemannen, varför det inte förefaller vara alltför långsökt att konstatera att ett anförande från en sökandepart om att ingivande av handlingarna ska ske till skiljenämnden kan ha viss påverkan på risken för uppkomsten av skada. Detta kan anses gälla enbart mot bakgrund av att det generellt sett råder betydligt mindre öppenhet i ett skiljeförfarande jämfört med i en rättegång, d.v.s. oavsett om parterna specifikt har kommit överens om sekretess i skiljeförfarandet eller inte. I det fall parterna faktiskt uttryckligen har enats om sekretess i skiljeförfarandet

synes denna faktors begränsande effekt dock kunna anses vara ännu större och mer självklar.

I GP&C-fallet yrkade sökanden att handlingarna skulle företes, alternativt inges direkt till skiljenämnden eller inges till en auktoriserad revisor antingen på angivet förslag av sökanden eller en sakkunnig revisor som rätten förordnade. Tingsrätten slog fast att fråga var om ett begränsat skadeintresse, vilket till stor del synes kunna hänföras till olika faktorer som begränsade risken för skada. Det beaktades exempelvis att ett utlämnande av handlingarna kunde ske utan att de blev offentliga eller förlorade sitt skydd som företagshemligheter genom sökandens sekretessåtagande och genom utlämnande direkt till skiljenämnden.

I hovrätten i samma fall invände svaranden att om ingivande skulle ske till skiljenämnden det i vart fall inte skulle vara möjligt för nämnden att kopiera eller överlämna handlingarna till sökanden. Domstolen anförde att det saknades möjlighet att besluta om att de begärda handlingarna skulle utlämnas till skiljenämnden, eller en revisor, utan möjlighet för sökanden att få ta del av dem. Rätten förklarade att en sådan metod skulle innebära att editionen vore meningslös eftersom sökanden i sådant fall inte skulle kunna gå igenom handlingarna för att undersöka vilka redan åberopade och stridiga sakomständigheter som olika handlingar skulle kunna bevisa eller motbevisa. Vidare anförde domstolen att om sökanden istället skulle medges möjlighet att få tillgång till handlingarna hos skiljenämnden eller revisorn vore detta i praktiken likvärdigt med utlämnande direkt till sökanden. Hovrätten biföll inte sökandens editionsyrkande.

Hovrätten i GP&C-fallet förefaller således inte ha ansett att ett utgivande till skiljenämnd skulle medföra en begränsad skaderisk. Rättens förklaring väcker emellertid vissa frågor. Situationen som beskrivs av hovrätten i fallet tar sikte på en tänkbar situation där resultatet av editionsprövningen skulle vara att sökanden inte får tillgång till editionsdokumenten. Det ligger en del i hovrättens slutsats i detta avseende; en editionssökandens syfte med editionsförfarandet är att utfå bevisning, bland annat för att närmare kunna utforma sin talan. Det finns emellertid även situationer när det kan vara av stor nytta för sökanden att bevisning i vart fall utges från svaranden till en oberoende beslutsfattare. Så kan vara fallet exempelvis när sökanden har god insikt i hur den efterfrågade handlingen ser ut, men kanske vill ha tillgång till en viss uppgift såsom priset i en särskild transaktion. I ett sådant fall kan det vara tillräckligt för sökanden att skiljenämnden får ta del av denna uppgift, eftersom uppgiften i sig inte skulle föranleda någon ändring eller justering av sökandens talan. Hovrättens slutsats att det vore meningslöst med en sådan utformning av editionsbeslutet som anfördes av svaranden kan förvisso ha varit ett riktigt konstaterande i det specifika fallet, men ett generellt konstaterande om att beslut innebärande att editionsdokument t.ex. ska utges till skiljenämnden utan möjlighet för sökanden att ta del av dokumentet alltid är meningslösa ter sig inte riktigt.

Vidare verkar inte hovrätten beakta att ett ingivande till skiljenämnden medför att handlingarna inte blir allmänna, varför skaderisken och i förlängningen skadeintresset skulle begränsas av denna anledning.¹⁵⁵ Hovrätten tycks förklara detta med att sökanden skulle kunna utnyttja informationen i handlingarna. Det stämmer visserligen att företagshemligheterna skulle röjas till sökanden i en sådan situation. Det är dock enbart för sökanden och skiljenämnden ett sådant röjande skulle ske. Följaktligen skulle således risken för skada i vart fall begränsas på så sätt att det endast är risken för skada om sökanden får ta del av företagshemligheterna som blir aktuell, snarare än risken för skada när företagshemligheten blir tillgänglig för allmänheten. Skillnaden mellan de olika skaderiskerna är viktig att understryka. Personkretsen är betydligt mer begränsad när endast motparten och skiljenämnden får tillgång till företagshemligheten jämfört med om den blir en allmän handling genom ett utlämnande till domstolen. Med detta sagt kan skaderisken dock vara stor även när personkretsen är begränsad. Så är fallet till exempel när sökanden utgör en direkt konkurrent till svaranden, varför det i en sådan situation förefaller vara av mindre betydelse att utlämnandet sker till skiljenämnden om konkurrenten alltså får ta del av företagshemligheten. När sökanden inte är en konkurrent till svaranden måste det dock vara tal om en begränsad risk för skada i jämförelse med om handlingen skulle inges till domstol. Därför är det anmärkningsvärt och motsägelsefullt att hovrätten i GP&C-fallet – efter att först ha slagit fast att sökanden inte konkurrerade med svaranden – ansåg att skaderisken inte skulle begränsas genom utgivande av editionsdokumenten till skiljenämnden, med möjlighet för sökanden att ta del av dem.

Sammanfattningsvis tycks kunna konstateras att ett ingivande av editionsdokument till en skiljenämnd snarare än till domstolen verkar kunna ha viss begränsande effekt på risken för skada, även om denna begränsning verkar variera relativt kraftigt beroende på de specifika omständigheterna i fallet. För en editionssökande part förefaller det vara en god idé att när möjlighet finns argumentera för att denna faktor bör få stor begränsande effekt på risken för skada. När sökanden har kommit överens med motparten om sekretess i skiljetvisten tycks förutsättningarna för sådan argumentation vara än gynnsammare. För svaranden gäller det å andra sidan att efter sådan argumentation från sökanden trycka på att sökanden utgör en konkurrent eller i vart fall att det alltid är förknippat med en risk att utlämna företagshemligheter till parter utomstående företaget. Om svaranden härvid gör gällande att ett eventuellt röjande skulle medföra skada av stor omfattning kan skadeintresset alltså anses väga tungt.

4.3.4 Begränsningsåtgärder vid ett konkurrensförhållande

I anslutning till IKEA-fallet lyfter Arvidsson frågan om vilken betydelse parternas konkurrensförhållande kan ha vid intresseavvägningen.¹⁵⁶ I fallet

¹⁵⁵ Angående sekretessavtal se vidare bl.a. Maunsbach 2015 s. 339 ff. och Magnusson 2002/03.

¹⁵⁶ Arvidsson s. 6.

hade nämligen både tingsrätten och hovrätten vid intresseavvägningen betonat att parterna inte var konkurrenter. Härvid kan undersökas vilken betydelse parternas konkurrensförhållande har för intresseavvägningen, vilket främst tycks göra sig gällande i relation till begränsningsåtgärderna.

I Ceramics-fallet angav Malmöbolaget i hovrätten bland annat att KL var en konkurrent till bolaget och om edition skulle medges för det efterfrågade bokföringsmaterialet, som innehöll namnet på bolagets kunder vilket utgjorde bolagets största affärshemlighet, samt kunskap om renoveringsmetoder och priser, skulle sökanden KL få tillgång till bolagets största affärshemlighet gentemot konkurrenter. Om KL skulle missbruka denna information skulle han enligt Malmöbolaget kunna utföra arbete åt bolagets kunder och därmed allvarligt skada såväl Malmöbolaget som motparten i den materiella tvisten, Ceramics. Hovrätten konstaterade emellertid att det inte framstod som sannolikt att skada av större betydelse skulle uppstå, samtidigt som bevisbetydelsen ansågs vara stor. Synnerlig anledning ansågs därför föreligga.

I Unibet-fallet anförde sökanden, som ovan beskrivits, att möjlighet fanns till domstolssekretess. Svarandena anförde å sin sida att en sådan begränsningsåtgärd saknade betydelse eftersom sökanden utgjorde en direkt konkurrent till svarandena. Tingsrätten ansåg inte att synnerlig anledning förelåg. Det uttalades att möjligheten att sekretessbelägga handlingarna inte föranledde någon annan bedömning, vilket kan tolkas antingen som att detta inte påverkar skaderisken överhuvudtaget eller, vilket förefaller betydligt mer sannolikt, som att en sekretessbeläggning inte ansågs påverka skaderisken i tillräcklig utsträckning eftersom motparten var en konkurrent till svaranden.

Sökandena i OJ Holding-fallet anförde i hovrätten att man inte motsatte sig att editionsdokumentet skulle sekretessbeläggas samt att man fick ta del av dokumentet med förbehåll, på så vis att endast sökandena och deras ombud fick ta del av handlingen. I anslutning till dessa åtaganden underströk sökandena att det måste beaktas att de inte utgjorde konkurrenter till editionssvaranden, med undantag för möjligtvis vad gällde försäljning av skjortor. Vidare anförde man att ett för parterna aktuellt köpeavtal innehöll en konkurrensbegränsningsklausul enligt vilken sökandena var förhindrade att konkurrera med editionssvaranden under viss tid. Med dessa aspekter i åtanke förklarade sökandeparterna att någon skada, eller möjligtvis enbart mycket ringa skada, torde kunna uppkomma vid röjande av företagshemligheten. Editionssvaranden å sin sida anförde att parterna var konkurrenter inte bara vad gällde försäljning av skjortor, utan även inom områdena slipsar, underkläder och accessoarer. Därutöver poängterade svaranden att sökandens bolag även i stor utsträckning hade samma kunder som editionssvarandebolaget. Därför skulle enligt editionssvaranden ett sekretessförbehåll inte påverka den skada som skulle uppstå vid edition. Hovrätten ansåg att affärsplanen utgjorde företagshemlighet med hänsyn till dess ekonomiska värde och med särskild hänsyn till vad editionssvaranden hade upplyst om konkurrensförhållandena på området. Vid intresseavvägningen angavs av hovrätten att det måste beaktas att möjlighet

finns att hålla förhandling inom stängda dörrar samt att förordna om sekretess. Intresseavvägningen utföll till editionssvarandens förmån, vilket dock främst berodde på att bevisbetydelsen inte kunde klarläggas närmare på grund av bristande utredning därom. Därför uttalades inte heller något närmare om vilken betydelse begränsningsåtgärderna kunde antas få i det konkreta fallet, där fråga alltså var om två konkurrenter.

I GP&C-fallet beaktade tingsrätten vid bedömning av skadeintresset bland annat att parterna inte var direkta konkurrenter samt att ett utlämnande av handlingarna kunde ske utan att de blev offentliga eller förlorade sitt skydd som företagshemligheter genom sökandens sekretessåtagande och genom utlämnande direkt till skiljenämnden. Skadeintresset ansågs därför begränsas, trots att skadeomfattningen inte var obetydlig. Noterbart är således att begränsningsåtgärderna fick stor effekt, vilket alltså sammanföll med att parterna inte var konkurrenter. Om ett konkurrensförhållande hade förelegat är det svårt att se samma slutsats avseende begränsningsåtgärdernas betydelse i fallet. Även hovrätten i samma fall anmärkte att parterna inte var direkta konkurrenter samt att sökanden hade gjort ett sekretessåtagande. Domstolen uttalade emellertid att sökanden genom tillgång till handlingarna skulle få tillgång till företagshemligheterna och därför kunde "självt utnyttja informationen i handlingarna". Hovrättens resonemang i detta avseende förefaller som tidigare nämnts vara något motsägelsefullt. Eftersom parterna inte var direkta konkurrenter skulle sökanden i vilket fall som helst med största sannolikhet inte haft någon nytta av att utnyttja informationen, varför det kan ifrågasättas huruvida en skada i konkurrenshänseende verkligen skulle kunna ha uppstått i en sådan situation. Därutöver fanns ett sekretessåtagande från sökanden. Det kan argumenteras för att detta åtagande borde ha tillmätts större betydelse av hovrätten.

Från vad som ovan anförts kan således konstateras att konkurrensförhållandet mellan parterna tycks vara en parameter att beakta vid såväl företagshemlighetsbedömningen som i intresseavvägningen. Ett föreliggande konkurrensförhållande synes kunna indikera en starkare grad av företagshemlighet, dels då skadan eventuellt kan tänkas bli värre när utlämnande sker till en konkurrent, dels eftersom risken generellt sett förefaller vara högre vid ett sådant konkurrensförhållande. En tydlig effekt av ett föreliggande konkurrensförhållande mellan parterna i editionsprocessen är den till synes stora betydelse detta får med avseende på begränsningsåtgärderna och dess påverkansgrad. När fråga är om direkta konkurrenter i editionsprocessen verkar detta i regel förta verkan av de flesta åtaganden och begränsningsåtgärder som sökanden kan ha anfört till stöd för en begränsad skaderisk. Begränsningsåtgärdernas funktion är nämligen att skära av tillgången till företagshemligheten för att på detta sätt begränsa risken för spridning. Åtgärderna kan emellertid i regel inte avskärma bort den editionssökande parten, eftersom editionen i sådana fall många gånger skulle bli meningslös. När sökanden är en direkt konkurrent till svaranden kvarstår således risken, alternativt begränsas den i marginell grad. Förekomsten av en konkurrenssituation kan på detta sätt motverka att skadeintressets tyngd begränsas genom olika begränsningsåtgärder. Sist kan understrykas att när

parterna å andra sidan inte är konkurrenter verkar begränsningsåtgärderna kunna få desto större betydelse.

4.4 Editionsyrkande mot tredje man

En särskilt intressant aspekt vid edition är vilken betydelse det har att yrkandet riktas mot tredje man, d.v.s en part utomstående den huvudsakliga materiella tvisten. Frågan har behandlats förhållandevis utförligt av såväl hovrätten som HD i Euroflon-fallet.

Hovrätten ägnade mycket utrymme åt resonemang kring frågan om vad som måste beaktas när editionsyrkandet riktas mot tredje man. Kortfattat kan återges att man fann att grundläggande rättigheter, främst art. 6 EKMR, riskerades att inskränkas om inte en proportionalitetsprövning företogs när yrkandet riktades mot tredje man. När ett editionsyrkande riktas mot tredje man förefaller hovrätten mena att en proportionalitetsprövning måste företas mellan editionsökandens intresse av att göra gällande sin rätt mot motparten i tvisten och editionssvarandens, d.v.s. tredje man, intresse av att bevara företagshemligheten. Inom ramen för prövningen angavs vidare att det även naturligen måste beaktas i vilken mån tredje man är att se som närstående i förhållande till sökandens motpart i skiljetvisten. I fallet ansågs det ostridigt att ett sådant närstående förhållande förelåg mellan svaranden och tredje man, varför denna aspekt inte kom att tillmätas någon betydelse i intresseavvägningen.

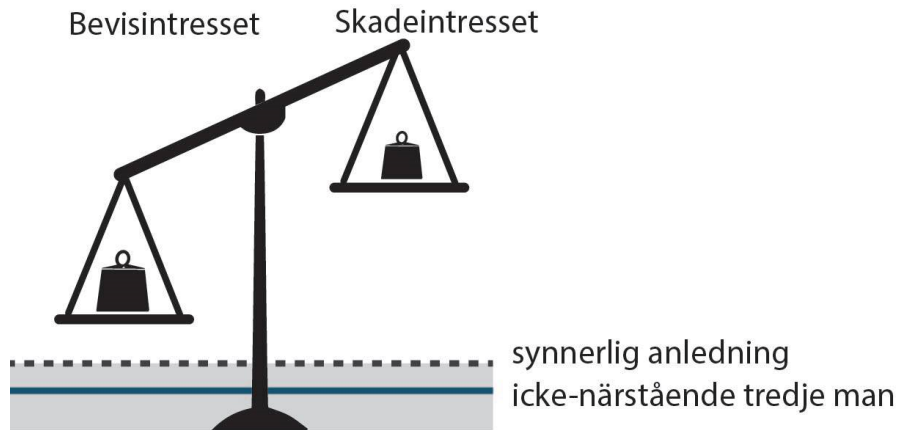
HD tycks också ha slagit fast att det vid intresseavvägningen har betydelse om editionsyrkandet riktas mot tredje man. I fallet ansågs det emellertid stå klart att svaranden BA var ensam ägare och ende styrelseledamot i tredjemansbolaget, varför den starka kopplingen mellan bolaget och svaranden medförde att ingen särskild vikt tillmättes faktumet att editionsyrkandet riktades mot tredje man. Om parterna inte hade varit närstående hade detta fått större effekt på intresseavvägningen men det är svårt att sia om hur stor effekt effekten blivit. Vidare kan hänvisas till Blomkvist för en utförligare redogörelse av fallet och tredjemans-aspekten samt med viss framförd kritik mot HD:s resonering i denna fråga.¹⁵⁷

Sammanfattningsvis kan således understrykas att när ett editionsyrkande riktas mot tredje man kan detta typiskt sett påverka bedömningen, rimligtvis på så sätt att svarandens intresse av att inte utlämna företagshemligheter ter sig starkare. Annorlunda uttryckt fordras således ett starkare bevisintresse för sökanden. Översatt till balansvågsmetaforen stöter man dock på problem avseende tredjemans-aspekten. Det tycks röra sig om en faktor av betydelse men som inte på ett logiskt hållbart sätt kan kanaliseras till någon av vågskålar. Tredjemansaspekten hänför sig nämligen inte till något av de två huvudsakliga intressena. Lösningen på detta enbart teoretiska problem har fått vara att låta tredjemansfaktorn påverka gränsen för ”synnerlig anledning” på

¹⁵⁷ Blomkvist 2012/13.

så sätt att det görs svårare för editionssökanden att få bifall på sitt yrkande genom att gränsen justeras nedåt, vilket illustreras nedan i bild 3.

Bild 3. Synnerlig anledning vid editionsyrkande mot icke-närstående tredje man.

5 Sammanfattande kommentarer om intresseavvägningen

5.1 Domstolarnas tillvägagångssätt och metodik

Detta avsnitt utgör en förlängning och närmare analys av det som förts fram om domstolarnas tillvägagångssätt i framförallt avsnitt 4.1. När det talas om tillvägagångssätt i detta sammanhang avses den metod och det angreppssätt som domstolen har använt sig av.

Ett vanligt tillvägagångssätt i praxis tycks ha varit att inrikta sin utredning och bedömning vid intresseavvägningen på främst ett av intressena, d.v.s. antingen bevisintresset eller skadeintresset. Det kan i detta avseende talas om ofullständiga eller enkelspåriga avvägningar. Det intresse som utreds närmare i dessa fall förefaller i regel också ”förlora” intresseavvägningen. Snarare än en balanserad avvägning ger ett sådant tillvägagångssätt sken av att fråga skulle vara om någon form av börda åvilandes den part vars intresse utreds mer ingående. Särskilt tydliga exempel av sådan enkelspårighet kan belysas genom vissa domstolars uppfattningar av HD:s uttalande om ”sannolikhet för betydande skada” i Julgransfotsfallet. I en del fall tycks nämligen detta krav tolkas alltför kategoriskt på så sätt att det närmast blir tal om en börda för svaranden, vilket inte ter sig ändamålsenligt. Att svaranden bör göra gällande skada av så stor omfattning som möjligt – och dessutom att sådan skada är trolig – kan inte gärna ifrågasättas. Att det dock skulle vara tal om ett ”svart-vitt” krav där svaranden antingen lyckas göra sådan skada sannolik eller inte verkar dock inte vara ändamålsenligt med avseende på att det är en intresseavvägning som ska utföras. I ekvationen i dessa fall glöms nämligen ofta bevisintresset bort, vilket i regel bör vara av viss grad för att ”synnerlig anledning” ska kunna föreligga. När detta bevisintresse inte utreds närmare torde det egentligen aldrig kunna bli tal om edition; domstolen bör alltid gradera bevisbetydelsen för att veta hur tungt vägande bevisintresset faktiskt är. Skulle bevisintresset vara begränsat torde det nämligen kvitta om svaranden inte gjort sannolikt att en betydande skada skulle uppstå, edition bör rimligtvis ändå inte medges mot bakgrund av att ”synnerlig anledning” krävs. Vad gäller enkelspårigheten i vissa domstolars resonemang tycks denna dock slå i båda riktningarna på så sätt att det i vissa fall istället är bevisintresset som ”sätts under lupp” med sökanden som förlorare i detta hänseende.

Den sammanfattade bilden av praxis ter sig mot bakgrund av vad som anförts ovan som relativt splittrad. Från ett partsperspektiv är det svårt att förutse om domstolen kommer rikta in sig på specifikt skadeintresset genom en

kategorisk tillämpning av sannolikhetskravet, specifikt på bevisintresset genom stränga krav på bland annat bevisbetydelsen eller, vilket är högst önskvärt, båda intressena på ett nyanserat och balanserat sätt. Ur ett förutsebarhetsperspektiv är detta rättsläge givetvis inte optimalt. Mot bakgrund av att intresseavvägningen är ytterst komplex med många hypotetiska bedömningar och situationsspecifika inslag vilka varierar från fall till fall är det dock en svår uppgift att åstadkomma såväl materiellt riktiga beslut som förutsebarhet. I praxis förefaller förstnämnda aspekt ha prioriterats, vilket främst kan hänföras till den relativt höga grad av intuition som får anses präglade rättstillämpningen. I många fall förefaller nämligen domstolen komma till slutsatser utan att närmare motivera dessa. Detta kan medföra en riktig slutsats i det enskilda fallet, men från ett förutsebarhetsperspektiv är detta inte mycket värt. I vissa fall kan även intuitiva ”genvägar” till slutsatser vara vanskliga från ett materiellt perspektiv. Såsom tidigare har förklarats är ett visst mått av intuition nödvändigt. Önskvärt är dock att kanalisera de intuitiva inslagen för att förhoppningsvis öka chanserna för såväl materiellt riktiga slut som tydliga skäl för slutet, och därmed i förlängningen ökad förutsebarhet. I avsnitt 5.3 presenteras en fullständig bild av intresseavvägningen och dess beståndsdelar vilken förhoppningsvis kan verka förtjänstfullt i detta avseende.

I anslutning till det ovan nämnda om domstolars ofta intuitiva bedömningar kan nämnas att sådan intuition sannolikt också förklarar uppfattningen av enkelspåriheten i praxis. Förmodligen är det så att domstolar i de flesta fall faktiskt beaktar och bedömer alla centrala aspekter i avvägningen, men denna tankeverksamhet går förlorad ”på vägen till papperet”, i form av skälen för beslutet. De ofta knapphändiga överväganden som presenteras i praxis kan därför i viss mån sägas vara falska illusioner av intresseavvägningen, vilka kanske inte alltid speglar den fullständiga bedömning som skett av domaren. Kortfattade och till synes enkelspåriga avvägningar kan i många fall således hänföras till intuitiva bedömningar vilka är svåra att presentera och förklara. Resultatet kan i sådana fall bli att slutsatserna från avvägningen trycks in i de befintliga krav som uttalats i relation till intresseavvägningen. I vissa fall förefaller dock enkelspåriheten i avvägningarna endast vara hänförligt till tankemässiga genvägar, såsom när sannolikhetskravet tillämpas reservationslöst och utan hänseende till det motstående bevisintresset.

En annan förklaring till de ofta kortfattade och vagt motiverade beslutsskälen och avvägningarna kan tänkas vara att parter och ombud varit för dåliga på att föra in omständigheter i processen samtidigt som domstolen iakttagit försiktighet för att inte utvidga processramen. I allt väsentligt tycks intresseavvägningen nämligen präglas av vad som stoppas in i den.¹⁵⁸ På senare år kan nämligen skönjas alltmer utförliga och omfattande avvägningar, vilka inkluderar fler och aspekter. Detta tycks korrelera med att parternas inlagor har blivit mer utförliga och omfattande på så vis att fler omständigheter och relevanta argument förs fram. Det kan vidare understrykas att de mest välbalanserade och välmotiverade avvägningarna,

¹⁵⁸ Jfr. Arvidsson s. 1 ff.

vari båda huvudintressen inklusive de mindre beståndsdelarna har bedömts, förefaller ske när parterna har stoppat in många och genomtänkta argument och omständigheter i processen. För parter och ombud innebär detta att det finns stora möjligheter för kreativitet i processföringen. Intresseavvägningen är nämligen inte ”låst” för parterna, utan det finns relativt stora möjligheter för parter att vara uppfinningsrika och försöka stoppa in nya omständigheter och aspekter i avvägningen. Vad gäller faktorerna kan även tilläggas att det inte synes finnas någon prioriteringsordning med avseende på hur de ska beaktas.

5.2 Utfallen från intresseavvägningen

I framförallt kapitel 4 har en rad intresseavvägningar tagits upp och belysts från olika synvinklar samtidigt som olika faktorer och aspekter som har förekommit i editionsfall, har identifierats. Även utfallen i olika intresseavvägningar har tagits upp i föregående kapitel. Såsom tidigare i uppsatsen förklarats uttalas i vissa fall ibland inget mer konkret ifråga om respektive intresse. Det görs t.ex. inte alltid en gradering av bevisbetydelsen utan ibland hävdas bara att bevisbetydelse ”kan antas”. I de allra flesta fall går dock att uttolka vilken grad av bevisintresse respektive skadeintresse domstolen har bedömt föreligga. Från den sammantagna bilden av praxis kan ett antal konstaterande göras angående när synnerlig anledning föreligger.

När det t.ex. rör sig om en stor eller avgörande bevisbetydelse, och därmed bevisintresse, torde intresseavvägningen ofta utfalla till sökandens förmån. Detta förefaller vara särskilt riktigt när skadeintresset samtidigt är begränsat. En liknande given slutsats tycks kunna göras när ett begränsat bevisintresse ställs mot ett större skadeintresse. Om ett stort bevisintresse skulle ställas mot ett tungt vägande motstående intresse, d.v.s. ett stort skadeintresse, är utfallet dock svårare att förutspå. Likaså är det svårt att förutse hur en domstol skulle resonera när två begränsade intressen står mot varandra. Sådana situationer förefaller inte ha förekommit särskilt ofta i praxis. Detta skulle i och för sig kunna hänföras till domstolens sätt att presentera utfallet snarare än att det aldrig är fråga om två jämntunga intressen. Utifrån de teoretiska argument som fördes fram i avsnitt 3.3 om hur gränsen för synnerlig anledning ska uppfattas i balansvågsmetaforen kan det dock argumenteras för att sådana ”oavgjorda” resultat i intresseavvägningen inte bör medföra att synnerlig anledning anses föreligga. Rekviritet ”synnerlig anledning” verkar nämligen från ett sådant teoretiskt perspektiv implicera att det finns ett krav på en relativt tydlig övervikt för bevisintresset. Det förefaller helt enkelt fordras en större skillnad mellan vågskålarna än att bevisintresset väger helt jämnt eller endast marginellt tippa över för att ”synnerlig anledning” ska föreligga.

När fråga är om t.ex. en avgörande bevisbetydelse och följaktligen ett mycket tungt vägande bevisintresse ställt mot ett relativt tungt vägande skadeintresse, d.v.s. ett medelstort skadeintresse, är utfallet också svårt att sia om. Sådana avvägningar tycks innebära att det finns en viss skillnad mellan vågskålarna på så sätt att bevisintresset väger tyngre, men frågan blir om bevisintresset når ”tillräckligt nära marken.” Arvidsson tycks i relation till det synsätt han

för fram avseende avvägningen mena att begränsningsåtgärder kan vara avgörande.¹⁵⁹ Det måste understrykas att begränsningsåtgärdernas betydelse i den modell som används i uppsatsen redan har beaktats och således påverkar vikten av skadeintresset. Såsom nämnts tidigare finns det ingen faktor som är avgörande framför någon annan enligt denna framställnings modell. För denna uppställning och modell får i slutändan detta istället falla tillbaka på domstolens skönsmässighet.

Nedan presenteras en matris vilken avser återge när ett specifikt utfall kommer ske givet vissa förutsättningar. Noteras bör att alla olika viktförhållanden som presenteras inte har ställts mot varandra i praxis. Icke desto mindre synes mot bakgrund av teoretiska resonemang samt med utgångspunkt från övrig praxis dock gå att dra slutsatser avseende troliga utfall även i sådana situationer. Vidare bör anmärkas att när ett editionsyrkande riktas mot tredje man *kan* det få till följd att ribban för synnerlig anledning sänks, medförande ett strängare krav. I relation till den matris som presenteras nedan måste detta has i åtanke.

Matris 1.

<i>Bevisbetydelse/bevisintresse</i>	<i>Skadeintresse</i>	<i>Synnerlig anledning</i>
Avgörande	Väsentligt	Nej
Avgörande	Relativt stort	Troligtvis
Avgörande	Begränsat	Ja
Relativt stor	Väsentligt	Nej
Relativt stor	Relativt stort	Nej
Relativt stor	Begränsat	Troligtvis
Begränsad	Väsentligt	Nej
Begränsad	Relativt stort	Nej
Begränsad	Begränsat	Nej

5.3 En fullständig bild av intresseavvägningen

Uppsatsen har genomgående brutit ned intresseavvägningen i mindre beståndsdelar för att på ett strukturerat och pedagogiskt sätt åskådliggöra intresseavvägningen och den närmare innebörden av rekvisitet ”synnerlig anledning”. Det har konstaterats att rättstillämpningen i viss utsträckning kan sägas präglas av intuitiva bedömningar, bland annat i form av s.k. heuristiker. En sådan rättstillämpning är främst från ett förutsebarhetsperspektiv inte eftersträvansvärd. Utan att tillfalla till bevisbördekrav eller dylikt vid avvägningen, vilket skulle vara att frångå själva naturen i avvägningen, har uppsatsen avsett visa att det är möjligt att företa balanserade intresseavvägningar vilka leder till både materiellt riktiga beslut och en mer förutsebar rättstillämpning. Den ovan nämnda metoden med sikte på att bryta

¹⁵⁹ Arvidsson s. 8 f.

ned intresseavvägningen medför att de intuitiva inslagen av bedömningen kan kanaliseras till vissa konkreta bedömningar. Med inspiration från beslutsteoretiska resonemang och modeller har följaktligen denna nedbrytning genomgående illustrerats genom en metaforisk balansvåg. Vad som härvid sammanfattas avseende denna balansvåg får i huvudsak anses spegla gällande rätt, presenterad på ett strukturerat sätt som förhoppningsvis kan möjliggöra för ”bättre” intresseavvägningar i framtiden. Reservation bör emellertid göras för att vissa begränsningsåtgärder inte verkar utgöra gällande rätt eftersom de från ett laglighetsperspektiv ter sig tveksamma. Det bör även understrykas att flertalet faktorer och aspekter inte slagits fast av högsta instans utan endast förekommit i underrättspraxis, vilket för med sig de begränsningar som tagits upp i avsnitt 1.4.

Utgångspunkten för den metaforiska bilden av intresseavvägningen är att balansvågen innehåller två tomma vågskålar vilka står i vågrät linje. För att synnerlig anledning ska föreligga och editionsyrkandet följaktligen ska bifallas fordras att bevisintresset väger så mycket yngre än skadeintresset att bevisintresset passerar en viss gräns, i form av en synnerlig anledning-ribba. Denna ribba är mot bakgrund av de förhållandevis stränga krav som ska gälla för rekvisitet placerad relativt nära ”marken”. När editionsyrkandet riktas mot en icke-närstående tredje man kan denna gräns beskrivas som ännu lägre liggande, vilket innebär att kraven för edition är ännu strängare.

Nedan kommer kortfattat sammanfattas vilka konkreta bedömningar och steg som bör företas vid utförande av intresseavvägningen. Noteras kan att det inte är fråga om någon prioriterad ordning vid bedömningarna utan det centrala är endast att samtliga mindre beståndsdelar bedöms på ett fullgott vis eftersom den sammantagna intresseavvägningen annars inte blir fullständig. Härvid kan även nämnas att alla i uppsatsen nämnda faktorer och aspekter inte i varje fall kommer att aktualiseras, utan detta kommer i det konkreta fallet bero på parternas processföring. I alla intresseavvägningar bör dock rimligtvis åtminstone följande bedömningar ske: gradering av bevisbetydelsen, bedömning av om sökandens talan är välgrundad samt bedömningar och graderingar av risken för skada och skadans omfattning.

Den intresseavvägning domstolen ska företa bör ta sikte på dels bevisintresset, dels skadeintresset eftersom det är dessa vikter som slutligen vägs mot varandra. Bedömningarna av respektive intresse består dock av ett antal särskilda bedömningar, varför fråga först blir om analys och bedömning av dessa innan avvägningen kan ske. Bevisintresset består främst av de efterfrågade editionsdokumentets bevisbetydelse i målet. Det kan framhåvas att det i den *gradering* som ska företas verkar vara av stor betydelse hurvida det kan anses finnas många andra möjliga rättsfaktum och omständigheter att grunda talan på med chans till framgång förutom det eller de rättsfakta som avses styrkas med den bevisning som efterfrågas i editionen. Om den begärda bevisningen, i form av en eller flera utpekade handlingar, hänför sig till de enda eller några av ett fåtal möjligheter för framgång i talan torde en högre grad av bevisbetydelse kunna fastslås. Bevisbetydelsen är den allra mest centrala faktorn, och betydelsefulla ”vikten”, att beakta inom ramen för

bevisintresset. Därför är bevisbetydelsen också presenterad som en mycket stor vikt. Det måste dock understrykas att storleken, d.v.s. den metaforiska tyngden, kan variera betänkligt. En begränsad bevisbetydelse är t.ex. en betydligt mindre vikt.

Vidare kan anmärkas att när en part i en skiljetvist framställer ett editionsyrkande ska skiljenämnden i regel ha uttalat sig om bevisbetydelse samt ha graderat denna. När så inte har skett förefaller det dock finnas ett visst utrymme för domstolen att fastslå en gradering av bevisbetydelsen, även om det har uttalats av HD att det inte ska bli tal om någon omprövning av skiljenämndens bedömning.¹⁶⁰ Vad gäller bevisbetydelsen kan även framföras ett råd till parter och ombud som vill utfå handlingar genom edition. För att bevisbetydelsen ska kunna graderas och bedömas på ett så utförligt sätt som möjligt är det viktigt att bevisning och de närmare omständigheterna så långt som möjligt har klarlagts. Av denna anledning bör parter som vill framställa ett editionsyrkande vänta så länge det går med att framställa ett sådant yrkande.

Inom ramen för bevisintresset ryms också en bedömning av huruvida sökandens talan är välgrundad. Vad som åsyftas torde vara att talan ska vara välmotiverad och väl underbyggd med relevanta, logiska och rättsligt hållbara argument vilka skulle kunna ge bifall för talan. Huruvida bifall faktiskt ska medges kan dock inte i detta läge avgöras, i regel torde sökanden endast peka ut vilka omständigheter som avses bevisas snarare än presentera bevisning. Således är det tal om en rättslig bedömning snarare än bevismässig. Kravet på att en talan ska vara välgrundad verkar dock inte ställas alltför högt. Vidare kan anmärkas att kravet inte utgör en självständig vikt i intresseavvägningen, utan istället ska det uppfattas som en grundläggande förutsättning för att synnerlig anledning ska föreligga. Av denna anledning representeras välgrundad-kravet inte heller som en vikt i den metaforiska bilden, utan ska snarare ses som en aspekt som måste vara uppfylld men som inte närmare påverkar sökandens intresse av att utfå bevisning.

Därutöver måste uppmärksammas att tvistens värde synes kunna beaktas i intresseavvägningen på så sätt att denna faktor kan stärka bevisintresset. Av denna anledning har faktorn representerats av en mindre vikt i bilden nedan. Att vikten som utgångspunkt är mindre kan hänföras till att tvistevärdet närmast torde kunna ha betydelse såsom "tungan på vågen" i intresseavvägningen. Det är alltså inte tal om en på egen hand avgörande faktor, utan snarare en kompletterade faktor som under vissa omständigheter kan beaktas. Givetvis kan även denna vikt variera något i tyngd.

Vad gäller skadeintresset bör en uppdelning ske på så sätt att skadans omfattning, tillika företagshemlighetens värde, bedöms för sig och risken för skada för sig. När dessa separerade bedömningar har företagits kan de båda komponenterna sammanföras och tillmätas ett totalt *integrerat* värde vilket kommer ställas mot bevisintresset. Skadans omfattning kan beskrivas som ett

¹⁶⁰ Se Euroflon-fallet.

konstant värde, eller snarare en konstant gradering av ett värde. Risken för skada å sin sida utgör en slags probabilitets- eller sannolikhetsbedömning. När en hög probabilitet slås fast kommer följaktligen skadeintresset som helhet vara större och vid en låg probabilitet kommer det integrerade värdet, d.v.s. skadeintresset, vara lägre. I den metaforiska bilden representeras detta genom att skadeintresset anses bestå av två vikter, vilka representerar risken för skada respektive en sådan skadas omfattning. Härvid kan noteras att det är på detta sätt det återkommande sannolikhetskravet från Julgransfotsfallet bör beaktas. Snarare än en kategorisk bedömning där sannolikhet för betydande skada antingen kan föreligga eller inte föreligga ges med detta synsätt en mer nyanserad bild och tillämpning av kravet.

Vid bedömningen av skadans omfattning avses huvudsakligen företagshemlighetens ekonomiska värde. Det är svårt att närmare uttala sig om vad som kan anses vara särskilt viktigt att beakta i detta hänseende. I mångt och mycket är det en svår hypotetisk bedömning varigenom ett visst mått av intuition från domaren sannolikt fordras. Av central betydelse är emellertid vad editions svaranden presenterar i fråga om skadan. En betydande skada kommer troligtvis endast anses föreligga när svaranden framför tillräcklig utredning om detta. En faktor som tycks kunna påverka en handlings värde på så vis att skadeomfattningen tillmäts ett lägre värde, är när fråga är om en äldre handling. Denna faktor verkar i många fall kunna uppfattas som en indikation på att företagshemlighetens värde är mindre, främst med hänsyn till att den skulle ha mist sin aktualitet och därav värde för det innehavande företaget. Det är dock inte tal om någon egen självständig vikt, utan en handlings ålder är en faktor som kan påverka tyngden på skadeomfattningsvikten.

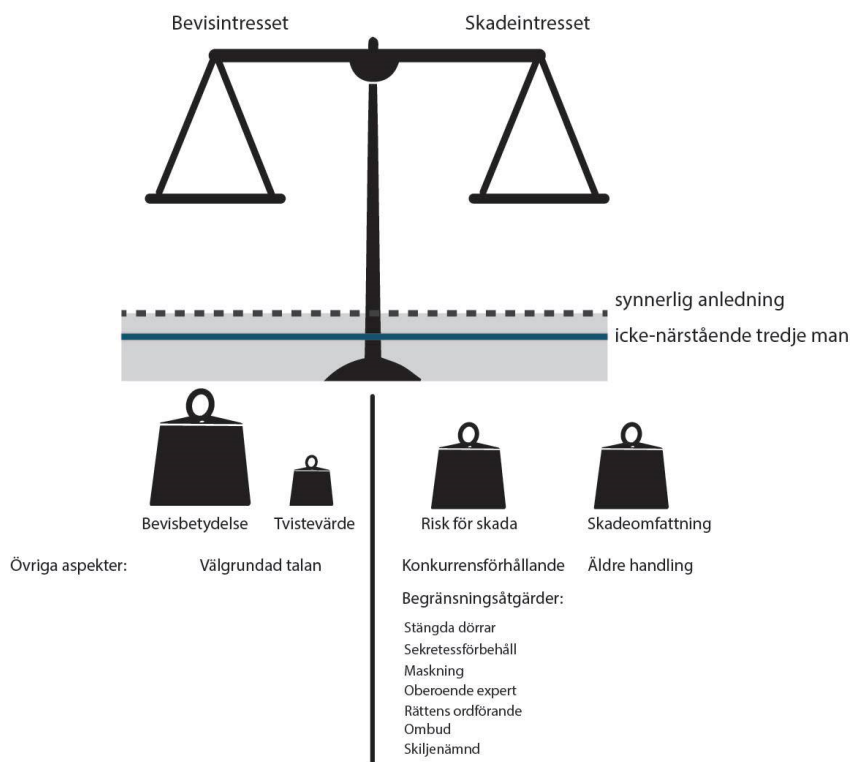
Avseende skaderisken ska vid bedömningen konstateras en grad av risk, i form av en probabilitet eller sannolikhet för att en viss skada ska utfalla. Möjligheterna för parter och deras ombud att påverka intresseavvägningen gör sig särskilt tydligt gällande i relation till risken för skada. Det tycks nämligen finnas en rad olika möjligheter som tar sikte på att begränsa spridningsrisken för skadan, s.k. begränsningsåtgärder. När sökanden i sin processföring lyfter fram olika sådana möjligheter kan hans chanser till framgång väsentligt ökas, eftersom skadeintresset ofta kan minska genom olika åtgärder. T.ex. kan risken för skada anses begränsas av att sekretessåtaganden görs, genom att förhandlingen hålls med stängda dörrar, genom maskning av känsliga uppgifter i editionsdokument eller genom att utgivande av de efterfrågade handlingarna sker till en skiljenämnd när fråga är om parter i en skiljetvist. Därutöver har framförts resonemang kring en eventuell möjlighet att innan ett beslut fattas låta en oberoende tredje part, såsom rättens ordförande eller möjligtvis en av parterna anlita revisor alternativt en parts ombud få beakta den aktuella företagshemligheten för att därefter avgöra exempelvis vilken skada som kan tänkas uppkomma eller vilken bevisbetydelse handlingen kan få. Vad gäller laglighetsaspekten finns dock vissa tveksamheter i förhållande till främst anlitaandet av en oberoende expert såsom en revisor samt, med hänsyn till bl.a. grundläggande

advokatetiska principer, att låta en advokat få tillgång till handling utan att få berätta för sin klient.

De flesta begränsningsåtgärder tycks vara beroende av att parterna i editionsförfarandet inte är direkta konkurrenter. När ett konkurrensförhållande föreligger tycks nämligen detta förta verkan av de olika åtgärderna. Begränsningsåtgärderna begränsar nämligen personkretsen som kan få tillgång till företagshemligheten, men när det inom denna personkrets finns en direkt konkurrent förefaller åtgärderna inte få önskad effekt. I den metaforiska bilden återges två vikter på skadeintressets sida. Inom ramen för bedömningen av dessa två vikter fordras dock ofta specifika bedömningar, t.ex. för varje begränsningsåtgärd som åberopats. Det är således fråga om en rad mindre bedömningar vars slutsats till slut ger ett totalt integrerat värde för skadeintresset som helhet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att utfallet i intresseavvägningen således är beroende av vad som placeras i respektive vågskål. Om det i fallet anses vara fråga om en stor bevisbetydelse och ett avsevärt tvistevärde förefaller bevisintresset vara mycket tungt, vilket i regel bör medföra att synnerlig anledning föreligger så länge inte skadeintresset också är av väsentlig tyngd. Beroende på vilka vikter som konstateras kommer vågskålarnas inbördes förhållande variera. När vågskålen med bevisintresset anses passera en viss gräns vilken är placerad nära "marken" föreligger synnerlig anledning för edition. Vad som ovan förklarats illustreras även genom bild 4 nedan.

Bild 4. En fullständig bild av intresseavvägningen.

6 Avslutande reflektioner

Rekvisitet ”synnerlig anledning” förefaller utgöra ett särskilt intressant exempel på en av lagstiftaren uppställd balans mellan två fundamentala konkurrerande intressen, vilka är av betydelse från ett såväl enskilt som ett allmänt perspektiv. Lagstiftaren har ålagt domstolarna uppgiften att närmare avväga när edition av företagshemligheter ska ske. Denna intresseavvägning är som visats dock mycket komplex, inte minst på grund av de hypotetiska element som inbegrips i bedömningen. I avsaknad av tydliga riktlinjer framstår det som tämligen väntat att rättsskipningen i relativt hög utsträckning tillfaller till avvägningar grundade på skönsmässighet och intuition. Den grundläggande tesen genom uppsatsen har varit att detta har en negativ effekt på förutsebarheten vad gäller intresseavvägningen. Förutom att utreda innebörden av intresseavvägningen har ett särskilt syfte i uppsatsen varit att presentera denna innebörd på ett strukturerat och pedagogiskt sätt som kan underlätta förståelsen för hur avvägningen bör utföras. Förhoppningen är således att detta kan medföra positiva effekter både vad gäller den materiella riktigheten i editionsprövningar och med avseende på förutsebarheten i intresseavvägningen. Mycket tyder nämligen på att sådana positiva effekter, framförallt gällande förutsebarheten, är nödvändiga. I takt med att konkurrensen i affärslivet blir tuffare ökar behovet av att skydda information som kan skada ett företag i konkurrensen. I editions-sammanhang lär således den redan frekventa invändningen om att de efterfrågade editionsdokumenten innehåller företagshemligheter bli allt vanligare.

Ur senare praxis kan skönjas att intresseavvägningarna som utförs av domstolarna ofta är utförligare och mindre enkelspåriga än vad som tycks ha varit fallet tidigare. Utvecklingen i praxis ter sig därför positiv, även om rättstillämpningen ännu inte kan sägas vara förutsebar. Tilläggas kan att den positiva trenden sannolikt kan hänföras till parternas processföring, vilken tycks bli allt mer kreativ och utförlig. Med hänsyn till att avvägningens ram i slutändan fastställs av parterna snarare än domstolen är en fortsatt utveckling i denna riktning önskvärd. Uppsatsen kan i anslutning till detta avslutas med ett sista råd till parter och ombud, nämligen att bli kreativa i processföringen. Det finns säkerligen utrymme för exempelvis ytterligare faktorer och aspekter att beakta än de som tagits upp i denna framställning.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Sverige

SOU 2008:63 – Förstärkt skydd för företagshemligheter

SOU 2017:45 – Ny lag om företagshemligheter

Prop. 2017/18:200 – En ny lag om företagshemligheter

EU

Euopaparlamentets och Rådets direktiv (EU) 2016/943 av den 8 juni 2016 om skydd mot att icke röjd know-how och företagsinformation (företagshemligheter) olagligen anskaffas, utnyttjas och röjs [Cit. Dir. 2016/943]

Litteratur

Borgström, Peter, Rättegångsbalk (1942:740) 38 kap. 2 §, Lexino 2016-12-23 [Cit. Karnov 38 kap. 2 § RB]

Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, fjärde upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2012 [Cit. Danelius 2012]

Domeij, Bengt, Från anställd till konkurrent – lojalitetsplikt, företagshemligheter och konkurrensklausuler, Wolters Kluwer, Stockholm 2015 [Cit. Domeij 2015]

Ekelöf, Per-Olof, Edelstam, Henrik och Heuman, Lars, Rättegång – Fjärde häftet, sjunde upplagan, Stockholm 2009 [Cit. Ekelöf m.fl. 2009]

Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmkvist, Ragnar, Renfors, cecilia, Rättegångsbalk (1942:740) 38 kap. 2 §, Zeteo 2017-12-05 [Cit. Zeteo 38 kap. 2 § RB]

Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmkvist, Ragnar, Renfors, cecilia, Rättegångsbalk (1942:740) 42 kap. 5 §, Zeteo 2017-12-05 [Cit. Zeteo 42 kap. 5 § RB]

Helgesson, Christina, Affärshemligheter i samtid och framtid, Stockholm 2000 [Helgesson 2000]

Hjertstedt, Mattias, Tillgången till handlingar för brottsutredare – En rättsvetenskaplig studie av beslag med husrannsakan, myndigheters utlämnandeskyldighet samt editions- och exhibitionsplikt, Iustus Förlag AB, Uppsala 2011 [Cit. Hjertstedt 2011]

Heuman, Lars, ”Skyldighet för en part att lämna en förteckning över de skriftliga bevis han innehar”. I: Vänbok till Bertil Södermark (red.: Wetterberg, Torgny), Nordstedts Juridik AB, Stockholm 2009 [Cit. Heuman 2009]

Heuman, Sigurd, Tansjö, Anna, Lönqvist, Eva, Sekretess m.m. hos allmän domstol – En handbok, fjärde upplagan, Lund 2013 [Cit. Heuman m.fl. 2013]

Kleineman, Jan, ”Rättsdogmatisk metod”. I: Juridisk metodlära (red.: Korling, Fredric, Zamboni, Mauro), Lund 2013 [Cit. Kleineman 2013]

Lindell, Bengt, Helhetsbedömningar och intresseavvägningar – En introduktion till användningen av multikriterieanalys och oskarp logik i en juridisk kontext, Iustus Förlag AB, Uppsala 2015 [Cit. Lindell 2015]

Maunsbach, Lotta, Avtal om rätten till domstolsprövning – Processuella överenskommelsers giltighet i svensk rätt, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2015 [Cit. Maunsbach 2015]

Reinhold, Fahlbeck, Lagen om skydd för företagshemligheter – En kommentar och rättsöversikter, tredje upplagan, Norstedts Juridik AB 2013 [Cit. Fahlbeck 2013]

Sandgren, Claes, Rättsvetenskap för uppsatsförfattare, Nordstedts Juridik AB, Stockholm 2015 [Cit. Sandgren 2015]

Westberg, Peter, Anskaffning av bevisning i dispositiva tvistemål, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2010 [Cit. Westberg 2010]

Artiklar

Arvidsson, Rickard, ”Edition, företagshemligheter och priset för en rättvis rättegång?”, Karnov krönika [Cit. Arvidsson]

Bengtsson, Henrik, Arndt, Oskar, ”Interimistiska förbud och bevissäkring vid angrepp på företagshemligheter”, Juridisk Tidskrift 2008/09 s. 241 [Cit. Bengtsson och Arndt 2008/09]

Bengtsson, Henrik, Kahn, Johan, ”Företagshemligheter i domstolarnas praxis – del 2”, Ny Juridik 3:05 s. 7 [Cit. Bengtsson och Kahn 2005]

Bengtsson, Henrik, Kahn, Johan, ”Företagshemligheter i domstolarnas praxis”, Ny Juridik 4:02 s. 7 [Cit. Bengtsson och Kahn 2002]

Blomkvist, Christina, ”Prövning av bevisbetydelse och laglighet vid edition – gränsdragningen mellan domstolars och skiljenämnders kompetens”, Juridisk Tidskrift 2012/13 s. 691 [Cit. Blomkvist 2012/13]

Heuman, Lars, ”Avvägningsrekvisit och möjligheten för en domstol att avvisa en fastställsetalan när käranden kan föra fullgörelsetalan?”, Juridiskt Tidskrift 2006/07 s. 837 [Cit. Heuman 2006/07]

Heuman, Lars, ”Editionsförelägganden i civilprocesser och skiljetvister. Del I”, Juridiskt Tidskrift 1989/90 s. 3 [Cit. Heuman 1989/90 del I]

Heuman, Lars, ”Editionsförelägganden i civilprocesser och skiljetvister. Del II”, Juridiskt Tidskrift 1989/90 s. 233 [Cit. Heuman 1989/90 del II]

Heuman, Lars, ”Editionssökandens moment 22 och yrkeshemligheter”, Juridiskt Tidskrift 1995/96 s. 449 [Cit. Heuman 1995/96]

Jareborg, Nils, ”Rättsdogmatik som vetenskap”, Svensk Juristtidning 2004 s. 1 [Cit. Jareborg 2004]

Magnusson, Kristofer, ”Avtal om sekretess i skiljeförfarande”, Juridisk Tidskrift 2002/03 s. 161 [Cit. Magnusson 2002/03]

Sandgren, Claes, ”Är rättsdogmatiken dogmatisk?”, Tidskrift for Rettsvitenskap 2005 s. 648 [Cit. Sandgren 2005]

Thyselius, Henrik, ”Företagshemligheter i allmän domstol”, Ny Juridik 2:05 s. 25 [Cit. Thyselius 2005]

Welamson, Lars, ”Svensk rättspraxis”, Svensk Juristtidning 1982 s. 81 [Cit. Welamson 1982]

Westberg, Peter, ”Nordiskt fiskafänge”, Svensk Juristtidning 2013 s. 443 [Cit. Westberg 2013]

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1953 s. 19

NJA 1958 s. 501

NJA 1977 s. 254

NJA 1986 s. 398

NJA 1988 s. 652

NJA 1992 s. 307

NJA 1995 s. 347

NJA 1998 s. 590 (I)

NJA 1998 s. 590 (II)

NJA 1998 s. 829

NJA 1999 s. 469

NJA 2002 s. 41

NJA 2012 s. 289

NJA 2014 s. 651

Regeringsrätten

RÅ 2002 not. 157

Underrätterna

Stockholms tingsrätt T 112174, HD O 2306183 (Trygg Hansa)

Kristianstad tingsrätt T 1644-06, protokoll 2006-12-15 (Skyways)

Eskilstuna tingsrätt T 2417-03, protokoll 2009-06-16 (Unibet)

Stockholms tingsrätt T 11897-08, protokoll 2010-02-10

Stockholms tingsrätt T 13844-09, protokoll 2010-09-14 (Bacardi)

Hovrätten för Västra Sverige Ö 1970-97, protokoll 1998-02-02 (Cointreau)

Svea hovrätt Ö 2559-01, beslut 2002-04-22 (Nordbanken II)

Hovrätten över Skåne och Blekinge Ö 2851-01, protokoll 2002-09-10
(IKEA)

Hovrätten för Nedre Norrland Ö 662-02, protokoll 2003-02-10 (Jämtkraft)

Hovrätten över Skåne och Blekinge Ö 556-03, beslut 2003-08-20
(Ceramics)

Hovrätten över Skåne och Blekinge Ö 2754-09, beslut 2010-04-08 (OJ
Holding)

Svea hovrätt Ö 8181-10, beslut 2011-03-09 (Yara)

Göta hovrätt T 2174-12, protokoll 2013-04-30 (Sapheneia)

RH 2016:1